

RAUHANOSINKOJA: SUOMEN PALESTIINA- POLITIikka OSLOn PROSESSIN AIKANA

Sara Korhonen
Pro gradu -tutkielma
Lähi-idän tutkimus
Maailman kulttuurien
laitos
Helsingin yliopisto
Huhtikuu 2014

Sisällys

LYHENTEET	1
1. JOHDANTO	3
1.1 Aikaisempi tutkimus ja lähdeaineisto	4
1.2 Rakenne ja käsitteet	7
2. SUOMEN PALESTIINA-POLITIIKAN MUOTOUTUMINEN	9
2.1 Vain hyttysen ininää?	9
2.2 Lähtöasetelmat Suomen Oslon prosessin aikaiselle Palestiina-politiikalle.....	10
2.2.1 Suomi neuvostojuutalaisten kauttakulkumaana	13
2.2.2 Suomi ja Palestiina-kysymys YK:n turvallisuusneuvostossa 1989–1990	16
3. UUSI ALKU – MITEN SUOMI KANNUSTI RAUHAAN.....	22
3.1 Rauhanneuvotteluiden vuosikymmen	23
3.2 PLO ja palestiinalaishallinto 1990-luvulla sekä niiden asema Suomessa.....	30
3.2.1 Palestiinalaishallinnon muotoutuminen	30
3.2.2 Tiedotustoimistosta edustustoksi: PLO ja palestiinalaishallinto Suomessa	32
3.3 ”Minulla on paljon ystäviä täällä” – Jasser Arafatin vierailut Suomeen.....	35
3.4 Suomen kahdenvälinen kehitysyhteistyö palestiinalaisalueilla Oslon prosessin aikana.....	39
3.4.1 Suomen Ramallahin yhteystoimiston perustaminen	42
4. SUOMEN PALESTIINA-POLITIikka KANSAINVÄLISTEN YHTEISÖJEN KAUTTA OSLON PROSESSIN AIKANA.....	44
4.1 Maailmanpankin koordinoimat avustustyöryhmät.....	44
4.2 Suomi ja Palestiina-kysymys YK:ssa 1990-luvulla	48
4.2.1 UNRWA:n kautta kanavoitu apu	51
4.3 Suomen vaikuttaminen Palestiina-kysymykseen Euroopan unionin kautta.....	53
4.3.1 Suomi Euroopan Unionin puheenjohtajamaana.....	60
5. LOPPUSANAT	64
LÄHTEET	67
LIITTEET	79
Liite 1	

LYHENTEET

AHLC	Ad Hoc Liaison Committee
AKYS	Arabikansojen ystävyysseura
CFSP	Common Foreign and Security Policy, [EU:n] yhteinen ulko- ja turvallisuus-politiikka
CG	Consultative Groups, konsultatiiviryhmät
EC	European Council, Eurooppa-neuvosto
EDF	European Development Fund, Euroopan kehitysrahasto
EIB	European Investment Bank, Euroopan investointipankki
EMP	Euro-Mediterranean Partnership, Euro-Välimeren kumppanuusohjelma
EU	European Union, Euroopan unioni
HS	Helsingin Sanomat
ICP	International Confederation of Principals, Maailman rehtorijärjestö
IPU	Inter-Parliamentary Union, Parlamenttien välinen liitto
JLC	Joint Liaison Committee
MEDA	Euro-Välimeri-kumppanuusohjelman taloudellinen pääinstrumentti
MTK	Maa- ja metsätaloustuottajain keskusliitto
OECD	Organization for Economic Cooperation and Development, Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö
PA	Palestinian Authority, palestiinalaishallinto
PALFEP	Palestinian Finnish Education Programme
PEC DAR	The Palestinian Economic Council for Development and Reconstruction
PEDRA	The Palestinian Economic Development and Reconstruction Authority
PLC	Palestinian Legislative Council, Palestiinan parlamentti

PLO	Palestine Liberation Organization, Palestiinan vapautusjärjestö
PLO EC	PLO Executive Committee, PLO:n hallitus
PNC	Palestinian National Council, Palestiinan kansalliskongressi
SKDL	Suomen Kansan Demokraattinen Liitto
TAP	Tripartite Action Plan
UM	[Suomen] ulkoasiainministeriö
UMA	[Suomen] ulkoasiainministeriön arkisto
UNCHR	United Nations Commission on Human Rights, YK:n ihmisoikeustoimikunta
UNRWA	United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East, Yhdistyneiden kansakuntien Lähi-idässä olevien palestiinalaispakolaisten avustus- ja yhteistyöelin
UNTSO	United Nations Truce Supervision Organization, YK:n sotilastarkkailijajoukko Lähi-idässä
WB	The World Bank, Maailmanpankki
YK	Yhdistyneet kansakunnat, United Nations (UN)
YLE	Yleisradio

1. JOHDANTO

Juna kiittää jossakin Helsingin ja Tampereen välillä. Suomalainen järvimaisema vilahtelee puiden lomasta. Toukokuussa ilma on raikas ja maa kostea. Palestiinalaiset vieraat huokailivat ihastuksesta, maisema poikkeaa niin suuresti siitä vuosituhansien ajan kalutusta maaperästä, johon heidän talonsa on pystytetty. Jerusalemin on piirretty maailman keskipeiteksi karttoihin, joissa Suomella ei ole nimeä eikä muotoa. Satojen vuosien ajan, ennen median ja teknologian kehittymistä, suomalaiset kuvittelivat Palestiinan sellaiseksi, kuin se oli Jeesuksen jalkojen alle raamatusta kuvattu.

Yhteydet kansojen välillä olivat pitkään vain satunnaisia. Kansainvälisen solidaarisuusliikkeen kasvun myötä 1970-luvulta lähtien poliittiset yhteydet myös Suomen ja palestiinalaisten välillä lisääntyivät. Korkean tason tapaamiset maiden poliittisten johtajien välillä olivat kuitenkin harvinaisia – ja epävirallisia. Palestiinan vapautusjärjestön (PLO) maltillistuminen ja Jasser Arafatin diplomaattinen karisma muuttivat myös Suomen suhtautumista järjestöön. Arafatin ensimmäistä Suomen vierailua vuonna 1989 voidaan pitää lähtölaukauksena korkean tason poliittisten yhteyksien luomiselle.

Osloprosessiksi kutsuttu historiallinen Israelin ja palestiinalaisten välinen rauhanprosessi aloitettiin yli kaksikymmentä vuotta sitten. Prosessin voidaan katsoa saaneen alkunsa Madridin kansainvälisestä rauhankonferenssista vuonna 1991. Suomen Palestiina-politiikan lähtökohtana olivat jo useamman vuosikymmenen ajan olleet YK:n päätöslauselmat 242 ja 338. Kansainvälisen rauhankonferenssin järjestämiseen oli kannustettu etenkin YK:ssa pidetyissä puheenvuoroissa ja niin Israelin kuin palestiinalaistenkin väkivalta-toimet oli tuomittu johdonmukaisesti. Vuosikymmenen alussa Suomen ulkopolitiikka oli kuitenkin vielä vuosikymmenien ajan harjoitetun puolueettomuuspolitiikan jäljiltä epävarmaa ja muiden Pohjoismaiden, etenkin Ruotsin, linjaa seurattiin tiiviisti.

Kansainvälinen yhteisö alkoi koota vuonna 1993 solmitun Oslo I -sopimuksen jälkeen massiivisia apupaketteja joko kehitysyhteistyön tai muun taloudellisen avun muodossa. Tuen tarkoituksena oli rauhanprosessin tukeminen ja tulevan itsenäisen palestiinalaisvaltion hallinnon ja infrastruktuurin vahvistaminen. Myös Suomi aloitti tuolloin palestiinalaishallinnon laajamittaisen tukemisen ja otti vuodesta 1996 alkaen Palestiinan kumppaniksi kehitysyhteistyöhön. Osloprosessin mahdollistaman taloudellisen tukitoiminnan kautta

Suomi koki vihdoinkin pääsevänsä toteuttamaan käytännön tasolla rauhaan kannustavaa politiikkaansa.

Opinnäytetyössäni käsittelen sitä politiikkaa, jota Suomi harjoitti vuosien 1991–1999 aikana Palestiinan vapautusjärjestöä, palestiinalaishallintoa (PA) ja rauhanprosessia kohtaan. Tarkastelen Suomen kannanottoja ja toimia ja vertaan niitä siihen, miten ne korreloivat julkilausuttujen poliittisten linjausten kanssa. Tavoitteenani on myös hahmottaa niitä yhtymäkohtia, joiden puitteissa Suomi ja palestiinalaishallinto Oslon prosessin aikana kohtasivat. Eniten näitä yhtymäkohtia syntyi palestiinalaisedustuston, Suomen Ramallahin edustuston sekä Suomen ja palestiinalaishallinnon välisen kahdenvälisen kehitysyhteistyön kautta. Käsittelen lisäksi sitä, miksi ja millä perusteella Suomi valitsi kehitysyhteistyön kautta avustamansa sektorit. Suuri osa Suomen taloudellisesta avusta koordinoitiin kansainvälisten järjestöjen kautta.

Ulkomaisten avun tuomien parannusten, kuten työpaikkojen ja infrastruktuurin kehittymisen, ajateltiin kasvattavan miehitetyillä alueilla asuvien palestiinalaisten tukea rauhanprosessia kohtaan (Le More 2008: 3). Vallalla oli optimistinen ja funktionalistinen näkemys siitä, että taloudellinen kehitys ja lisääntynyt alueellinen kanssakäyminen edistäisivät rauhaa heijastusvaikutusten¹ kautta (Le More 2008: 3). Käsitellessäni Suomen politiikkaa pohdin myös sitä, missä määrin Suomen ulkopoliittisessa päätöksentekojärjestelmässä otettiin tämä näkemys huomioon.

1.1 Aikaisempi tutkimus ja lähdeaineisto

Suomen ja palestiinalaisten välisiä virallisen tason suhteita on aikaisemmin tutkittu vain vähän. Suomen ja palestiinalaisten välisiin suhteisiin liittyen on 2000-luvun aikana tehty kolme pro gradu -tutkielmaa. Mika Ruotsalaisen tutkimuksessa *Suomi ja palestiinalaiskysymys 1967–1974* (2012) näkökulma on Suomen puolueettomuuspolitiikassa ja poliittisessa tasapainottelussa idän ja lännen välillä. Laura Latvasalon *Suomen Lähi-idän politiikka, kansalaisjärjestöt ja PLO* -työssä (2008) käsitellään Suomen Lähi-idän politiikkaa etenkin

¹ Heijastusvaikutuksella (eng. spillover effect) tarkoitetaan taloudessa odotettuja tai odottamattomia negatiivisia tai positiivisia vaikutuksia niihin ihmisiin tai esimerkiksi yrityksiin, jotka eivät ole suoraan tekemisissä vaikutuksen alkulähteen kanssa.

osana Suomen puolueettomuuspolitiikkaa ajanjaksolla 1979–1982. Lähimpänä omaa aihetani on Anni Paltan pro gradu -työ *Konfliktisensitiivistä kehitysyhteistyötä? Suomalais-palestiinalaisen opetussektorin tukihankkeen tarkastelu 1997–2005* (2006). Paltta käsitteli opinnäytetyössään konfliktisensitiivisyyden toteutumista kehitysyhteistyössä käyttämällä tapausesimerkkinä suomalais-palestiinalaista opetussektorin hanketta. Paltta haastatteli tutkimustaan varten muun muassa useita suomalaisia ulkoasiainministeriössä (UM) työskennelleitä, tai edelleen työskenteleviä, virkamiehiä, jotka olivat olleet käynnistämässä Suomen ja palestiinalaishallinnon välisiä ensimmäisiä kehitysyhteistyöhankkeita.

Aihetta on myös sivuttu seuraavissa pro gradu -tutkielmissa: Timo Stewart: *Siionin puolesta: Kristillinen sionismi Suomen Kristillisessä Liitossa 1970-luvulla* (2007) ja Laura Salonen: *Israel Suomen ulkopoliitikassa 1967–1973: suomalaisen puolueettomuuspolitiikan tarkastelua* (2011). Nämä työt ovat auttaneet hahmottamaan taustaa ja Suomen aikaisempaa Lähi-itä-politiikkaa.

Euroopan unionin Lähi-itä-politiikkaa on käsitelty kriittisesti Laila Eshroukh-Maharzhahin pro gradu -työssä *Euroopan unionin demokratian edistämiseen liittyvä toiminta palestiinalaisalueilla 1993–2004* (2006). Erityisen arvokasta taustatietoa olen saanut Euroopan unionia käsittelevään alalukuun Flora Kurikkalan väitöskirjasta *Representation of a Changing Self: An EU Performance in the Middle East* (2003).

Suomen ja Palestiinan väliseen historiaan ja yhteistyöhön liittyen on myös julkaistu kirjanen *Finland & Palestine – Proceedings of a Joint Workshop 2008* (PASSIA Publication 2009). Erityisesti Suomen Ramallahin yhteystoimistossa entisenä apulaispäällikkönä toimineen Olli Ruohomäen kirjoittamasta luvusta *Reflections on Finnish-Palestinian Relations* oli apua työssäni. Luvussa käsitellään Suomen ja palestiinalaishallinnon suhteita lyhyesti lähetystön perustamisesta eli vuodesta 1999 eteenpäin.

Tutkimustani varten olen käynyt läpi Suomen ulkoasiainministeriön *Ulkopoliittisia lausuntoja ja asiakirjoja* -julkaisut vuosilta 1990–1994 sekä *Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikka* -julkaisut vuosilta 1995–2000. Lisäksi olen käynyt läpi vuosittaiset *Suomen kehitysyhteistyö* -raportit.

Ulkoasiainministeriön arkistojä koskee 25 vuoden salaus, joten en ole päässyt sitä kautta tutustumaan 1990-luvun Suomen ja palestiinalaishallinnon ja Suomen ja Israelin väliseen

poliittiseen keskusteluun. Olen tutustunut vuonna 2014 julkisiksi tulleisiin vuoden 1989 asiakirjoihin ja niiden perusteella olen voinut päätellä, minkälaista tietoa salauksen piirissä olevissa arkistoissa on. Esimerkiksi juuri vuonna 1989 yhtenä suurena kysymyksenä oli se, millä tavoin maailmalla toimivien suomalaisten diplomaattien tulisi vastata PLO:n esittämiin kutsuihin. Salaus ei kuitenkaan koske kehitysyhteistyöhön liittyviä asiakirjoja, joten etenkin vuodesta 1993 lähtien on ollut saatavilla runsaasti Suomen ja palestiinalaishallinnon väliseen kanssakäymiseen liittyvää arkistomateriaalia.

Ulkoministeriön virkamiehistä olen haastatellut nykyistä Afrikan ja Lähi-idän osaston johtajaa Jarno Syrjälää. Syrjälä työskenteli 1990-luvulla Suomen Israelin suurlähetystössä ja vuosina 1999–2004 Suomen Ramallahin edustuston johtajana.

Aiheeseeni liittyvät ulkopoliittiset tapaamiset ja tapahtumat on arkistoitu kattavasti Ulkopoliittisen instituutin (UPI) sähköiseen eilen.fi-arkistoon, jonka olen käynyt läpi asiaankuuluvien toimien osalta. Lisäksi Helsingin Sanomien (HS) arkisto on tarjonnut paljon tietoa, jota epäilemättä löytyy runsaasti salauksen piirissä olevista arkistoista.

Eduskunnan valtiopäivätoimiin liittyvät tiedot ovat eduskunnan arkistoista, ja entisten, Lähi-idän suhteen aktiivisten, kansanedustajien toimiin olen perehtynyt eduskunnan kirjaston veteraanikansanedustajien muistelma-arkistossa. Entisistä kansanedustajista olen haastatellut Marjatta Stenius-Kaukosta, joka toimi yli kymmenen vuoden ajan kantavana voimana eduskunnan Arabikansojen ystävyysseurassa (AKYS). Palestiinalaisista haastattelin Hashem Dajania, joka toimi vuodesta 1983 lähtien PLO:n toimiston, ja myöhemmin palestiinalaisedustuston, apulaisjohtajana.

Oslon prosessin taloudellisia vaikutuksia on tutkittu runsaasti Suomen ulkopuolella. Kattavin aiheesta koottu tutkimus on Oxfordin yliopistosta tohtorintutkinnon suorittaneen tutkija Anne Le Moren teos *International Assistance to the Palestinians after Oslo: Political Guilt, Wasted Money* (2008). Toinen käyttämäni kattava ja yksityiskohtainen kirja on Yhdysvalloissa McGillin yliopistossa professorina toimivan Rex Brynenin teos *A Very Political Economy: Peacebuilding and Foreign Aid in West Bank and Gaza*.

1.2 Rakenne ja käsitteet

Esittelen työni toisessa luvussa Suomen Palestiina-politiikan taustaa ja kontekstia. Taustan esitleminen on tarpeen, sillä, kuten yllä totesin, aihetta ei ole juuri aikaisemmin tutkittu. Erityistä painoa annan 1980-luvun lopun ja 1990-luvun alun tapahtumille, jolloin Suomi joutui tilanteisiin, joissa oli otettava kantaa ja myös tehtävä konkreettisia päätöksiä.

Luvussa kolme esittelen Suomen poliittisia julkilausumia ja rauhanprosessiin liittyviä toimia. Kerron kautta aikojen tunnetuimman palestiinalaispolitiikon Jasser Arafatin Suomen-vierailuista sekä PLO:n tiedostustoimiston, vuodesta 1995 lähtien palestiinalaisedustuston, toiminnasta. Käsittelen kolmannessa luvussa myös Suomen palestiinalaisalueille kohdistettua kehitysyhteistyötä. Keskityn erityisesti tehtyihin päätöksiin sekä Suomen ulkoasiainministeriössä käytyyn keskusteluun siitä, mihin palestiinalaishallinnon tueksi myönnettyt markat tulisi käyttää. Luvun päättää katsaus Suomen Ramallahin yhteystoimiston perustamiseen.

Neljännessä luvussa keskityn niihin toimiin, joita Suomi kohdensi palestiinalaisalueille Oslon prosessin aikana kansainvälisten järjestöjen kautta. Maailmanpankki (World Bank, WB) oli avun koordinoinnissa merkittävimmissä osassa, ja suuri osa Suomen tuesta, etenkin ennen vuotta 1996, kanavoitiin palestiinalaisalueille juuri Maailmanpankin ylläpitämän rahaston kautta. Kerron luvussa neljä myös Suomen harjoittamasta Palestiina-politiikasta Yhdistyneissä kansakunnissa (YK) ja vuodesta 1995 lähtien Euroopan unionissa (EU). Erityisesti keskityn vuoteen 1999, jolloin Suomi toimi EU:n puheenjohtajamaana.

Presidentti linjasi Suomen ulkopoliitiikkaa yhdessä ulkoasiainministeriön ja valtioneuvoston kanssa. Tämän vuoksi käsittelen työssäni ensisijaisesti presidentin ja ulkoasiainministerin sekä ulkoasiainministeriön linjauksia ja toimia. Käsittelen lisäksi kehitysyhteistyöstä vastaavan ministerin toimintaa. Muiden ministerien sekä yksittäisten poliitikkojen yhteydet ja toimet, esimerkiksi yksittäisten kansanedustajien valtiopäivätoimet, rajaen ulkopuolelle, paitsi jos niillä on ollut merkitystä Suomen virallisen ulkopoliitiikan kannalta.

Olen pyrkinyt käyttämään työssäni yleisesti tunnettuja käsitteitä. Tarvittaessa olen avannut niitä tai mikäli mahdollista olen esittänyt käsitteet yksinkertaistetussa muodossa. Esimerkiksi ”ulkoasiainministeriöstä” käytän usein lyhennettyä nimitystä ”ulkoministeriö”. Sa-

moin ”miehitetyistä palestiinalaisalueista” käytän toisinaan, kuten työn otsikossa, termiä ”Palestiina”. Viittaa tällöin nimenomaan Israelin vuonna 1967 miehittämien rajojen sisällä sijaitseviin Länsirantaan ja Gazan kaistaleeseen.

Käsitettä ”kansainvälinen yhteisö” käytetään usein mediassa ja toisinaan myös tieteellisissä artikkeleissa laveasti. Tässä työssä käsitteellä tarkoitetaan sitä valtioista ja kansainvälisesti toimivista järjestöistä koostunutta joukkiota, joka organisoitui Oslon prosessin seurauksena avustustyöryhmiin palestiinalaishallinnon tukemiseksi. Näihin järjestöihin lukeutuivat ennen kaikkea Yhdistyneet kansakunnat, Euroopan unioni ja Maailmanpankki.

2. SUOMEN PALESTIINA-POLITIIKAN MUOTOUTUMINEN

Esittelen tässä luvussa niitä lähtökohtia, jotka ohjasivat Suomen Palestiina-politiikkaa 1990-luvulla. Pohdin ensin alaluvussa 2.1 lyhyesti sitä, mitä vaikutusta ja merkitystä Suomen 1990-lukua edeltäneellä Palestiina-politiikalla on ollut. Lisäksi esittelen niitä kansainvälisiä viitekehyksiä, jotka ohjasivat ja antoivat suuntaa Suomen ulkopoliitikalle.

Luvussa 2.2 käsittelen Suomen ja Palestiinan välisen suhteen historiaa, jotta työni myöhemmässä vaiheessa esitelty 1990-luvun tapahtumat on helpompi suhteuttaa kontekstiin – ja oikeanlaisiin mittasuhteisiin. Suomi oli palestiinalaisille, niin 1990-luvulla kuin sitä ennenkin, pieni ja kaukainen maa. PLO:lle pienenkin maan tuki ja hyväksyntä on ollut tärkeää siinä prosessissa, jonka järjestö on käynyt läpi saadakseen tunnustusta itse järjestölle, mutta ennen kaikkea palestiinalaisten oikeuksille. Prosessiin liittyi vahvasti myös tiedon levittäminen. Tätä varten PLO perusti ympäri maailmaa tiedotustoimistoja. Käsittelen Suomeen vuonna 1983 avattua tiedotustoimistoa perusteellisemmin alaluvussa 3.2.2. Sivuan kuitenkin alaluvussa 2.2 toimistoa ja sen vaikutusta 1980-luvun lopulla käynnistyneeseen neuvostojuutalaisten muuttoliikkeeseen.

Yhdistyneiden kansakuntien turvallisuusneuvosto on YK:n, ja ehkä koko maailman, vaikutusvaltaisin elin, ja Israelin ja palestiinalaisten välinen konflikti on eräs turvallisuusneuvoston pitkäaikaisimmista ja vaikeimmista kiistan aiheista. Käsittelen alaluvussa 2.2 myös sitä, miten Suomen kaltainen pieni valtio joutui yhtäkkiä 1980-luvun lopussa kiistan keskiöön mitä jännittävimmässä vaiheessa.

2.1 Vain hyttysen ininää?

Pienen ja etäisen Suomen ulkopoliittista vaikuttamista on toisinaan verrattu ”hyttysen ininään” (ks. esim. Törnudd 1993: 12). Mitä merkitystä on politiikalla, jolla ei ole kokonaisuuden, eli rauhanprosessin ja palestiinalaisalueiden, kannalta juuri mitään merkitystä? Ulkoministeriön, Suomen ulkopoliitiikan kivijalan, toiminta muodostuu lähes kaikki maailman kolkat kattavista osastoista, asiantuntijoista ja diplomaateista. Ministeriön toimintaa ohjasivat jo 1980-luvulla presidentin ja valtioneuvoston lisäksi muun muassa ne kansainvä-

liset sopimukset, joihin Suomi oli vuosikymmenien varrella sitoutunut. Suomi on esimerkiksi sitoutunut tiettyihin ihmisoikeuksiin ja sodankäyntiin liittyviin periaatteisiin, joita se on pyrkinyt politiikassaan noudattamaan.

Suomen entisen YK-lähettilään Klaus Törnuddin mukaan Suomen puuttumista maailmanpoliittisiin asioihin voi hyvin perustella periaatteella, jonka mukaan moraalialla ja kansainvälistä oikeutta on puolustettava kaikkialla maailmassa. Suomen kaltaiselle pienehkölle valtiolle konkreettisen muutoksen tekeminen on mahdollista vaikuttamalla esimerkiksi YK:ssa pieniin yksityiskohtiin. Myös tekemällä yhteistyötä esimerkiksi muiden Pohjoismaiden kanssa on ollut mahdollista saada aikaan suurempaa muutosta. (Törnudd 1993: 12–15.) Liittyttyään Euroopan unioniin on Suomi saanut YK:n lisäksi toisen merkittävän viitekehyksen kansainväliselle toiminnalleen.

Palestiinalaisten taholta Ruotsiin ja lukuisiin muihin Euroopan maihin verrattuna Suomea on arvostettu siirtomaattoman historiansa vuoksi. Suomalaisten, itsekin vieraan vallan läsnäolon kokeneina, katsottiin olleen kykeneväisiä ymmärtämään maattoman kansan ponnisteluja. Hashem Dajani muisteli lämmöllä esimerkiksi Karjalasta lähtenytä entistä eduskunnan puhemiestä Johannes Virolaista, joka oli ensimmäisten joukossa kättelemässä Jasser Arafatia tämän ensimmäisellä Suomen vierailulla. Virolainen puolisoineen osallistui myös aktiivisesti erilaisiin tapaamisiin, joita järjestettiin Arafatin kunniaksi tämän myöhemmilläkin Suomen vierailuilla. (Dajani 26.2.2014.)

Kuitenkin monen muun valtion tapaan myös Suomelle ihmisoikeusperiaatteiden täydellinen noudattaminen, poliittinen johdonmukaisuus, ja Palestiina-kysymyksessä erityisesti sanoista tekoihin siirtyminen, osoittautui vaikeaksi. Tasapainoilussa piti ottaa huomioon niin monen eri tahon mielipiteet, että nuorallakävelyn sijaan Suomen Palestiina-politiikan toteuttamista voisi pikemminkin kuvailla pyramidin terävän kärjen päällä taiteiluksi.

2.2 Lähtöasetelmat Suomen Oslon prosessin aikaiselle Palestiina-politiikalle

Ennen Suomen itsenäistymistä olivat suhteet Palestiinan alueelle lähinnä orientalistien, Lähi-idän tutkijoiden ja tutkimusmatkailijoiden varassa. Suomen itsenäisyyden varhaisina vuosina 1920-luvulla Suomen ja Palestiinan suhteet perustuivat pääasiallisesti hengellisyys-

teen. Palestiina oli suomalaisille ensisijaisesti ”Pyhä Maa”. (Isotalo 2009: 25.) Suomen ja Palestiinan hengellisiä suhteita on pitänyt yllä erityisesti luterilainen kirkko. Kirkko on tukenut alueella sijaitsevia kristillisiä yhdyskuntia ja järjestöjä erityisesti 1970-luvun lopulta lähtien. Arkkipiispa John Vikström myös vieraili Länsirannalla vuonna 1993 ja tapasi matkansa aikana runsaasti paikallisen kirkkokunnan edustajia. (Tuhkanen 2009: 56–57.)

Kansainvälinen yhteisö, tässä tapauksessa YK:n turvallisuusneuvosto, hyväksyi kuuden päivän sodan seurauksena 22. marraskuuta 1967 päätöslauselman 242. Lauselmassa todetaan, että Israelin on vetäydyttävä miehittämiltään alueilta. Lauselman on kuitenkin moniselitteinen ja sitä on tulkittu osapuolesta riippuen eri tavoin. Yhdessä toisen, myöhemmin hyväksytyn päätöslauselman 338:n kanssa, lauselman 242 on ollut sen lanseeraamisesta lähtien Suomen Palestiina-politiikan lähtökohtana. Suomi on tulkinnut päätöslauselman niin, että Israelin on vetäydyttävä miehittämiltään alueilta vuoden 1967 rajoja noudattaen (Törnudd 1992: 98). Konfliktin kaikki osapuolet, ympäröivät arabimaat mukaan lukien, hyväksyivät ajan myötä päätöslauselman. Ongelmana on kuitenkin ollut juuri se, että lauselmasta on tulkittu niin eri tavoin, ettei sen toteuttamisesta ole päästy yksimielisyyteen.

Suomen Palestiina-politiikan lähtökohtana oli lauselman 242 lisäksi turvallisuusneuvoston päätöslauselman 338, joka syntyi Israelin, Syyrian ja Egyptin välisen jom kippur -sodan eli lokakuun sodan aikana 22.10.1973. Päätöslauselman taustalla olivat Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton yhteiset ponnistelut sodan lopettamiseksi, ja sodan kaikki osapuolet hyväksyivät sen (Juusola 2005: 156). Lauselmassa vaaditaan taisteluiden lopettamista ja päätöslauselman 242:n noudattamista. Lähi-idän kriisin merkitys kasvoi 1970-luvun aikana merkittävästi paitsi suurvaltojen välisen vastakkainasettelun (Yhdysvallat aseisti Israelia, Neuvostoliitto arabiosapuolta), myös Lähi-idän öljyvarantojen takia (Juusola 2005: 157).

Vain kaksi kuukautta jom kippur -sodan alkamisesta piti Suomen silloinen presidentti Urho Kekkonen puheen, joka ainakin jossain määrin tuli ohjaamaan maan tulevaa Lähi-idän politiikkaa. Puheessaan Kekkonen muun muassa totesi, että ”Israel ei ole alueellisesti pysynyt niissä puitteissa, joihin YK sen perusti. Monien yhteenottojen aikana se on väkivaltaisesti laajentanut aluettaan arabien kustannuksella. Israel ei myönnä omilla tai hallitsemillaan alueilla asuville arabeille täysiä kansalaisoikeuksia. Palestiinan arabien kohtalo on neljännesvuosisadan ajan ollut häpeäpilkku YK:n historiassa”. (UM 1974: 76.)

Mika Ruotsalainen esittää pro gradu -työssään Kekkosen puheelle kolme keskenään tasavertaisia syytä. Ensinnäkin hän arvioi Neuvostoliiton arabimyönteisen politiikan vaikuttaneen Kekkosen linjauksiin. Toiseksi öljykriisi oli juuri koetellut maailmanmarkkinoita ja välit arabimaihin oli syytä pitää hyvinä. Kolmanneksi haluttiin tukea palestiinalaisten uusia väkivallattomia toimintatapoja. Ruotsalainen nostaa esiin myös sen, että Kekkonen ilmeisesti koki Palestiina-kysymyksen ja kannan ottamisen asiaan tärkeäksi myös henkilökohtaisella tasolla. Sodan jälkiselvittelyt veivät Israelin kaiken huomion, joten nootteja tai diplomaattista myrskyä ei Kekkosen puheesta Suomelle seurannut. (Ruotsalainen 2002: 46–47.)

Arabimaiden huippukokous oli vuonna 1974 hyväksynyt PLO:n palestiinalaisten ainoaksi legitiimiksi edustajaksi. Samana vuonna äänestettiin YK:ssa PLO:n tarkkailija-aseman hyväksymisestä. Suomi äänesti päätöslauselman puolesta – toisin kuin muut Pohjoismaat. Suomen lisäksi Euroopan ei-sosialistisista maista puoltavan äänen antoivat vain Espanja, Malta ja Portugali. (YK 22.11.1974.) Ruotsalaisen mukaan äänestyspäätös oli seurausta Suomen Palestiina-politiikan muutoksesta, joka oli alkanut Kekkosen puheesta (Ruotsalainen 2002: 53).

PLO:n lainsäätävä elin Palestiinan kansalliskongressi (PNC) teki päätöksen itsenäisen Palestiinan perustamisesta ja päätöslauselmien 242 ja 338 hyväksymisestä marraskuussa 1988. Samana vuonna PLO:n johtaja Jasser Arafat tuomitsi kaikenlaisen terrorismin käytön, minkä johdosta myös Suomen myönteinen näkemys järjestöstä vahvistui. Suomi oli esimerkiksi vuonna 1989 sitä mieltä, ettei Israelin tulisi välttää kanssakäymistä PLO:n kanssa. Vielä 1980-luvun lopussa ja 1990-luvun ensimmäisinä vuosina Suomen ja palestiinalaishallinnon suhteet ja tapaamiset pysyivät kuitenkin epävirallisina ja verrattain vähäisinä eikä kehitysyhteistyössä tai kaupankäynnissäkään liikkunut suuria rahamääriä. (UMA 24.5.1989.)

Vuonna 1998 julkaistussa ihmisoikeuspoliittisessa selonteossa todetaan, että kylmän sodan aikana Suomen suhtautuminen maailmalla tapahtuviin ihmisoikeusloukkauksiin oli pidättyväistä. Neuvostoliitto-suhteista johtuen Suomen profiili ihmisoikeuksien saralla oli Pohjoismaihin ja muihin puolueettomiin maihin verrattuna vaatimaton. Vasta jäsenyys Euroopan neuvostossa vuonna 1990 avasi Suomen ihmisoikeuspolitiikkaa. (UM 1998a: 3.) Ulkoministeri Pertti Paasio julisti vielä Suomen hallituksen ensimmäisen ihmisoikeuspoliitti-

sen selonteon julkistustilaisuudessa 9.1.1990, että ”hiljainen diplomatia tuo parhaat tulokset”, toisin sanoen luottamukselliset kahdenväliset keskustelut saavat aikaan enemmän kuin lausunnot ja julistukset (UPIa 1990). Toisaalta ”hiljainen diplomatia” tekee politiikan dokumentoinnista vaikeaa (Luoto 1997: 176), sillä näistä luottamuksellisista kahdenvälisistä keskusteluista ei ole saatavilla tietoa juuri lainkaan tai ei ollenkaan. Toisinaan on siis mahdotonta tietää, onko osapuolten välillä harjoitettu ”hiljaista diplomatiaa” vai ylipäättään minkäänlaista kanssakäymistä. Seuraavassa alaluvussa esittelemäni ongelma neuvostojuutalaisten kauttakulusta oli Suomelle ensimmäinen Lähi-idän politiikkaan liittyvä diplomaattinen koetinkivi, jossa aiheesta käytiin presidenttitasolla asti näyttävää julkista keskustelua.

2.2.1 Suomi neuvostujuutalaisten kauttakulkumaana

Uudenlaiseen 1990-luvun alussa vallinneeseen ulko- ja ihmisoikeuspoliittiseen tilanteeseen sopeutuminen joutui heti koetukselle, kun Suomi pääsi neuvostujuutalaisten kauttakulkumaana laajan kansainvälisen huomion kohteeksi. Asiaan puuttuivat niin Israelin pääministeri, maailman sionistiorganisaation johto, Israelin suurlähetystö, PLO:n Suomen toimisto kuin Jasser Arafatkin. Suomi pyysi Israelia pidättäytymään maahanmuuttajien asuttamisesta miehitykselle alueille muun muassa YK:n turvallisuusneuvostossa. Asia herätti laajaa keskustelua eduskunnassa ja suomalaisessa lehdistössä, ja kiista kärjistyi jopa siihen pisteeseen, että lopulta vaadittiin kansalaisadressin turvin palestiinalaisedustuston lakkauttamista ja sen johtajan karkottamista Suomesta (Vuoristo, HS 16.12.1990).

Neuvostoliitosta muutti Gorbatshevin liennytyksen seurauksena vuosina 1989–1995 Israeliin 610 000 venäjänjuutalaista (Friedberg 2001: 1377). Suomen sijainnin vuoksi maan poliittinen suhtautuminen asiaan oli tärkeää kaikille osapuolille. Neuvostoliiton hajottua kysymys aiheutti puolueettomuuspolitiikkaa noudattavalle Suomelle kuitenkin suurta päänsärkyä. Ulkoasianhallinto pyrki koko kiistan ajan tasapainottelemaan israelilaisten ja palestiinalaisten diplomaattien ja poliitikkojen välillä (ks. esim. Vuotila, HS 19.4.1990; Strömberg, HS 29.6.1990).

Helsingin Sanomien mukaan hallitus oli sopinut keväällä 1990 Israelin edustajien kanssa alustavasti neuvostojuutalaisten kauttakulun sallimisesta sillä ehdolla, ettei Israel asuttaisi heitä miehityksille alueille. PLO oli kuitenkin tyytymätön Suomen päätökseen, sillä Israelin uskottiin rikkovan ehtoja. Jasser Arafatin läheinen avustaja Bassam Abu Sharif saapui huhtikuussa 1990 Suomeen keskustelemaan asiasta ulkoasiainministeri Paasion kanssa ja luovutti presidentti Koivistolle Arafatin lähettämän kiireellisen viestin. Abu Sharifin mukaan massamuutto kärjisti Lähi-idän herkkää tilannetta ennen rauhansopimusta, eikä Suomen viisumikäytäntö hänen mukaansa edistänyt muuttajien vapautta valita kohdemaata. (Vuotila, HS 19.4.1990.) Vain viisi päivää voimassa olevien viisumien katsottiin rajoittavan neuvostojuutalaisten mahdollisuuksia valita rauhassa muuton kohteena oleva maa (ks. esim. Seppänen ym. 22.5.1990).

Aihe oli esillä myös, kun Israelin presidentti Chaim Hertzog vieraili Suomessa toukokuussa 1990. Presidentti Koivisto piti vierailun aikana puheen, jossa hän korosti Suomen edelleen pitävän kriisin ratkaisemisessa ohjenuoranaan YK:n päätöslauselmia 242 ja 338. Koivisto korosti, että päätöslauseelmiin sisältyvät vaatimukset Israelin oikeudesta olemassaoloon ja turvallisiin rajoihin sekä toisaalta palestiinalaisten itsemääräämisoikeuteen ovat keskenään samanarvoisia. Koivisto otti myös kantaa venäjänjuutalaisten Suomen kautta Israeliin kulkevaan muuttovirtaan. Toisaalta Koivisto korosti ihmisten oikeutta vapaaseen liikkuvuuteen, mutta sanoi myös jälleen, ettei Suomi salli läpikulkua, mikäli ihmiset tullessaan asuttamaan miehityksille alueille. (UM 1992a: 292–293.) Alivaltiosihteeri Aarno Karhilon mukaan Koivisto oli jopa sanonut Suomen katkaisevan lennot Israeliin, mikäli muuttajia asetetaan miehityksille alueille (Hopsu, HS 24.5.1990). Herzog vakuutti, ettei Israel tule näin tekemään (Hopsu, HS 24.5.1990), mutta lisäsi myöhemmin, että ”Israel on vapaa maa eikä hallitus voi määrätä, missä ihmisten on asuttava” (Kivinen, HS 25.5.1990). Kesäkuussa Suomessa pidetyssä toimittajaliittojen tapaamisessa presidentti Koivisto totesikin, ettei Israel ollut kyennyt antamaan riittävää selvitystä asiasta ja että hän oli esittänyt Suomen näkemyksen myös presidentti Hertzogille (UPIb 1990).

Israelin pääministerin kanslian päällikkö Josef Ben-Aharon ilmaisi tyytymättömyytensä Suomen asennetta kohtaan ja totesi 13.6.1990, ettei usko neuvostojuutalaisten pääsevän Israeliin Suomen kautta ennen kuin ulkoministeri Pertti Paasio suunniteltu vierailu Israeliin toteutuu (UPIc 1990). Myös Israelin Suomen suurlähettiläs Asher Naim oli närkästynyt

Suomen asenteesta ja totesi alivaltiosihteeri Karhilolle niin ikään kesäkuussa 1990, että Suomen asettamat ehdot ovat Neuvostoliiton ehtoja kovemmat ja jopa Neuvostoliiton lakien vastaisia (UPId 1990). Naim oli myös arvioinut aikaisemmin, että miehityille alueille tulisi muuttamaan vain kourallinen neuvostujuutalaisia (Hopsu, HS 24.5.1990).

Paasion Lähi-idän vierailu toteutui vain muutamaa viikkoa myöhemmin, kesäkuussa 1990 (UPIe 1990). Palattuaan Suomeen ja neuvoteltuaan hallituksen kanssa, antoi Paasio lausunnon, jossa totesi, että ”humanitäärisistä ja ihmisoikeussyistä Suomen hallitus ei näe esteitä neuvostujuutalaisten kauttakululle Suomen kautta Israeliin tai muualle. Hallitus katsoo Geneven 1949 yleissopimuksen perusteella, että Israel ei saa asuttaa omia kansalaisiaan vuonna 1967 tai sen jälkeen miehittämilleen palestiinalais- ja arabialueille” (UM 1992a: 319). Paasion lausunnossa myös todetaan, että Suomi sallii juutalaisten muuton myös muualle kuin Israeliin, myös esimerkiksi Suomeen (Akkanen, HS 4.7.1990).

Suomen alkujaan epäilevän asenteen taustalla oli mahdollisesti ollut Israelin pääministeri Jitzak Shamirin tammikuussa 1990 antama lausunto, jonka mukaan ”suuri maahanmuutto vaatii suurta Israelia, sillä tarvitsemme tilaa asuttaa kaikki ihmiset” (Sun Sentinel 20.11.1990). Israelilaiset poliitikot olivat pyrkineet tämän jälkeen vakuuttamaan muun muassa suomalaiset siitä, että huoli miehitettyjen alueiden asuttamisesta on pääministerin lausunnosta huolimatta turha. Vielä saman vuoden marraskuussa Shamir kuitenkin sanoi, että ”aikaisemmat johtajat ovat jättäneet selkeän viestin siitä, että meidän on pidettävä Israelin valtio Välimeren ja Jordan-joen välillä tulevia sukupolvia, massamuuttoa ja juutalaista kansaa varten, sillä heistä suurin osa tulee muuttamaan tähän maahan” (Sun Sentinel 20.11.1990).

Ulkopoliittisen johtomme vaatimukset miehitettyjen alueiden rauhoittamisesta muuttoliikenteeltä eivät kuitenkaan täyttyneet. Jerusalem Post -lehden mukaan kaksi israelilaista kansanedustajaa kertoi, että asuntoministerinä toiminut Ariel Sharon rakennutti kesäkuun 1990 ja tammikuun 1992 välillä 18 000 asuntoa eli yhteensä neljänneksen kaikesta uudesta Israelin valtion asuntotuotannosta miehityille alueille. Vuonna 1992 israelilaisasutuksen rakentamiseen miehityille alueille oli varattu ministeriön budjetista jo kaksi kolmasosaa. (Wallfish, Jerusalem Post 8.1.1992.)

2.2.2 Suomi ja Palestiina-kysymys YK:n turvallisuusneuvostossa 1989–1990

Vuosikymmenen vaihteen toinen suuri Lähi-itään liittyvä ulkopoliittinen koettelemus koitti, kun Suomi valittiin YK:n turvallisuusneuvoston vaihtuvaksi jäseneksi kaudelle 1989–1990. Suomen valtuuskunnassa toimivat pysyvinä YK-edustajina ja ulkoasianneuvoksina Klaus Törnudd ja Marjatta Rasi sekä heidän lisäksi lähetysneuvoksia, jotka kukin vastasivat tietystä maantieteellisestä alueesta. Lisäksi yksi lähetysneuvos vastasi oikeudellisista asioista. Lähi-itään ja rauhanturvaamiseen liittyvistä asioista vastasi ulkoasiainsihteri Elina Kalkku. Yhteydenpito Suomen ulkoasianhallintoon ja tarvittaessa myös hallitukseen ja presidenttiin oli tiivistä. Viestintävälineenä toimivat pääasiassa sähkeet, mutta toisinaan ohjeita välitettiin myös puhelimitse tai salasähkeyhteyksien kautta. (Törnudd 1992: 30–33, UM 1991: 7.)

Vaikka valtuuskunnan jäsenten omalla asiantuntemuksella ja ammattitaidolla oli toimivuuden kannalta suuri merkitys, on kuitenkin selvää, että Suomen valtuuskunnan toimet ja puheenvuorot edustivat Suomen Lähi-itää koskevaa ulkopoliittista linjaa. Ohjeet tulivat Suomen ulkoasiainhallinnolta, hallitukselta ja presidentiltä. Hallituksena toimi koko Suomen turvallisuusneuvostojäsenyyden ajan Harri Holkerin johtama sinipunahallitus. Ulkoasiainministerinä toimi 31.1.1989 asti Kalevi Sorsa ja sen jälkeen Pertti Paasio, ulkomaankaupasta vastaavana ministerinä ulkoministeriössä Pertti Salolainen ja presidenttinä Mauno Koivisto².

Suomen intressinä YK-toiminnassa oli jo tuolloin maailmanjärjestön vahvistaminen ja tehokkuuden parantaminen. Turvallisuusneuvostotoimintansa aikana nämä tavoitteet kohdistuivat YK:n turvallisuusjärjestelmän ja sen etenkin johtoelimen eli itse turvallisuusneuvoston toimintakyvyn kehittämiseen (Törnudd 1992: 39). Israelin ja palestiinalaisten välisen konfliktin ratkaisemiseksi Suomi piti edelleen politiikkansa lähtökohtana rauhanprosessin aloittamista sekä turvallisuusneuvoston päätöslauselmia 242 ja 338 (UM 1991: 26).

Ulkoministeriön Suomen turvallisuusneuvostojäsenyyttä käsittelevästä selvityksestä *Suomi YK:n turvallisuusneuvoston jäsenenä 1989-90* (UM 1991) ja Klaus Törnuddin kirjasta *Uuteen maailmanjärjestykseen* (1992) käy ilmi Suomen sovittilevä rooli sekä pyrkimys lähentää osapuolien usein toisistaan etäisiä näkemyksiä päätöslauselmien aikaansaamiseksi

² Liitteeseen 1 on taulukoitu Suomen ulkopoliittinen johto virassaolokausineen 1990-luvulla.

(ks. esim. UM 1991: 26, Törnudd 1992: 116). Käytännössä tämä tarkoitti tasapainottelua sitoutumattomien valtioiden kautta neuvottelevien arabivaltioiden (mukaan luettuna Palestiinan vapautusjärjestön PLO:n valtuuskunta) ja Yhdysvaltain välillä. Törnuddin mukaan arabivaltiot olivat yleensä valmiit muokkaamaan alkuperäistä esitystään siten, että se kelpasi kaikille muille paitsi Yhdysvalloille. Tämän jälkeen arabivaltioiden tahdon mukaisesti tekstiä joko lievennettiin niin paljon, että se kelpasi Yhdysvalloille tai sitten Yhdysvallat laitettiin käyttämään veto-oikeuttaan, jolloin päätöslauselman vesittymiselle saatiin yksi ainoa syyllinen. (Törnudd 1992: 99.)

Palestiinalaisten ensimmäinen kansannousu, intifada, oli alkanut vuoden 1987 aikana. Israel vastasi tähän pääosin väkivallattomaan vastarintaan Suomen turvallisuusneuvostokauden aikana useaan otteeseen kovaotteisin keinoin. Esimerkiksi vuonna 1989 sekä huhti-, touko- että kesäkuun aikana yritettiin turvallisuusneuvostossa saada aikaan lausuntoja, joissa olisi tuomittu muun muassa Israelin palestiinalaisia kohtaan harjoittama ylivoimainen väkivalta, ihmisoikeusrikkomukset sekä karkotukset. Jokainen yritys lausunnon aikaansaamiseksi kaatui Yhdysvaltojen, muiden mielestä kohtuuttomiin, muutosvaatimuksiin tai veto-oikeuden käyttämiseen. (Törnudd 1992: 103–104.) Suomi käytti asian käsittelyyn useita puheenvuoroja, joissa tuomittiin molempien osapuolien käyttämä väkivalta, mutta todettiin myös, että ihmisillä on tapana nousta vastarintaan, kun heidän poliittiset oikeutensa pysyvät pitkään evätyinä. Puheenvuoroissa painotettiin miehittäjän vastuuta noudattaa ihmisoikeuksia Geneven sopimuksen ja YK:n ihmisoikeussopimuksen mukaisesti sekä todettiin, että miehittäjänä Israelin on oltava se, joka tekee aloitteen rauhaan, jotta väkivallan kierre saadaan katkaistua. Edelleen Suomi painotti kansainvälisen rauhankonferenssin järjestämisen tärkeyttä sekä PLO:n aseman tunnustamista palestiinalaisten legitimitä edustajana. (UM 1991: 104–105, 108–110, 113–114.)

Myös siirtokuntien rakentaminen ja laajentaminen sekä huoli venäjänjuutalaisten asuttamisesta miehitetyleille alueille kiristivät tilannetta entisestään (Törnudd 1992: 99, UM 1991: 35–38, 119). Näiden tapahtumien sekä päätöslauselmien 242 ja 338 valossa Suomen valtuuskunnan mielestä oli selvää, että vaikka molemmin puoleista väkivallasta pidättäytymistä aina korostettiin, niin Törnuddin sanoin ”moraalinen vastuu [rauhan]aloitteen tekemisestä kuului ilman muuta Israelille, jonka velvollisuutena oli kunnioittaa miehitysalueen asukkaiden ihmisoikeuksia” (Törnudd 1992: 103). Tämä näkemys painottui myös useissa

Suomen puheenvuoroissa. Esimerkiksi 9.6.1989 käyttämässään puheenvuorossa Törnudd pyrki vetoamaan Israeliin Suomen nimissä: ”Ei voi olla kenenkään etujen mukaista, kaikin vähiten Israelin, jos katkeruus, viha ja vihamielisyys tehdään palestiinalaisten kansanhengen hallitseviksi piirteiksi” (Törnudd 1992: 104).

Suomen tavoite Yhdysvaltojen ja Arabimaiden ryhmittymän näkemysten lähentämiseksi koettiin turvallisuusneuvostossa vaikeaksi. Suomen valtuuskunnan ulkoasianministeriölle kesäkuussa 1989 lähettämästä katsauksesta käy ilmi valtuuskunnan voimakas näkemys siitä, kuinka läheiset välit Yhdysvalloilla ja Israelilla YK-toiminnan ja etenkin turvallisuusneuvostotyöskentelyn suhteen oli. Kirjeessä lausuttiin, että ”mitä tahansa yleiskokous suosittaa tai turvallisuusneuvosto päättää (jos päätökseen asti edes päästään), on sen toteuttaminen viime kädessä kiinni Israelin myötävaikutuksesta. Israel taas ei suostu myötävaikuttamaan, kun se itse samanaikaisesti pyrkii kaikin mahdollisin tavoin kansannousun tukahduttamiseen”. Kirje jatkuu selvittämällä noidankehää, johon Israel on joutunut käyttämällä palestiinalaisia kohtaan kurinpitotoimia, jotka taas provosoivat heitä yhä voimakkaampaan vastarintaan. Kirjeessä ilmaistaan myös huoli noidankehän laajentumisesta YK-tasolle, sillä Israel oli tuonut esiin epäluottamuksensa sen toimia kritisoivaa YK:ta ja kansainvälistä yhteisöä kohtaan. (Törnudd 1992: 105–106.)

Suomen turvallisuusneuvostojäsenyyden aikana PLO:n suurimpiin ponnisteluihin kuului pyrkimys lisätä ja tehostaa YK:n läsnäoloa ja tarkkailua miehityillä alueilla. Myös PLO:n puheenjohtaja Jasser Arafat oli tarkoitus saada keskusteluihin mukaan. Yhdysvallat ei kuitenkaan ollut halukas myöntämään Arafatille viisumia, jolloin päädyttiin siirtämään turvallisuusneuvoston kokous Arafatin osallistumisen ajaksi, ensimmäistä kertaa koskaan, Geneveen. (Törnudd 1992: 108, UM 1991: 38.) Törnudd kuvaa, kuinka tästä Suomen puheenjohtajuuden aikana toukokuussa 1990 pidetystä Geneven kokouksesta tuli turvallisuusneuvostokauden pisin kokous, ”eräänlainen kestävyyskoe”. Julkisesti käytyä keskustelua Törnudd ei pitänyt rakentavana, virallisen kokouksen liepeillä käytyjä epävirallisia neuvotteluita sen sijaan jatkettiin vielä New Yorkissa. Kokouksessa ei yrityksistä huolimatta onnistuttu saamaan aikaiseksi päätöstä YK-tarkkailijoiden lähettämisestä miehityille alueille. (Törnudd 1992: 109–111.)

Lokakuun 8. päivänä 1990 Temppelevuorelle oli kerääntynyt tuhansia palestiinalaisia vastustamaan äärijuutalaisen ryhmän oletettua pyrkimystä laskea aukiolle juutalaisten kol-

mannen temppelin peruskiven. Tapahtumalla oli traaginen päätös Israelin turvallisuusjoukkojen avattua tulen mielenosoittajia kohtaan. Ainakin 17 palestiinalaista sai surmansa ja yli sata loukkaantui. Tapahtuma aiheutti turvallisuusneuvostossa kiihkeää keskustelua ja valtavaa painetta lauselman aikaansaamiseksi. Valtuuskunnan puheenjohtaja Törnudd sanoi samana päivänä pitämässään turvallisuusneuvoston puheessa, että Israelin ylimitoitettujen voimakeinot osoittivat ”mitä vakavinta piittaamattomuutta kansainvälisen oikeuden normeista”. Myös ulkoasiainministeri Pertti Paasio reagoi tapahtuneeseen ja antoi lausunnon, jossa hän kuvasi Israelin toimia liioiteltuna voimankäyttönä. Tapahtuneen kirvoittaman runsaan keskustelun sekä taustalla vaikuttaneen Kuwaitin kriisin johdosta neuvosto onnistui hyväksymään yksimielisen päätöslauselman (672), joka Israelin tekojen tuomitsemisen lisäksi sisälsi pönten YK:n pääsihteerin edustajan lähettämistä alueelle. Yhdysvaltain taivutteluyrityksistä huolimatta Israel kuitenkin kieltäytyi ottamasta vastaan pääsihteerin edustajia. (Törnudd 1992: 111–112.)

Loppuvuodesta 1990 Suomi, Törnuddin sanoin, ”tarttui toimeen” ja pyrki toteuttamaan voimakkaasti rooliaan puolueettomana sovittelijana. Turvallisuusneuvoston neljä sitoutumatonta jäsentä, Jemen, Kolumbia, Kuuba ja Malesia, olivat jakaneet 15.11. päätöslauselmaehdotuksen, joka sisälsi muun muassa ehdotuksen aselepolinjoja valvovan oikeusasiamiestyyppisen YK:n tarkkailijajoukon (UNTSO) sijoittamisesta miehitysalueille. Ehdotuksella ei alkuperäisessä muodossaan ollut läpimenon mahdollisuutta, sillä vaikka Yhdysvallat halusi Kuwaitin kriisin aikana välttää veto-oikeuden käyttämistä säilyttääkseen Irakin vastaisen liittouman, oli kyseinen päätöslauselmaehdotus liian radikaali hyväksyttäväksi. Tässä kohtaa Suomen valtuuskunta toi pöytään oman täydellisen luonnoksensa päätöslauselmaksi. Suomen vaikuttimena ei Törnuddin mukaan ollut halu pelastaa Yhdysvaltoja veto-oikeuden käyttämiseltä vaan se, että kerrankin näytti siltä, että oli ”mahdollisuus saada aikaan asiapitoinen tulos palestiinalaisen siviiliväestön hyväksi”. (Törnudd 1992: 116–117, UM 1991: 44–45.)

YK:n yleiskokoukseen 45. istuntokauden päätöskeskustelu sijoittui kriittisesti keskelle kiivaimpia neuvotteluita turvallisuusneuvostossa. Ulkoministeri Paasio piti yleiskokouksen yhteydessä tiedotustilaisuuden, jossa hän arvioi istuntokautta ja Suomen panosta käsiteltyjen asioiden suhteen. Päähuomio oli Etelä-Afrikassa, jonka apartheid-järjestelmä oli mur tumaisillaan. Paasio kommentoi puheessaan kuitenkin myös Israelin ja Palestiinan välisen

tilanteen käsittelyä turvallisuusneuvostossa ja totesi prosessin jatkuneen nimenomaan Suomen välitysehdotuksen ansiosta. Paasio myös totesi, että ”*Suomen ja neuvoston enemmistön tavoitteena on saada YK:n avulla Israel toimimaan velvoitteidensa mukaisesti miehitetyillä alueilla elävien palestiinalaisten suojelemiseksi*”. (UM 1992a: 312–316.)

Päätöslauselma ja pääsihteerin lausunto saatiin aikaiseksi vaikeiden ja pitkällisten neuvotteluiden jälkeen. Pääosa neuvotteluista käytiin työryhmässä, jossa oli jäsenenä Malesian ja Yhdysvaltain edustajat sekä Suomen edustaja välittäjänä. Lopputulos oli kuitenkin laiha, eikä tavoite palestiinalaisten oikeusasiamiehen asettamisesta toteutunut. Törnudd listaa neljä asiaa, jotka päätöslauselmasta ja pääsihteerin lauselmasta jäivät käteen: (1) kansainväliselle Lähi-idän rauhankonferenssille tuli ensimmäistä kertaa turvallisuusneuvoston hyväksyntä, (2) pääsihteeri valtuutettiin yhdessä Punaisen Ristin Kansainvälisen komitean kanssa kehittämään ajatusta Geneven neljännen yleissopimuksen osapuolten konferenssista, (3) pääsihteerille annettiin tehtäväksi seurata miehitetyillä alueilla asuvien palestiinalaisten tilannetta, ja (4) pääsihteeriä pyydettiin raportoimaan tilanteesta turvallisuusneuvostolle neljän kuukauden välein. (Törnudd 1992: 118–121.)

Tärkeimpänä saavutuksena pidettiin kansainväliselle Lähi-idän rauhankonferenssille annettua hyväksyntää. Vuonna 1991 Yhdysvallat kutsui kokoon Madridin rauhankonferenssin. Törnuddin mukaan ”taustalla olivat osaltaan nekin kokemukset, jotka edellisen vuoden loppuvaiheen paineissa turvallisuusneuvostossa oli hankittu”. (Törnudd 1992: 121.)

Palestiinalaiset olivat panneet merkille YK:n turvallisuusneuvostossa Suomen potentiaalin rauhanrakentajana. Jasser Arafatin läheinen avustaja Bassam Abu Sharif viittasi tähän todetessaan ulkoasianministeri Pertti Paasiolle, että Suomi voisi mahdollisesti toimia silanrakentajana konfliktin osapuolten lähentämiseksi (Vuotila, HS 19.4.1990). PLO oli tarkkaillut Suomea vuoden 1990 aikana erityisen paljon, ja lausuntoja, tapaamispyyntöjä, tuomioita ja kehuja oli sadellut sen mukaisesti, miten Suomi oli reagoinut israelilaisten, palestiinalaisten ja Neuvostoliiton pyyntöihin, jotka koskivat neuvostujuutalaisten muutto-liikettä.

Vaikka Suomi lopulta alkoi palestiinalaisten kovasta vastustuksesta huolimatta myöntää viisumeita neuvostujuutalaisille, esitti PLO kesällä 1990 vierailukutsun ulkoministeri Paasiolle. Jasser Arafat myös pyrki auttamaan loppuvuodesta 1990 yhdeksän Irakin sodas-

sa panttivangiksi otetun suomalaisen vapauttamisessa (HS 8.11.1990). Suomen ulkopoliittisen johdon ja PLO:n voidaan siis katsoa olleen hyvissä väleissä, kun vuosi vaihtui ja historiallinen rauhanprosessi oli lähempänä kuin koskaan ennen.

3. UUSI ALKU – MITEN SUOMI KANNUSTI RAUHAAN

Esittelin edellisessä luvussa Suomen Palestiina-politiikkaa vuoteen 1991 asti. Ollessaan turvallisuusneuvoston jäsenenä Suomi oli tehnyt pitkäjänteistä työtä suurvaltojen varjossa rauhankonferenssin aikaansaamiseksi. Kuten edellisestä luvusta ilmenee, saattoi Suomen turvallisuusneuvostotyöskentely johtaa, yhdessä monien muiden samanaikaisten tapahtumien kanssa, itse rauhanprosessin alullepanoon. Turvallisuusneuvostotyöskentelyn ja neuvostujuutalaisten kauttakulkuun liittyneen diplomaattisen politiikanteon yhteydessä Suomi oli ensimmäistä kertaa historiansa aikana joutunut tilanteeseen, jossa sen oli sovellettava käytännössä aikaisemmin lähinnä YK-toiminnan kautta muotoutunutta Lähi-idän politiikkaansa. Molemmista koetuksista Suomi oli selvinnyt suututtamatta konfliktin kumpaakaan osapuolta perinpohjaisesti, nuhteita ja kehuja oli saatu sekä israelilaisilta että palestiinalaisilta.

Madridin konferenssin kynnyksellä Suomi, muun maailman tapaan, näki rauhanprosessissa ainutlaatuisen tilaisuuden koittaneen. Tätä herkkää prosessia haluttiin varjella ja suojella, ja kukin valtio osallistui tähän parhaaksi katsomallaan tavalla. Tässä luvussa tarkastelen niitä tapoja, joilla Suomi pyrki osallistumaan rauhanprosessin tukemiseen. Suomen lähtökohtana pysyi edelleen koko 1990-luvun ajan päätöslauselmien 242 ja 338 toteutuminen. Esittelen ja analysoin alaluvussa 3.1 sitä, miten Suomi toteutti politiikkaansa, jota oli määritetty pääosin ulkopoliittikan johdon puheiden sekä YK-äänestysten kautta.

Pohdin myös, mitä Suomi sai politiikallaan aikaan ja toisaalta miten palestiinalaiset kokivat Suomen onnistuneen politiikassaan. Alaluvuissa 3.2 ja 3.3 keskityn palestiinalaisnäkökulmaan tarkemmin ja esittelen PLO:n ja sen Suomen tiedotustoimiston vaiheita 1990-luvun ensimmäisellä puoliskolla. Alaluvussa 3.3 käyn läpi Arafatin Suomen vierailut ja pohdin niiden merkitystä niin palestiinalaisten kuin Suomen Palestiina-politiikan kannalta.

Suomen osallistuminen rauhanprosessiin alkoi konkreettisimmin vuonna 1993, kun Suomi lupautui yhdeksi palestiinalaishallinnon taloudelliseksi tukijaksi. Suora yhteistyö palestiinalaishallinnon kanssa alkoi varsinaisesti vasta muutamaa vuotta myöhemmin, kun kahdenväliset kehitysyhteistyöprojektit käynnistettiin. Esittelen Suomen Palestiinaan kohdis-

tunutta kehitysyhteistyötä ja sen suuntaviivojen muotoutumiseen vaikuttanutta viranomaiskeskustelua perusteellisemmin alaluvussa 3.4.

3.1 Rauhanneuvotteluiden vuosikymmen

Harri Holkerin johtama sinipunahallitus oli väistynyt keväällä 1991 ja uutena pääministerinä aloitti Esko Aho ja ulkoministerinä Paavo Värynen. Värynen toimi ulkoministerinä jo neljättä kertaa ja oli pitkän kokemuksensa aikana muodostanut oman käsityksensä ja linjansa siitä, miten Suomen tulisi suhtautua Israelin ja palestiinalaisten väliseen konfliktiin.

Värynen piti aiheesta puheen Paasikivi-seurassa ollessaan toista kertaa ulkoministerinä 1970-luvun lopulla. Puheessaan hän viittasi Kekkosen puheeseen, jota käsittelin lyhyesti kappaleessa 2.2, ja totesi, että Kekkosen puheesta lähtien ”Suomen edustajat ovat johdonmukaisesti puhuneet palestiinalaisten kansallisten oikeuksien huomioonottamisesta kestävä ja oikeudenmukaisen rauhan ehdottomana edellytyksenä ja todenneet, että tässä on Lähi-idän ongelman ydin”. Värynen myös totesi olevansa tyytyväinen Suomen Lähi-idän politiikkaan ja puhui myös PLO:sta positiiviseen ja ymmärtäväiseen sävyyn. (Värynen 1979: 3–5.)

Pitkään suunniteltu kansainvälinen rauhankonferenssi, josta rauhanprosessi sai varsinaisesti alkunsa, järjestettiin lopulta Madridissa joulukuussa 1991. Myös Suomea oli joidenkin tietojen mukaan kaavailtu konferenssin pitopaikaksi. Helsingin Sanomien mukaan palestiinalaisten uutistoimisto Wafa oli kertonut 8.8.1991, että tuolloin lokakuulle kaavailtu rauhankokous järjestettäisiin mahdollisesti Helsingissä. Suomen ulkoasiainministeriön virkamiesten mukaan kokouksesta ei kuitenkaan ollut keskusteltu heidän kanssaan eikä sitä heidän tietojensa mukaan myöskään ollut suunniteltu pidettäväksi Suomessa. (Yrjämä-Rantinoja, HS 9.8.1991.)

Suomen tuore hallitus iloitsi turvallisuusneuvostossa pitkäjänteisesti vaatimansa kansainvälisen rauhankonferenssin järjestämisestä. Tästä kertoi hallituksen 31.7.1991 aiheesta antama lausunto, jossa todetaan seuraavasti: *”Suomi on johdonmukaisesti tukenut kaikkia sellaisia ponnistuksia, jotka voisivat johtaa aktiiviseen neuvotteluprosessiin kaikkien osapuolten kesken kokonaisvaltaisen, oikeudenmukaisen ja kestävä rauhan aikaansaamiseksi*

Arabi-Israeli -konfliktissa YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselmien 242 ja 338 pohjalta” (UM 1992b: 278).

Suomen mahdollinen taustavaikutus rauhankonferenssin järjestämiseksi jäi pieneksi. Konferenssin mahdollisti ennen kaikkea kylmän sodan päättyminen sekä ensimmäinen intifada, joka oli laskenut israelilaisten kynnystä tehdä kompromisseja rauhan hyväksi (Juusola 2005: 222–223). Konferenssin merkittävimpana tuotoksena voidaan pitää itse rauhanprosessin käynnistymistä, sillä sitä seuraavien Oslo I -sopimusta edeltävien kahden vuoden aikana käytiin kahdenvälisiä neuvotteluita lähes kuukausittain. Madridissa sovittiin myös multilateraalisten eli monenkeskisten neuvottelujen aloittamisesta.

Neuvostoliiton hajoamisen myötä Suomi sai vähitellen lisää ulkopoliittista itsevarmuutta ja pyrki kansainvälisesti näkyvämpään rooliin silti pyrkien samalla säilyttämään puolueettomuutensa ja sen tuomat edut. Vaikka Wafan uutisoima mahdollisuus järjestää rauhankokous Suomessa ei toteutunutkaan ja vaikka ulkoministeriö kielsi tietävänsä asiasta mitään, oli Suomen ulkopoliittisessa johdossa mitä ilmeisimmin kuitenkin noteerattu palestiinalaisten kiinnostus Suomea kohtaan. PLO:n ulkopoliittisen neuvonantajan Nabil Shaatin vieraillessa Suomessa pohjoismaisten parlamentaarikoiden kokouksessa marraskuussa 1991 ehdotti ulkoministeri Väyrynen Shaatille, että tammikuulle 1992 kaavailtu kahdenvälisen neuvotteluiden seuraava kierros voitaisiin pitää Helsingissä (UPIf 1991). Suomen ehdotuksesta huolimatta kokous pidettiin Washingtonissa.

Historiallisesta Gazan alueen ja Jerikon alueen itsehallintoon tähtäävästä periaatesopimuksesta, eli niin kutsutusta Oslo I -sopimuksesta, päästiin lopulta sopuun Oslossa 20.8.1993. Israelin ulkoministeri Peres vieraili Suomessa 23.–26.8.1993 eli lähes välittömästi sovun synnyttyä. Vierailujen tarkoituksena oli pyytää maita lahjoittamaan rahaa palestiinalaisten, erityisesti gazalaisten, infrastruktuurin tukemiseen. Peresin toiveena oli, että Pohjoismaat jyvittäisivät kehitysyhteistyövaroistaan viisi prosenttia palestiinalaisille. (Vuotila, HS 23.8.1993.)

Helsingin Sanomien mukaan ulkoministeri Peres toivoi kuitenkin myös ulkomaisten sijoitusten ja talousavun palestiinalaisalueilla lisääntyvän, jotta rauhansopimus johtaisi ”poliittisen muutoksen ohella taloudelliseen menestykseen” (Vuotila, HS 24.8.1993). Israelin Ruotsin-suurlähetystön edustajan mukaan Israelin tarkoituksena oli lisäksi saada Länsiran-

nalle ja Gazaan sijoittajia ”antamaan toivoa kaikille pakolaisleireissä eläville ihmisille”. Edustaja lisäsi, että Israelin varat ja toimintaedellytykset huolehtia palestiinalaisista olivat rajalliset. (Vuotila, HS 18.8.1993.) Peres myös totesi, etteivät rahaa tarvitse israelilaiset vaan palestiinalaiset. Suomalaiset ministerit suhtautuivat ehdotukseen taloudellisesta tuesta alkuun melko varovaisesti, ja lisäksi pohdittiin sitä, kuuluiko Peresin pyyntöön vastaaminen ulko- vai kehitysministerin tontille. (Vuotila, HS 23.8.1993.)

Paavo Väyrynen oli eronnut ulkoasiainministerin paikalta toukokuussa 1993, ja hänen tilalleen oli nimitetty Maa- ja metsätaloustuottajain keskusliiton (MTK) puheenjohtaja Heikki Haavisto. Haaviston kaksivuotinen ura ulkoasiainministerinä painottui lähinnä neuvotteluihin Euroopan unionin jäsenyydestä, eikä hän, muutamaa puhetta ja kokousta lukuun ottamatta, juurikaan ehtinyt ottaa kantaa Lähi-idän tilanteeseen. Kiire ja keskittyminen Suomen kannalta suurempiin ulkopoliittisiin kysymyksiin saattoi myös olla syynä siihen, ettei Suomi varsinaisesti arvioinut uudelleen tai ainakaan tuonut esiin uudistunutta kantaansa Lähi-idän tilanteeseen huolimatta siitä, että rauhanprosessin aiheuttamat suuret muutokset olisivat sitä ehkä vaatineet.

Pohjoismaiset ulkoministerit tapasivat, puolivuositaiseen tapaansa, syyskuun 1993 alussa Visbyssä. Rauhanneuvotteluiden ensimmäinen suuri läpimurto oli takana ja virallinen allekirjoittaminen äärimmäisen lähellä. Kokouksessa suunnattiin jo katse kohti sopimuksen toimeenpanon aikaa, ja ministerit kehottivat kansainvälistä yhteisöä rientämään ripeästi apuun palestiinalaisten taloudellisen tilanteen kohentamiseksi. Kaikki ministerit halusivat tukea poliittista ratkaisua ja rauhanprosessin edistämistä merkittävällä taloudellisella tuella ja painottivat pohjoismaiden aktiivista roolia monenkeskisissä neuvotteluissa. Erityisesti korostettiin sitä, kuinka tärkeää olisi osallistua pakolaiskysymykseen ja alueen taloudelliseen yhteistyöhön keskittyvien työryhmien toimintaan. (UM 1994: 100–101.) Ulkoministeri Haaviston mukaan Suomen osuus prosessin taloudellisesta tukemisesta tulisi olemaan vain muutaman kymmenen miljoonan luokkaa, sillä laman keskellä kamppaileva Suomi ei hänen mukaansa voinut yltää rikkaiden naapureidensa tasolle (Hautamäki, HS 2.9.1993). Viralliset maksulupaukset Suomi teki 1990-luvun aikana pidetyissä kolmessa (Washington 1993 ja 1998, Pariisi 1995) apukonferenssissa, joissa luvattiin lopulta tukea yhteensä 80 miljoonaa markkaa (UM 2000b: 108).

Vain viikkoa ennen Pohjoismaista ulkoministerikokousta, Peresin vierailun yhteydessä, oli Suomen hallitus suhtautunut avustuspyyntöön varovaisesti. Hämmennystä aiheuttanut ministerien tonttijako oli ratkaistu lopulta siten, että ulkoasiainministeri otti asian kontolleen. Heikki Haavisto julkisti ensimmäisenä tiedon Suomen lähtemisestä mukaan avustusprosessiin. Myöhemmin sekä ulkoasiainministeri että kehitysministeri osallistuivat Suomen tuen kohteista päättämiseen. Vaihtelevaan työnjakoon vaikutti avun voimakkaan poliittisen konnotaation lisäksi mahdollisesti se, että avustuslupaukset tehtiin usein kansainvälisissä korkean tason huippukokouksissa, joissa Suomea edusti protokollan mukaisesti ulkoasiainministeri. Toisaalta ulkoministeriössä kehitysyhteistyörahoitus ja -politiikka kuuluivat selvästi nimenomaan kehitysministerin tontille.

Oslo I -sopimuksen virallinen allekirjoitusseremonia toimitettiin Washingtonissa 13.9.1993. Kuuluisassa Valkoisen talon edustalla otetussa valokuvassa Israelin pääministeri Jitzhak Rabin ja PLO:n johtaja Jasser Arafat kättelevät hymyillen. Vain vajaata vuotta aikaisemmin Israelissa oli lain nojalla kiellettyä olla tekemisissä PLO:n jäsenen kanssa (ks. esim. JTA 1.9.1992), joten jo pelkkää kädenpuristusta voitiin hyvästä syystä pitää poikkeuksellisenä saavutuksena. Suomessa hallitus antoi tunnustusta sopimuksen syntymisestä ja kiitteli Norjaa ansiokkaasta välitystoiminnasta. Hallitus totesi tiedotteessaan lisäksi, että laaja palestiinalaisten itsehallintoalueiden uudelleenrakentamisohjelma on käynnistettävä välittömästi kansainvälisen tuen turvin ja että Suomen tarkoituksena on osallistua työhön yhdessä muiden pohjoismaiden kanssa. (UM 1994: 188.)

Suomen osuus varsinaisissa neuvotteluissa jäi olemattomaksi. Tietävästi Suomen ainoa rooli oli liittynyt sopivaan maantieteelliseen sijaintiimme, sillä jälkikäteen uutisoitiin, että Norjan ulkoministeri Holst oli vieraillut neuvottelujen aikana salaa Helsingissä ja Tukholmassa. Vierailujen aikana Holst oli käynyt puhelimitse useiden tuntien ajan neuvotteluja israelilaisten ja palestiinalaisten kanssa. Helsingin Sanomien mukaan Suomesta käsin hoidetut puhelut koskivat PLO:n ja Israelin keskinäistä tunnustamista. (HS 14.9.1993.) Oslo I -sopimuksen allekirjoittamisen jälkeen Suomi pyrki aikaisempaa aktiivisemmin lähentämään välejään PLO:hon. Jo samana syksynä kutsui pääministeri Esko Aho Jasser Arafatin Suomeen, ja vierailu toteutuikin jo marraskuun lopulla vuonna 1993. Kerron vierailusta ja sen tarkoituksesta lisää seuraavassa, Arafatin Suomen vierailuita käsittelevässä alaluvussa.

Ensimmäinen suuren mittaluokan maksulupauskonferenssi järjestettiin kaksi viikkoa Oslo I-sopimuksen allekirjoittamisen jälkeen. Kokous järjestettiin Washingtonissa 1.10.1993. Kokoukseen osallistuneet EU-maat olivat närkästyneitä siitä, että Yhdysvallat oli napannut itselleen ensimmäisen suuren luokan avustuskokouksen, ja osoittivat mieltään eivätkä osallistuneet kokoukseen ministeritasolla (Karvonen, HS 2.10.1993). Suomi, joka ei vielä tuolloin kuulunut unioniin, lähetti kokoukseen ulkoasiainministerin (UM 1994: 190). Ensimmäiset avustuspyynnöt tulivat Suomelle yllättäen, mutta etenkin muiden Pohjoismaiden esimerkki sekä lähestyvä EU-jäsenyys herättelivät Suomea osallistumaan rauhanprosessin multilateraaliseen puoleen aktiivisemmin (Syrjälä 11.4.2014).

Oslon prosessin aikoihin lanseerattiin käsite ”rauhanosuksista” (peace dividends). Termillä viitattiin rauhansopimuksesta aiheutuvaan taloudelliseen hyötyyn, joka tulisi toteutumaan siinä vaiheessa, kun varoja voidaan sotilaallisten ja turvallisuuteen liittyvien menojen sijaan suunnata yhteiskunnan kehittämiseen. Tähän viittasi myös Washingtonin kokoukseen osallistunut ulkoasiainministeri Heikki Haavisto, joka vahvisti siellä Suomen osallistuvan pottiin aluksi 7 miljoonalla dollarilla eli noin 40 miljoonalla markalla todeten, että ”rauhan on tuotettava osinkoa” (UM 1994: 190).

Haaviston kommentin voidaan tulkita tarkoittaneen tilannetta kokonaisuudessaan, sillä Suomi ei kuulunut niihin valtioihin, jotka käyttivät varoja sotilaallisiin tai turvallisuuteen liittyviin asioihin miehitettyjen palestiinalaisalueiden turvallisuuden ylläpitämiseksi. Lisätäköön kuitenkin, että Suomi oli käynyt asekauppaa Israelin kanssa vuodesta 1965 lähtien sekä tuonti- että vientitarkoituksessa (Lehtinen, Nissinen & Pykälä 2012: 14). Pikemminkin turvallisuuteen kuin yhteiskunnan kehittämiseen liittyivät myös Suomen palestiinalaisille 1990-luvulla lahjoittamat kaasunaamarit (Tahkolahti, HS 24.1.1991) ja luotiliivit (Rimmi, HS 10.7.1994). Suomi oli myös osallistunut Lähi-idän rauhanturvaoperaatioihin aina vuodesta 1956 asti, jolloin suomalaiset joukot saapuivat Suezille (YK 2013a).

Laman aikana kehitysyhteistyömäärärahoja oli leikattu, mutta siitä huolimatta Suomi päätti osallistumisestaan palestiinalaishallinnon rahoittamiseen lähes välittömästi Oslon sopimuksen solmimisen jälkeen. Eduskunta lähetti pian tämän jälkeen alueelle valtuuskunnan, joka koostui eri puolueiden kansanedustajista (Markku Laukkanen, kesk, Saara-Maria Paakkinen, SDP, Päivi Varpasuo, kok). Valtuuskunnan tarkoituksena oli tavata PLO:n ja Israelin johtoa sekä selvittää millaista apua palestiinalaiset tarvitsevat. (HS 22.9.1993.)

Matkan aikana valtuuskunta tapasi sekä israelilais- että palestiinalaispuolen korkean tason edustajia. Matkasta laaditussa raportissa todettiin, että suomalaisilla on mahdollisuus tarjota avustuksen myötä palestiinalaisille myös omaa osaamistaan. Eräänä esimerkkinä palestiinalaisten tarpeiden ja suomalaisen osaamisen kohtaamisesta mainittiin metsitys, sillä puita ei ollut saatu istuttaa ilman Israelin lupaa. Johtopäätöksissään delegaatio piti tärkeänä, että Suomi jatkaa taloudellista tukeaan UNRWA:lle (United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East) sekä muuta kautta ”suorina projektikohtaisina, tarkoin valittuina tukitoimina”. Ryhmä myös kehotti Suomea olemaan avustusprosessissa kauppapoliittisesti aktiivinen. (Paakkinen & al. 1993: 12, 18–19.)

Suomen EU-jäsenyys astui voimaan 1.1.1995. Samana vuonna astui virkaan uusi puolustusministeri Jan-Erik Enestam, joka toivoi Suomesta maata, joka Norjasta mallia ottaen voisi sovittaa maailman kriisejä (Pentikäinen, HS 3.1.1995). Suomen Israelin-suurlähettilään Arto Tannerin mukaan Norjan välitystehtävä lähti kuitenkin liikkeelle yksityisistä kontakteista ja oli usean yhteensattuman hedelmä (Peltola, HS 9.1.1995). Puolustusministerin toiveet Suomen nostamisesta rauhanvälittäjän asemaan etenivät kuitenkin hieman, kun Helsingissä järjestettiin touko-kesäkuussa 1995 rauhanprosessiin liittynyt asevalvontaa ja alueellista turvallisuutta käsittelevä monikansallinen asiantuntijakokous. (UM 1997a: 305.) Konferenssista ei ole saatavilla tarkempaa tietoa, mutta sen yhtenä tarkoituksena oli epäilemättä juuri suomalaisen rauhanvälitystoiminnan ja 1990-luvun aikana uudelleen määritellyn puolueettomuuden esiintuominen.

Rauhanvälitysprofiilin lisäksi Suomi, muiden avunantajamaiden tapaan, alkoi pohtia sellaisiin investointiohjelmiin osallistumista, joiden kautta tulisi mahdolliseksi edistää suomalaisyritysten asemaa alueella kehitysyhteistyön avulla. Esimerkiksi Suomen Washingtonin-lähetystö suositteli ulkoministeriölle asiaan paneutumista ja asiaankuuluviin kokouksiin osallistumista ”suomalaisyritysten potentiaalisen osallistumisen edesauttamiseksi [...] vaikka roolimme volyymiltaan ei kovin huomattavaksi voinekaan muodostua” (UMA 18.4.1995). Myös Suomen Kairon-lähetystössä kannatettiin avustusohjelman räätälöintiä Suomen kaupallisia intressejä silmälläpitäen (UMA 8.11.1995). Toisaalta Suomen Ramallahin lähetystön johtajana toimineen Jarno Syrjälän mukaan kauppapoliittinen vaikutus ei lopulta koskaan noussut Palestiinaan suuntautuneen politiikan tai kehitysyhteistyön kohdalla merkitykselliseksi (Syrjälä 11.4.2014). Taloudellisesti Suomessa hyötyivät lähinnä

konsulttiyhtiöt, joita käytettiin kahdenvälisen kehitysyhteistyön alettua suunniteltujen projektien toteuttamiseen.

Rauhanprosessi sai ikävän käänteen myöhemmin samana vuonna, kun Israelin pääministeri Jitzhak Rabin murhattiin. Lisäksi keväällä 1996 Israelia ravisteli usean perättäisen terrori-iskun aalto. Suomi ja ulkoasiainministerinä edellisenä vuonna aloittanut Tarja Halonen tuomitsivat iskut ja korostivat yhä järkähtämätöntä tukeaan rauhanprosessille (UM 1998b: 402). Jarno Syrjälän mukaan Suomen osallistuminen rauhanprossin tukemiseen oli sujunut siihen asti suhteellisen helposti, mutta Rabinin murhan jälkeen alkoivat vaikeammat ajat (Syrjälä 11.4.2014.)

Halonen oli aikaisempia 1990-luvun ulkoministereitä kiinnostuneempi Lähi-idästä. Hän vieraili lokakuussa 1997 Israelissa ja Länsirannalla ja tapasi Israelin ulkoministerin lisäksi myös muun muassa edellisenä vuonna palestiinalaisten itsehallintoalueen presidentiksi valitun Jasser Arafatin ja tuolloin korkeakouluministerinä toimineen Hanan Ashrawin. Vierailun aikana Ashrawi esitti Haloselle toiveen siitä, että EU:n toiminta menisi julkilausempolitiikkaa pitemmälle. (HS 29.10.1997.)

Osloprosessi ja Suomen liittyminen Euroopan unioniin olivat sitoneet Suomen yhä tiiviimpään yhteistyöhön palestiinalaishallinnon kanssa. Suurin muutos oli kehitysyhteistyön mittava lisääntyminen. EU-maat, Suomi mukaan luettuna, olivat sitoutuneet tukemaan rauhanprosessia, ja vaikka vuosikymmenen lopun lähestyessä alkoi vaikuttaa yhä enemmän siltä, etteivät Osloprosessin suuret suunnitelmat tule toteutumaan, jatkoi Suomi, muiden maiden tapaan, kuitenkin palestiinalaishallinnon tukemista sovittujen suuntaviivojen mukaisesti. Washingtonissa vuoden 1998 marraskuussa pidetyssä maksulupauskonferenssissa Suomi vahvisti edelleen jatkavansa taloudellista tukeaan palestiinalaisille (UM 1999: 213).

Palestiinalaisedustuston entinen apulaisjohtaja Hashem Dajani kuvaili pyynnöstäni Suomen ulkopoliittisen johdon Palestiina-politiikkaa edustuston näkökulmasta. Tarja Halosella oli hyvät suhteet palestiinalaisiin, mutta Dajanin mukaan palestiinalaisten taholta arvostettiin kuitenkin enemmän vuonna 2000 ulkoministerinä aloittanutta Erkki Tuomiojaa. Hänen kantojaan kuvailtiin selkeiksi ja toimintaa kantojen mukaisiksi. Halosella katsottiin olleen hyvät välit palestiinalaisten lisäksi myös israelilaisiin. Tämän katsottiin vähentävän esi-

merkiksi julkilausumien painoarvoa. Kehitysyhteistyöministeri Pekka Haavisto jäi edustustolle etäiseksi, hänen puheitaan ihmisoikeuksista arvostettiin, mutta käytännön teot jäivät palestiinalaisten näkökulmasta vähäisiksi. Syynä tähän saattoi myös olla hänen edustamansa puolue, jolla ei vasemmistopuolueiden tapaan ollut pitkiä kansainvälisen solidaarisuuden perinteitä. Vihreän puolueen arvojen katsottiin olleen hyvät ja ihmisoikeuksia kunnioittavat, mutta käytännön teot jäivät puuttumaan. Dajanin mukaan presidentti Ahtisaaren panosta sen sijaan pidettiin erityisen tärkeänä. Ahtisaari oli viestinnässä palestiinalaisedustuston kanssa kiitettävän vastavuoroinen, ja hänen koettiin tehneen parhaansa Lähi-idän tilanteen ratkaisemiseksi. Suurta välittäjää hänestä ei tullut, sillä Dajanin mukaan Ahtisaari ei ollut saavuttanut riittävää luottamusta Israelin puolella. Ahtisaari ei myöskään ollut valmis luopumaan tietyistä kannoistaan vain miellyttääkseen Israelia. (Dajani 26.2.2014.)

3.2 PLO ja palestiinalaishallinto 1990-luvulla sekä niiden asema Suomessa

Seuraavaksi hahmottelen sitä poliittista ja taloudellista ympäristöä, jonka Suomi kohtasi Palestiinassa 1990-luvulla. Käyn alaluvussa 3.2.1 lyhyesti läpi PLO:n sekä 1990-luvulla muodostetun palestiinalaishallinnon synnyn ja rakenteen, jotta lukijan on työn myöhemmässä vaiheessa helpompi hahmottaa niiden palestiinalaisten tahojen asemaa ja roolia, joiden kanssa suomalaiset tulivat tekemään yhteistyötä.

Alaluvussa 3.2.2 esittelen PLO:n Suomen tiedotustoimiston syntyä ja ylenemistä edustustoksi. Keskityn alaluvussa erityisesti 1990-lukuun ja sen ensimmäisellä puoliskolla koettuihin vaikeuksiin sekä toimiston suomalaisessa mediassa saamaan huomioon.

3.2.1 Palestiinalaishallinnon muotoutuminen

Miehitettyjen alueiden tilanne oli vuosikymmenen vaihteessa surkea, joten Suomen kaltaistenkin pienten maiden tuki vapautusjärjestölle ja sen poliittisille pyrkimyksille oli tärkeää. Rauhanproessin myötä vahvistunutta valta-asemaa ei kuitenkaan saavutettu kivuttomasti.

Vuonna 1993 solmittuun Oslo I -sopimukseen kuului ”osapuolien molemmin puoleinen

tunnustaminen”. Ensimmäistä kertaa sitten PLO:n lähes kolmikymmenvuotisen historian, järjestö perustettiin vuonna 1964, Israel tunnusti sen palestiinalaisten edustajaksi ja suostui neuvottelemaan rauhasta suoraan järjestön edustajien kanssa. Samalla PLO tunnusti Israelin oikeuden olemassaoloon sekä lupasi pidättäytyä kaikista väkivallanteoista sitä kohtaan. Samoin palestiinalaisjärjestö hyväksyi ensimmäistä kertaa Israelin vaatimuksen sellaisen väliaikaissopimuksen solmimisesta, jossa ei puututtu konfliktin lopulliseen ratkaisuun liittyviin vaikeisiin kysymyksiin, kuten siirtokuntiin tai pakolaisten paluuoikeuteen (Shlaim 2000: 517). Ratkaisu ei ollut PLO:lle helppo, ja sen tekeminen johti järjestön sisäiseen jakautumiseen: radikaalimpi nationalistinen siipi syytti Arafatia periaatteiden hylkäämisestä ja vallan tavoittelusta (Shlaim 2000: 521–522).

Arafat muutti maanpaosta Tunisista Gazaan heinäkuussa 1994. Arafatin ja tämän lähipiirin ympärille perustettiin samoihin aikoihin palestiinalaishallinto (Palestinian Authority, PA), joka tuli hallitsemaan sille myönnettyjä massiivisia kansainvälisiä avustusrahoja sekä myös tietyissä määrin miehitettyjen alueiden itsehallintoalueita. PA:ta johti presidenttivetoinen hallitusta (Executive Committee, PLO EC) vastaava elin, joka koottiin PLO:n kansalliskongressin (Palestinian National Council, PNC) jäsenistöstä. Vuonna 1996 valittiin miehityillä palestiinalaisalueilla ensimmäistä kertaa järjestetyissä vaaleissa parlamentti (Palestinian Legislative Council, PLC). Monisatajäseninen PNC siis edusti *kaikkia* palestiinalaisia, kun taas PLC tuli vastaamaan miehityillä alueilla sijaitsevien itsehallintoalueiden hallinnasta.

PA ja sitä johtava PLO EC oli vastuussa rauhanneuvotteluista ja diplomaattisesta edustamisesta. Edellä kuvatun järjestelyn avulla PLO säilyi siten *kaikkien* palestiinalaisten yksinoikeutettuna edustajana, joka piti viime kädessä hallussaan oikeutta neuvotella lopullinen sopimus Israelin kanssa. Olennaista oli se, että loppujen lopuksi suurinta valtaa piti hallussaan PLO EC, joka koostui Arafatista ja tämän lähipiiristä (Le More 2008: 64–65).

Palestiinalaishallinnon tärkeimpänä tehtävänä oli turvata Israelille rauhaa. Tämän ”turvallisuus ensin” -lähestymistavan (security first) varmistaminen oli myös yksi tärkeimmistä syistä siihen, miksi niin suuri osa kansainvälisestä avusta suunnattiin vahvan johtamiskulttuurin ja turvallisuusinstituutioiden rakentamiseen. (Le More 2008: 65.) Suomi ei osallistunut vielä 1990-luvulla palestiinalaishallinnon turvallisuus- ja poliisijoukkojen tukemiseen, mutta palestiinalaishallinnon tukemiseen kylläkin.

Rahallisen tuen lisäksi vähintään yhtä tärkeää oli palestiinalaishallinnolle se vahva poliittinen tuki, minkä kansainvälinen yhteisö, Suomi mukaan luettuna, sille tarjosi. Tällaista poliittista ja taloudellista tukea nautti muun muassa Suomeen perustettu palestiinalaishallinnon edustusto, josta kerron seuraavaksi.

3.2.2 Tiedotustoimistosta edustustoksi: PLO ja palestiinalaishallinto Suomessa

PLO:n toimisto perustettiin pitkän poliittisen kädenväännön jälkeen Helsinkiin vuonna 1983. Toimiston perustaminen aiheutti keskustelua julkisuudessa. Etenkin Israelin ystävät aktivoituivat ja keräsivät toimistoa vastaan yli 70 000 ihmisen nimellä varustetun adressin. (Hämäläinen, HS 23.6.1993.) Toisaalta toimiston avaaminen oli Arabikansojen ystävyysseuralle pitkäaikaisen kampanjoinnin kohde, ja tavoitteen saavuttaminen merkitsikin seuralle suurta askelta Suomen ja Palestiinan suhteiden kehittämisessä (Latvasalo 2008: 56). Suomen toimiston perustamisen aikoihin avattiin toimistot myös muissa Pohjoismaissa. Vaikka maat olivat Lähi-idästä katsottuna etäisiä, ne nähtiin ihmisoikeuksia ja kansainvälistä oikeutta korkealle arvostavina valtioina ja siksi tärkeinä palestiinalaisten kannalta. Palestiinan kysymys olikin nähty Pohjoismaissa lähinnä pakolais- ja ihmisoikeuskysymyksenä, ja toimiston perustamisen taustalla oli ennen kaikkea tiedotuksellinen päämäärä. Haluttiin osoittaa, että palestiinalaiset ovat muutakin kuin uhreja: kansa, jolla on itsemäärittämisoikeus, jota päästäisiin parhaiten toteuttamaan oman valtion kautta. (Dajani 26.2.2014.)

Vapautusjärjestön ja myös toimiston arvostus ja asema kasvoi 1980-luvulla erityisesti vuonna 1989 toteutuneen Arafatin ensimmäisen Suomen-vierailun ansiosta. Vaikka toimistolla ei ollut diplomaattista statusta, kuultiin sitä Suomen ulkoasiainhallinnon taholta kuitenkin käytännössä yhtenä osapuolena Lähi-itään liittyvissä ongelmissa. (Dajani 26.2.2014, Hämäläinen, HS 23.6.1993.) Suhteet Suomen ulkoministeriöön olivat tiiviit, ja siellä vierailtiin toistuvasti etenkin silloin, kun Suomessa kävi korkea-arvoisia palestiinalaisia vieraita (Dajani 26.2.2014). Tiedotustoimisto sai myös runsaasti apua ja tukea etenkin 1980-luvun aikana Arabikansojen ystävyysseuralta ja siihen kuuluvilta kansanedustajilta sekä poliittisista puolueista erityisesti Suomen Kansan Demokraattiselta Liitolta (SKDL, nykyisin Vasemmistoliitto) (Dajani 26.2.2014, Kaukonen 18.2.2013).

Vuosikymmenen ensimmäiset vuodet olivat vaikeita PLO:lle. Suomenkin yhteystoimisto joutui vuoden 1991 aikana vähentämään toimintaansa merkittävästi järjestön taloudellisten ongelmien vuoksi. Toimiston johtaja Zuheir al-Wazirin mukaan ongelmat johtuivat muun muassa siitä, että Irakin sodan seurauksena Kuwaitissa ja muissa arabimaissa asuneet palestiinalaiset jäivät työttömiksi eivätkä voineet maksaa veroa järjestölle. Suomen yhteystoimisto sai jatkaa toimintaansa, mutta Oslon ja Kööpenhaminan toimistot ilmoitettiin suljettaviksi. Al-Wazirin mukaan Suomen ja PLO:n suhteet olivat kehittyneet Suomessa Norjaa ja Tanskaa paremmin. Toimiston johtaja ehdotti lisäksi, että Suomen valtio tukisi rahapulassa kamppailevaa toimistoa. Suomi ei kuitenkaan vielä tuolloin tukipyyntöön suostunut. (Pietiläinen, HS 17.7.1991.)

Talousvaikeudet kuitenkin kasvoivat, ja kesäkuussa 1993 PLO ilmoitti sulkevansa myös Suomessa sijaitsevan toimistonsa. Ruotsin toimiston kohtaloa vielä pohdittiin. Al-Wazirin mukaan talousvaikeudet johtuivat edelleen siitä, että useat arabimaat olivat vähentäneet taloudellista tukeaan PLO:lle. (HS 19.6.1993.) Toimisto pysyi kiinni muutaman vuoden ajan. Hashem Dajani ja Zuheir al-Wazir asuivat tästä huolimatta, Arafatin pyynnöstä, Suomessa, mutta työskentelivät palkatta ja vailla toimistoa. Dajanin mukaan arabimaat rankaisivat PLO:ta myös yhä siitä, että ne eivät olleet asettuneet tukemaan Yhdysvaltojen sotilaallista puuttumista Kuwaitin miehitykseen, vaan olivat vaatineet tilanteen ratkaisemista Arabiliiton kautta. (Rautio, HS 1.9.1993; Dajani 26.2.2014.) Arabimaiden taloudellisen tuen päättymisen liittyi siis osaltaan Kuwaitissa asuneiden palestiinalaisten aseman heikkenemiseen ja toisaalta siihen, että sodassa Saddam Husseinin, PLO:n entisen tukijan, takana seisonut järjestö kuului Irakin tapaan häviäjiin. Taloudellisen avun lisäksi PLO menetti myös Lähi-idän rikkaiden öljymaiden poliittisen tuen. (Juusola 2005: 223.)

Edellisessä luvussa käsittelin laajan poliittisen keskustelun synnyttämää kysymystä Neuvostoliiton juutalaisten kauttakulusta Suomen kautta Israeliin. Helsingin Sanomien toimittaja Unto Hämäläinen käsitteli toimiston taustoja ja sen aiottua sulkemista 23.6.1993 päivätyssä artikkelissaan. Suomen alettua myöntää viisumeita al-Wazir arveli julkisuudessa, että arabimaat saattaisivat ryhtyä boikotoimaan Suomea taloudellisesti ja poliittisesti tehtyjen päätösten takia. Hämäläinen kirjoitti, että toimisto menetti jupakan vuoksi arvostustaan ja Suomen välit PLO:ta kohtaan viilenivät. Hämäläinen epäili myös Neuvostoliiton hajoamisen vähentäneen PLO:n merkitystä Suomessa. Pyyntö toimiston taloudellisesta tukemi-

sesta oli esitetty virallisesti jo kahta vuotta aikaisemmin, mutta ulkoministeriö oli kieltäytynyt avun tarjoamisesta, sillä tuelle ei Hämäläisen artikkelin mukaan ollut katsottu olevan poliittisia edellytyksiä. Ulkoministeriöstä oli vastattu, että Suomi haluaa pitää hyvät suhteet järjestöön, mutta ei halua tukea sen toimintaa. (Hämäläinen, HS 23.6.1993.)

Toimiston johtaja al-Wazir vastasi Hämäläisen kirjoitukseen mielipidekirjoituksella Helsingin Sanomissa 4.7.1993. Al-Wazirin mukaan oli kohtuutonta väittää, että Suomen kieltäytymisellä taloudellisesta avusta olisi ollut poliittisia syitä. Al-Wazir kirjoitti, että toimiston suunniteltu sulkeminen ja Suomen taloudellisen tuen puute johtui ainoastaan taloudellisista syistä, ja mainitsee, että lama-aikana myös Suomi sulki omia edustustojaan maailmalla. Al-Wazir myös jatkoi, ettei päätös sulkemisesta vaikuta maiden suhteisiin eikä vähennä Suomen poliittista merkitystä PLO:lle. Toimiston johtaja ei myöskään allekirjoittanut Hämäläisen väitettä, jonka mukaan Suomi olisi pitänyt läheisiä yhteyksiä PLO:hon vain neuvostosuhteiden vuoksi. (HS 4.7.1993.)

Oslo I -sopimus sisälsi neuvotteluosapuolien, Israelin ja PLO:n, molemminpuolisen tunnustamisen, mutta Suomen hallitus ilmoitti kaksi päivää virallisen allekirjoittamisen jälkeen, ettei se aio tunnustaa PLO:ta toistaiseksi. Tunnustaminen olisi tarkoittanut, että Suomi olisi kohdellut PLO:ta hallituksena ja Palestiinan kansan ainoana edustajana ja se olisi johtanut diplomaattisuhteiden solmimiseen. Ulkoministeriön toimistopäällikkö Osmo Lipponen kertoi Helsingin Sanomissa Suomen suhtautumisesta seuraavalla tavalla: ”Suomella ei ole mitään syytä liikkua mihinkään suuntaan. Kun neuvotteluja käydään, osapuolet ratkaisevat itse toistensa aseman. Me reagoimme siihen. Ulkoapäin ei ole tarvetta puuttua mihinkään suuntaan neuvottelujen kulkuun. Yhteyksiä pidetään tietysti hyvin aktiivisesti.” Ulkoministeriössä oli kuitenkin neuvottelujen edistyessä käynnistetty valmistelut yhteydenpidon tehostamiseksi ja toimiston avustamiseksi. (Hämäläinen, HS 15.9.1993.)

Jasser Arafatin kolmannen Suomen vierailun aikana joulukuussa 1994 pääministeri Esko Aho ilmoitti, että Suomi on viimein valmis hyväksymään PLO:n pyynnön korottaa toimiston aseman edustustoksi (General Delegation). Aseman korottaminen vastasi Pohjoismaissa ja EU-maissa yleistynyttä käytäntöä, jota Suomen ulkoministeriö seurasi. Diplomaattista statusta edustusto ei kuitenkaan saanut, sillä diplomaattisuhteet solmittiin ulkoministeriön mukaan edelleen ainoastaan valtioiden kanssa. (Hautamäki, HS 13.12.1994.)

Palestiinalaisedustusto avattiin virallisesti 26.7.1995. Suomi lahjoitti aloituskuluihin 400 000 markkaa, ja edustuston toiminnan taloudellista tukemista jatkettiin myös seuraavien vuosien aikana samansuuruisilla summilla. Zuheir al-Wazir jatkoi työtään Helsingissä, ja hänet nimitettiin edustuston johtajaksi. (UPIg 1995, UMA 20.8.1996.)

3.3 ”Minulla on paljon ystäviä täällä” – Jasser Arafatin vierailut Suomeen

Jasser Arafat oli suomalaiselle medialle koko 1990-luvun verrattain kiinnostava hahmo. Jopa spekulatioista, joiden mukaan Arafat saapuisi pian vierailulle Suomeen (ks. esim. Hämäläinen, HS 24.10.1996; YLE 5.10.1998; MTV 10.8.2000) tai suomalaisten poliitikkojen mahdollisuudesta tavata tämä (ks. esim. Hautamäki, HS 3.9.1997 & 18.9.1997) saatettiin uutisoida. Kuten aikaisemmin totesin, Arafat vieraili Suomessa ensimmäisen kerran vuonna 1989. Tällöin kutsun oli esittänyt eduskunnan Arabikansojen ystävyyssseura. Arafatin ensimmäinen vierailu ja hänen arvokas vastaanottamisensa oli palestiinalaisille tärkeä osoitus siitä, että Suomi kuunteli PLO:ta ja palestiinalaisia myös virallisella tasolla. Vastanotto miellettiin myös ilmaisuksi siitä, että Suomi *hyväksyy* palestiinalaisten – ja myös PLO:n – olemassaolon. (Dajani 26.2.2014.)

Arafatin nimi löytyy ensimmäistä kertaa Suomen ulkomaanedustustojen raportoinneista jo ajalta, jolloin hän nousi PLO:n johtoon (v. 1969). Beirutin lähetystön raportissa vuodelta 1974 Arafatia kuvattiin ”maltillisen ja realistisen suunnan” palestiinalaisjohtajaksi. (UM 11.11.2004.) Poliittisten realiteettien tiedostaminen ei kuitenkaan edistänyt läheisempien ulkopoliittisten suhteiden solmimista. Suomessa koettiin jopa pienimuotoinen poliittinen skandaali 1980-luvun alussa, kun eduskunnan puhemies Johannes Virolainen tapasi Arafatin Parlamenttien välisen liiton (IPU) kokouksessa Roomassa ja virallisten tietojen mukaan ilmoitti olevansa halukas esittämään tälle virallisen vierailukutsun (UPIh 1982). Kutsua ei kuitenkaan lopulta esitetty, ja kohu paisui niin suureksi, että se saattoi jopa vaikuttaa Virolaisen putoamiseen eduskunnasta seuraavissa vaaleissa (ks. esim. Arter 1983: 252).

Rauhanprosessin ja PLO:n aseman virallistumisen myötä tuli mahdolliseksi osoittaa palestiinalaisjohtajalle myös virallisia valtiollisia kutsuja. Arafat oli etevä poliitikko ja osasi diplomatian taidot. Hän oli hyvissä väleissä palestiinalaisten asiaa tukeneiden kansanedus-

tajien lisäksi useiden suomalaisten ulkopolitiikan johtohenkilöiden, etenkin Tarja Halosen, kanssa (ks. esim. Lähtenmäki & Sillanpää, HS 16.7.1999).

Arafat saapui toisen kerran Suomeen, ja tällä kertaa ensimmäiselle virallisen tason vierailulle, pääministeri Esko Ahon kutsumana marraskuussa 1993. Tällä kertaa vierailu oli osa Arafatin laajempaa Pohjoismaista vierailukierrosta, jonka tarkoituksena oli kerätä lisää rahaa palestiinalaishallinnon perustamiseen. (Strömberg, HS 28.11.1993.) Rahaa tarvittiin, sillä Israelin joukkojen vetäytyessä Gazasta ja Jerikosta palestiinalaishallinto aloittaisi infrastruktuurin rakentamisen itsehallintoalueilla. Paneudun tähän perusteellisemmin seuraavassa luvussa.

Suomeen tullessaan Arafatin seurueeseen kuuluivat rauhanneuvotteluissakin mukana olleet palestiinalaispuolue DFLP:n varapuheenjohtaja Jasser Abed Rabbo sekä rauhanneuvotteluvaltuuskunnan tiedottaja Hanan Ashrawi. Vierailua isännöi pääministeri Esko Aho, ja seurue tapasi hänen lisäksi muun muassa valtiovarainministeri Iiro Viinasen sekä presidentti Mauno Koiviston. Suomalaiset keskustelivat vieraiden kanssa lähinnä jumiutuneista rauhanneuvotteluista. (Strömberg, HS 28.11.1993 & 29.11.1993.)

Arafatin vierailusta laaditussa ulkoasiainministeriön taustamuistiossa todetaan, että ”avunantajapuolella on oltu huolestuneita palestiinalaisten avun vastaanottokyvystä”. Muistiossa todetaan myös, että sen tehostamista varten perustetun palestiinalaisen viranomaiselimen (the Palestinian Economic Development and Reconstruction Authority, PED-RA; myöh. the Palestine Economic Council for Development and Reconstruction, PEC-DAR) toiminta ei ollut vastannut odotuksia. Ulkoasiainministeriön mukaan sen toimintaa pidettiin liian poliittisena etenkin siksi, että Arafat oli nimittänyt itsensä sen johtajaksi. (UMA 24.11.1993.) Vuosikymmenen loppuun mennessä Arafatin arvioitiin istuvan 30:ssä eri virassa, joista merkittävimpiin tehtäviin kuuluivat, presidenttiyden, PLO EC:n ja PEC-DAR:n lisäksi PA:n ja Fatahin johtaminen (Legrain 1999: 5).

Kolmannelle Suomen vierailulle Arafat saapui joulukuussa 1994. Hän tuli Helsinkiin suoraan Oslost, jossa hän oli vastaanottanut yhdessä Israelin pääministeri Jitzhak Rabinin kanssa Nobelin rauhanpalkinnon. Vierailunsa aikana Arafat tapasi presidentti Martti Ahtisaaren ja pääministeri Esko Ahon. Arafatin vierailun tärkeimpänä syynä oli jälleen taloudellisen tuen pyytäminen. Vierailu jäi suunniteltua lyhyemmäksi, sillä Arafat oli keskustel-

lut Norjassa pitkään Rabinin ja Peresin kanssa rauhanprosessiin liittyvistä ongelmista. Suurimpana kysymyksenä olivat nyt toisen vaiheen toteuttamiseen liittyvät palestiinalaisten ensimmäiset vaalit, joiden toteutus oli jo jäljessä sovitusta aikataulusta. (Vuotila, HS 12.12.1994.) Vierailun aikana Aho myös ilmoitti Arafatille PLO:n Suomen toimiston aseman korottamisesta (Hautamäki, HS 13.12.1994). Käsittelen PLO:n Suomen toimistoa tarkemmin luvussa 3.4.

Suomen EU:n puheenjohtajakauden lähestyessä Arafat vieraili Suomessa jopa muutaman kuukauden välein. Saapuessaan Suomeen neljännen kerran loppuvuodesta 1998 hän tapasi vierailunsa aikana muun muassa presidentti Ahtisaaren ja kiitteli Suomen toimia Lähi-idässä kuvaten niitä tehokkaiksi sekä toivoi Suomen suojaavan rauhanprosessia edelleen. (UPIi 1998.) Konkreettisista toimista kysyttäessä hän vastasi Suomella olevan ”hyvin tärkeä rooli” rauhanprosessissa” (Vuotila, HS 10.10.1998). Siitä mitä hän tällä ”tärkeällä roolilla” tarkoitti, ei ole varmuutta. Arafat saattoi viitata Suomen tulevaan EU:n puheenjohtajakautteen (heinä-joulukuu 1999), jonka yhdeksi painopisteeksi Suomi oli valinnut kansainvälisten konfliktien sovittelun. Käsittelen Suomen EU-puheenjohtajuutta lisää luvussa 4.2.1.

Vierailunsa aikana Arafat totesi myös, että mikäli miehityille alueille jossain vaiheessa kutsutaan rauhanturvaajia, voisi Suomi olla mukana operaatiossa. Hän myös toivoi Suomen tulevan EU-puheenjohtajuuskauden tehostavan EU:n poliittisia toimia jumiutuneen rauhanprosessin nopeuttamiseksi. Arafat tuli Suomeen Moskovasta, jossa hän oli tavannut presidentti Jeltsinin yrittäen saada häntä mukaan seuraavalla viikolla järjestettävään tapaamiseen Washingtonissa. (UPIi 1998; Vuotila, HS 10.10.1998.)

Seuraava, viides, vierailu koitti keväällä 1999. Arafat tapasi jälleen presidentti Ahtisaaren sekä myös samaan aikaan Suomessa vierailleen Etelä-Afrikan presidentti Nelson Mandelan. Helsingin Sanomat uutisoi ”legendaaristen vapaustaistelijoiden” kohtaamisesta (Lähteenmäki, HS 15.3.1999). Vierailunsa aikana Arafat oli hyvin huolissaan siitä, että rauhansopimuksessa mainittu toukokuun 4. päivä lähestyi (Vuotila, HS 16.3.1999). Tuona päivänä Israelin oli Arafatin tulkinnan mukaan määrä vetäytyä lopuilta sopimuksessa määritellyiltä A-alueilta. Palestiinalaishallinto oli uhannut Israelia palestiinalaisvaltion perustamisella ja itsenäisyysjulistuksella, mikäli neuvotteluissa ei edistyttyäisi. Netanjahu puolestaan oli kertonut vastaavansa mahdolliseen itsenäisyysjulistukseen voimalla. EU-maat ja Yh-

dysvallat olivat pyytäneet Arafatia lykkäämään itsenäisyysjulistusta. (ks. esim. Al Bawaba 30.6.2000.) Suomesta Arafat hakikin tukea, rauhanprosessin lisäksi, juuri hankkeelle julistaa itsenäinen Palestiinan valtio (Vuotila, HS 16.3.1999), jota hän tosin myöhemmin erityisesti juuri EU:n ja Yhdysvaltain pyynnöstä lykkäsi (ks. esim. Al Bawaba 30.6.2000).

Palestiinalaispresidentti saapui Suomeen kuudennen kerran lähes välittömästi Suomen EU-puheenjohtajuuden alettua heinäkuussa 1999. Arafatin ohjelmaan kuului muun muassa päätöspuheen pitäminen kansainvälisen rehtorijärjestön ICP:n konferenssissa. Arafat kehotti puheessaan Ahtisaarta ryhtymään rauhanvälittäjäksi Lähi-itään viitaten hänen tulokselliseen välitystoimintaansa Kosovon kriisissä. Asiaa ei kuitenkaan enää otettu esille Ahtisaaren kanssa pidetyssä kahdenkeskeisessä tapaamisessa, jolloin keskustelu painottui Arafatin toiveeseen EU:n roolin vahvistamisesta rauhanprosessissa. (Lähtenmäki & Sillanpää, HS 16.7.1999.) Kohtalaista huomiota herättänyt kehoitus rauhanvälitystyöhön tulkittiin suomalaisessa mediassa pyynnöksi (ks. esim. YLE 15.7.1999), mutta se oli kuitenkin todennäköisesti tarkoitettu vain Ahtisaaren rauhanvälityskykyjä korostaneeksi lausahdukseksi. Arafat ilmeisesti arvosti Ahtisaarta ja kysyikin vielä kahdenkeskeisessä tapaamisessa neuvoa siihen, miten jumiutuneissa rauhanneuvotteluissa voitaisiin edistyä (Lähtenmäki & Sillanpää, HS 16.7.1999).

Jasser Arafat matkusti koko 1990-luvun ahkerasti ympäri maailmaa. Suuri osa matkoista liittyi suoraan itse neuvotteluihin, mutta neuvotteluiden ohella Arafat matkusti myös tavataksaan eri valtioiden, yhteisöjen ja organisaatioiden johtoa. Tapaamisten tarkoituksena oli luoda ja pitää yllä hyviä keskusteluyhteyksiä, mutta myös kasvattaa luottamusta ja arvostusta PLO:ta kohtaan. Työ tuotti tulosta, kun kansainvälinen yhteisö vähitellen, ja viimeistäänkin Oslon prosessin yhteydessä, hyväksyi järjestön palestiinalaisten edustajaksi (ks. esim. Husain 2003: 208–211). Kun Oslo I -sopimus oli allekirjoitettu, tuli myös taloudellisen tuen keräämisestä yhä tärkeämpää. Arafatin Suomen vierailuiden aiheet liittyivät myös näihin teemoihin. Vierailut Suomeen olivat lyhyitä, joskus vain muutaman tunnin mittaisia. Suomen ulkopoliittinen johto löysi kuitenkin aina aikaa hänen tapaamiselleen ja järjesti keskusteluhetken tarvittaessa vaikka lentokentälle. Useista vierailuista huolimatta olisi liioiteltua sanoa, että Suomi olisi ollut Arafatille ”pääkohdema” (Paakkinen 1999: 194), vaikka median innokas uutisointi saattoi toisinaan tällaisia ajatuksia nostattaa.

Otsikon lainaus ”minulla on paljon ystäviä täällä” on poimittu Helsingin Sanomien Arafatin vierailusta kertovasta artikkelista (Vuotila, HS 10.10.1998). Dajanin mukaan lausahdus on tulkittava ennen kaikkea laajassa kontekstissa: vaikka Arafatilla oli Suomessa myös henkilökohtaisia, pitkäaikaisia ystäviä, hän koki myös, että Suomesta löytyi tukea Palestiinalle ja PLO:lle paitsi tietyiltä ryhmiltä ja puolueilta, myös korkeammalta poliittiselta tasolta (Dajani 26.2.2014).

3.4 Suomen kahdenvälinen kehitysyhteistyö palestiinalaisalueilla Oslon prosessin aikana

Suomi ilmoitti ensimmäisestä muutaman kymmenen miljoonan tukisummasta palestiinalaisille jo noin kaksi viikkoa sen jälkeen, kun Oslo I -sopimuksesta oli päästy yhteisymmärrykseen Norjassa (Hautamäki, HS 2.9.1993). Reagointi oli poikkeuksellisen nopeaa. Tähän olivat epäilemättä vaikuttaneet paitsi positiiviset merkit rauhansopimuksen syntymisestä ja sitä kautta varautumisesta siihen, että apua tulisi tarjota nopeasti, myös sekä israelilais- että palestiinalaispoliitikkojen rahankeruukiertueet. Kerroin esimerkiksi alaluvussa 3.1 Peresin Suomen vierailusta, joka toteutui lähes välittömästi sopimuksen synnyttyä sekä edellisessä luvussa Arafatin vierailuista, joiden pääaiheena taloudellinen apu usein oli.

Ensimmäinen päätös taloudellisesta avusta annettiin vuonna 1993 ja aluksi tukea kanavoitiin monenkeskisten yhteistyötahojen kautta. Vuoden 1993 lopussa todettiin, että ”avustuspolitiikan lähtökohtana on toimia ensisijaisesti kansainvälisten järjestöjen (Maailmanpankki, YK-järjestöt) kautta ja pyrkiä mahdollisuuksien mukaan hyödyntämään hankkeiden toteutuksessa suomalaista asiantuntemusta” (UMA 24.11.1993). Seuraavan vuoden aikana Suomi alkoi kuitenkin kartoittaa mahdollisuuksia kahdenväliseen kehitysyhteistyöhön palestiinalaishallinnon kanssa. Syinä tähän olivat mahdollisesti ongelmat avun koordinaatiossa sekä Suomen halu profiloitua avunantajana näyttävämmiin. Ainoa ulkoasiainministeriön arkistolähteistä löytynyt viittaus syyksi oli kuitenkin se, että ”rauhanprosessi oli saavuttanut siinä määrin suosiollista kehitystä”, että olosuhteet olivat muuttuneet sopiviksi kahdenvälisen kehitysyhteistyön aloittamiselle (UMA 1996).

Ulkoministeriö lähetti lokakuussa 1995 Palestiinaan delegaation, jonka tarkoituksena oli kartoittaa sellaisia hankkeita ja sektoreita (ulkoministeriön asiakirjojen mukaan matkan tarkoituksena oli ”hankeidentifikaatio”), joihin Suomi voisi lähteä mukaan. Delegaatio koostui rakennus-, julkishallinto- ja yhdyskuntasuunnittelualojen asiantuntijoista sekä Suomen Egyptin-suurlähetystön virkamiehestä (UMA 3.10.1995).

Matkan tuloksena syntynyt raportti käytettiin Suomen kahdenvälisen kehitysyhteistyön suunnittelun pohjana (UMA 3.10.1995). Kairon lähetystön edustajana matkalla ollut virkamies kuitenkin kritisoi voimakkaasti niin työryhmän asiantuntijuuteen perustuvia mahdollisuuksia hankeidentifikaatiossa kuin myös itse loppuraporttia. Virkamies antoi ulkoministeriölle matkan jälkeen omat ehdotuksensa siitä, miten Suomen Palestiina-ohjelma voitaisiin rakentaa. Kairossa asuva virkamies oli selvästi suomalaisia asiantuntijoita syvälisemmin perillä paikallisesta tilanteesta ja piti jopa vaarallisena ajatusta siitä, että suuria hankkeita hallinnoitaisiin Suomesta käsin. (UMA 8.11.1995, UMA 30.1.1996.)

Varsinainen kahdenvälinen yhteistyö aloitettiin vuonna 1996, mutta jo vuoden 1995 puolella pantiin alulle näistä varoista rahoitettu vesi- ja viemäröintihanke Ramallahissa ja Hebronissa. (UM 1996b: 87.) Suomen pääpainopisteiksi valikoituivat lopulta opetussektori ja vesi- ja sanitaatiohuolto, ja lisäksi aloitettiin maasektoriin, mediatuotantoon sekä kansalaisyhteiskunnan vahvistamiseen liittyviä suurehkoja projekteja.

Miehityksen aikana palestiinalaisalueilla oli laiminlyöty suurinta osaa hyvinvointivaltion rakentamiseen tarvittavista sektoreista. Avustajamaiden kannalta tämä tarkoitti sitä, että jokaisella oli mahdollisuus valita avustettavista sektoreista mieleisensä. Heti kahdenvälisen kehitysyhteistyön suunnitteluvaiheesta asti Suomi oli pyrkinyt löytämään sektoreista ne, joilla se pystyisi parhaiten hyödyntämään omaa asiantuntemustaan ja toisaalta myös yrittäjäosaamistaan (ks. esim. Paakkinen & al. 1993).

Yllä mainittujen pääsektoreiden lisäksi ulkoasiainministeriö myönsi hankerahoitusta suomalaisille kansalaisjärjestöille sekä vuodesta 1999 lähtien paikallisen tuen määrärahoja (pienprojektimäärärahat) Suomen Ramallahin-edustustolle. Edustusto käytti varoja muun muassa syrjäytyneiden ryhmien tukemiseen, mutta tukea annettiin myös Israelissa toimiville palestiinalaisten asiaa ajaville ihmisoikeusjärjestöille, kuten Al-Haq, LAW, Palestinian Human Rights Monitoring Group ja B’tselem (UMA 22.2.2000).

Ulkoasiainministeriön arkistoista saaduista dokumenteista kuitenkin ilmeni, että palestiinalaiset olivat, henkilökohtaisesti suomalaisille esitetyistä kiittelyistä huolimatta, esittäneet myös kritiikkiä suomalaista kehitysyhteistyötä kohtaan. Palestinian Planning and External Affairs -ministeriön edustajien mukaan ”Suomen suunnittelemat projektit eivät ota huomioon palestiinalaisalueiden tämänhetkistä vaikeaa tilannetta eivätkä ne noudata palestiinalaisten antamien kriittisten tärkeiden ydinprojektien listaa. Kritiikin mukaan Suomen varat suunnataan nimellisiä parannuksia tuoviin projekteihin kun tarve kriittisillä aloilla olisi suuri”. Raportin laatinut Suomen ulkoministeriön virkamies kuitenkin epäili, että palestiinalaiskritiikki olisi johtunut ainakin osittain siitä, että kyseinen ministeriö koki tullessa ohitetuksi suomalaisten viranomaisten ja Suomen avun kohdeministeriön välisessä kommunikaatiossa. (UMA 29.8.1996.)

Palestiinalaisviranomaisilta tuli Suomelle kritiikkiä myös siitä, että he kokivat Suomen tukevan liikaa kansalaisjärjestöjä palestiinalaishallinnon kustannuksella. Ulkoministeriössä kritiikkiin suhtauduttiin ymmärryksellä, mutta todettiin silti kansalaisjärjestötuen olevan hyödyllistä ja perusteltua. Palestiinalaishallinnon ei koettu olevan riittävän toimintakykyinen koko yhteiskunnan pyörittämiseen ja kansalaisjärjestösektori nähtiin luotettavana ja tehokkaana kumppanina. (UMA 9.9.1996.)

Keskustelua Suomen kehitysavun laadusta käytiin myös ulkoministeriön sisällä. Yleinen näkemys vaikutti olevan, että pieniin projekteihin pilkottu apu ei tuonut Suomelle riittävästi näkyvyyttä. Profiloitumispyrkimysten lisäksi nopeaa näkyvyyttä tavoiteltiin, koska arveltiin, ettei Suomen apu jatkuisi enää seuraavalla vuosikymmenellä. Näkyvyyden lisäksi pohdittiin myös sitä, miten Suomi kykenisi parhaiten osallistumaan rauhanprosessin edistämiseen. (UMA 9.9.1996.) Suomi oli myös tietyllä tavalla varovainen, ettei ottaisi liikaa poliittista kantaa kehitysyhteistyövarojen kohdentamisella. Esimerkiksi Itä-Jerusalemossa sijaitsevia palestiinalaisinstituutioita ei haluttu rahoittaa, jotta välit Israeliin pysyisivät hyvinä (UMA 27.2.1997).

Jarno Syrjälän mukaan yhteistyö palestiinalaishallinnon kanssa sujui kuitenkin hyvin ja myös Suomi oli tyytyväinen palestiinalaisosapuolen avun koordinaatioon. Myöhemmin kahdensivulisen kehitysyhteistyön olennaiseksi työkaluksi omaksutut vuosineuvottelut kohdemaan kanssa eivät olleet vielä tuolloin käytössä, mutta suuntaviivoista sovittiin koordinaation toimeenpanosta vastaavan palestiinalaisministeriön kanssa. Syrjälän mukaan Suo-

mi huomioi palestiinalaisten tarpeet, ja puutteista valittiin ne sektorit, joilla Suomi koki omaavansa erityisosaamista. Opetussektoria voidaan käyttää tässä hyvänä esimerkkinä: Suomi ei rakennuttanut kouluja, mutta osallistui merkittävällä panoksella opetussektorin kokonaisvaltaisempaan uudistamiseen. (Syrjälä 11.4.2014.)

3.4.1 Suomen Ramallahin yhteystoimiston perustaminen

Kasvavan kehitys- ja muun yhteistyön tarpeita varten perustettiin vuonna 1999 Länsirannalle Ramallahiin Suomen yhteystoimisto (Representative Office). Päätöksen taustalla oli lisäksi Suomen ja palestiinalaishallinnon suhteiden vahvistaminen ja oman toiminnan edellytysten parantaminen palestiinalaisalueilla. Toimiston tehtävänä oli lisäksi vastata osallistumisesta avunantajamaiden koordinaatioon sekä edustaa Suomea UNRWA:n kokouksissa. Toimiston perustaminen kävi mahdolliseksi sen jälkeen, kun PLO ja Israel sopivat vuonna 1995 väliaikaissopimuksen palestiinalaisalueiden itsehallinnosta. (UM 1999: 212–213.) Ennen toimiston avaamista palestiinalaisalueiden asioista vastasi Suomen Israelin-suurlähetystö Tel Avivissa (Ruohomäki 2009: 80).

Toimiston ensimmäisenä johtajana toimi Suomen Israelin-suurlähetystöstä työhön siirtynyt Jarno Syrjälä. Syrjälä toimi virassa 1.1.1999–31.3.2000 (Ruohomäki 2009: 80). Syrjälä kertoi, kuinka Suomen toimisto avattiin aluksi tilojen puutteen takia 1.1.1999 Grand Park Hotelin huoneeseen Ramallahiin. Puitteet olivat vaatimattomat: Syrjälä kiinnitti ovenpieleen käyntikorttinsa purukumilla ja kommunikaatiovälineenä toimi mobiililaitteesta yhteyden saanut telefaks-laite. Joitakin kuukausia myöhemmin toimisto pääsi muuttamaan uusiin tiloihin. (Syrjälä 11.4.2014.)

Suomen apu palestiinalaisalueille suunnattiin rauhanprosessin alkuaikoina lähinnä kansainvälisten järjestöjen kautta, eikä vielä tuolloin ollut tarvetta lähettää ulkoministeriön henkilökuntaa paikalle. Palestiinalaisalueiden asioita kyettiin tuolloin hoitamaan helposti myös Tel Avivin lähetystön kautta. Kahdenvälisen kehitysyhteistyön lisääntyessä tarpeet paikallisesta koordinaatiosta lisääntyivät, mutta muun muassa taloudelliset syyt viivästyttivät toimiston avaamista. Halosen ulkoministeriys teki toimiston perustamisen helpoksi ja luontevaksi, ja myös muut Pohjoismaat olivat hiljattain avanneet toimistot Länsirannalle.

Viimeisenä takarajana toimiston perustamiselle oli juuri vuosi 1999, jonka jälkimmäisellä puoliskolla Suomi tuli toimimaan EU:n puheenjohtajamaana. (Syrjälä 11.4.2014.)

Toimiston perustaminen voitiin nähdä askeleena Suomen ja palestiinalaishallinnon suhteiden parantamiseksi, vaikka edustustolla ei diplomaattista statusta ollutkaan. Ruohomäen mukaan toimiston perustamisen ajankohta sopi myös siihen, että Suomella oli samana vuonna hallussaan EU:n puheenjohtajuus, ja koska rauhanprosessi oli tiivis osa EU:n agenda, oli Suomenkin hyödyllistä lähentää suhteitaan palestiinalaishallintoon. (Ruohomäki 2009: 80.) Kerron lähetystön toiminnasta Suomen EU-puheenjohtajuusvuoden aikana tarkemmin alaluvussa 4.2.1.

4. SUOMEN PALESTIINA-POLITIikka KANSAINVÄLISTEN YHTEISÖJEN KAUTTA OSLON PROSESSIN AIKANA

Laajamittainen kehitysapu miehityille palestiinalaisalueille aloitettiin Oslon prosessin seurauksena, vaikka oli Suomi tehnyt kansainvälisten avunantajien kanssa Palestiinaan liittyvää yhteistyötä aikaisemminkin. Näihin avunantajiin olivat kuuluneet muun muassa OECD:n kehitysapukomitea, YK:n eri alajärjestöt (etenkin UNRWA), Maailmanpankin konsultatiiviryhmät sekä muut Pohjoismaat (UM 1996a: 27). EU-jäsenyyden myötä erityisesti unionin eri instrumenteista tuli tärkeitä avunantokanavia, mutta Maailmanpankki sekä YK:n alajärjestö UNRWA säilyivät tärkeinä kanavina Suomelle myös avun lisäännyttyä.

Rauhanprosessin myötä palestiinalaishallinnon tukemiseksi ilmoitettiin lukuisia avunantajatahoja, ja lahjoitusten koordinoitua varten rakennettiin suuret byrokraattiset järjestelmät. Rauhanprosessin multilateraalinen taso perustettiin Madridin konferenssin yhteydessä vuonna 1991 ja myöhemmin avun koordinoitua varten vuosina 1993–1994 perustetut monimutkaiset rakennelmat yhdistettiin tähän tasoon (Le More 2008: 31). Esittelen tässä luvussa näitä ryhmiä ja rakennelmia sekä erityisesti Suomen osuutta niissä.

4.1 Maailmanpankin koordinoimat avustustyöryhmät

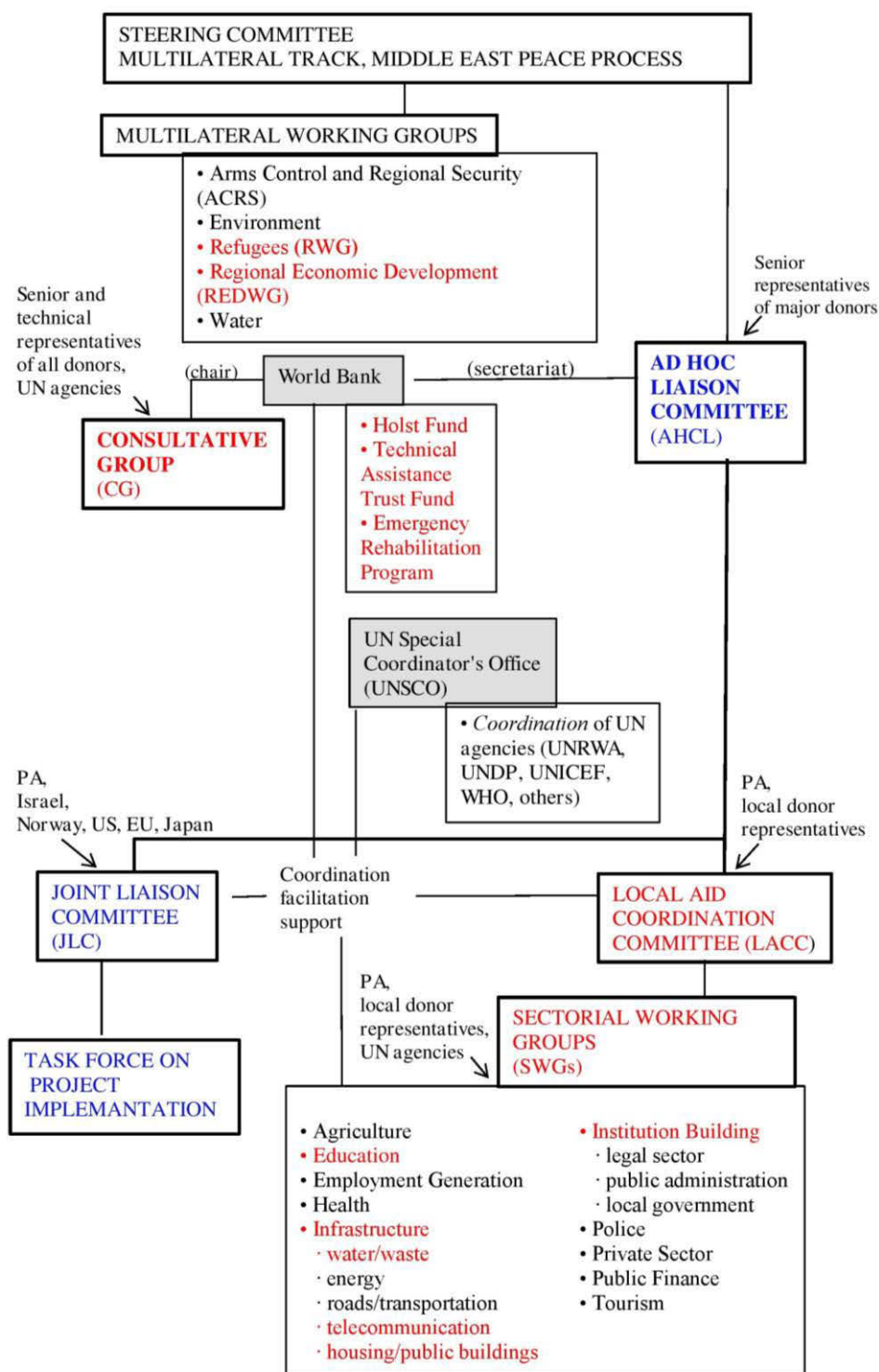
Multilateraalinen neuvottelutaso sisälsi useita työryhmiä, joista kukin vastasi eri teemoista. Ylimmälle tasolle perustettiin kaksi ryhmää: Ad Hoc Liaison Committee (AHLC) ja sen alle avun toimeenpanoon erikoistunut konsultatiiviryhmä (Consultative Groups, CG). AHLC:n tehtävänä oli määrittellä ne tarpeet ja prioriteetit, joiden mukaisesti konsultatiiviryhmä vastasi käytännön toimeenpanosta. AHLC-ryhmään kuuluivat Yhdysvallat, EU, Venäjä, Japani, Saudi-Arabia, Kanada ja puheenjohtajamaa Norja. PLO (myöhemmin palestiinalaishallinto), Israel, Egypti, Jordania, Tunisia ja YK toimivat ryhmän ulkojäseninä ja Maailmanpankki sihteerinä. (Le More 2008: 32–33.) Konsultatiiviryhmän toimintaan osallistuivat kaikki lahjoittajat (Local Development Forum 2011), ja myös Suomi oli mukana niiden toiminnassa. Konsultatiiviryhmä tapasi keskimäärin kerran vuodessa tarkoituksenaan seurata, että lahjoittajat olivat pysyneet suunnitelman puitteissa (Le More 2008: 33).

Vuonna 1994 pidetyssä AHLC:n kokouksessa päätettiin perustaa vielä kaksi komiteaa tukemaan AHLC:n ja CG:n toimintaa. Kahdeksanjäseninen Joint Liaison Committee (JLC) luotiin selvittämään lahjoittajien ja avun vastaanottajien välisiä ongelmia. Vuotta myöhemmin allekirjoitettu Tripartite Action Plan (TAP) perustui osittain juuri JLC:n toiminnan kautta esiin tulleisiin ongelmiin. (Le More 2008: 33–34.)

Konsultatiiviryhmän sihteerinä toiminut Maailmanpankki vastasi ryhmien koordinoinnista ja jäsenten pitämisestä ajan tasalla. Pankki muun muassa laati tarvittavat raportit sekä toimitti muistiot osallistujille. Suurin osa Suomen ulkoasiainministeriön arkistoissa olevista palestiinalaisalueiden 1990-luvun taloudelliseen tukeen liittyvistä asiakirjoista, omaa kahdenvälistä kehitysyhteistyötä lukuun ottamatta, keskittyi juuri Maailmanpankin kautta kanavoituun apuun.

Ulkoministeriön edustajat, useimmiten korkean tason virkamiehet, edustivat Suomea konsultatiiviryhmän kokouksissa. Ulkoministeriö sai myös tietoa raporttien ja selonteiden muodossa AHLC:n toiminnasta, vaikkei kuulunutkaan virallisesti sen jäsenistöön (ks. esim. UMA 15.10.1993). Myös Jarno Syrjälän mukaan Suomi halusi olla alusta asti mukana multilateraalisessa prosessissa (Syrjälä 11.4.2014), ja ulkoministeriön arkistojen perusteella työryhmien toimintaan osallistuttiin aktiivisesti. Syrjälän mukaan Suomen profiloitumisen ja poliittisen ”good will’in” hankkimisen suhteen oli ensiarvoisen tärkeää, että etenkin konsultatiiviryhmän kokouksissa ilmoitettiin uusista, pienistäkin, maksulupauksista. (UMA 27.2.1997).

Ulkoministeriöön arkistoiduista asiakirjoista käy selvästi ilmi, miten voimakkaasti Maailmanpankki lähti heti alusta asti vetämään avun koordinoitiprosessia. Maailmanpankissa pohjustavaa työtä oli tehty jo ennen Oslo I -sopimuksen allekirjoittamista, mutta Suomella ei ollut omasta osallistumisestaan tietoa ennen vuoden 1993 syksyä, ja päätökset tehtiin vasta virallisten avustuspyyntöjen myötä (Syrjälä 11.4.2014).

Kaavio 1. Kansainvälisen avustuksen koordinaatiota ja avustustyöryhmiä kuvaava kaavio. Kaavio on Rex Brynenin laatima (Brynen 2000: 88). Alkuperäisessä kaaviossa ei ole käytetty värikorostuksia. Olen merkinnyt kuvioon punaisella ne työryhmät, joissa Suomi on ollut mukana suoraan oman avustustoimintansa ansiosta ja sinisellä ne työryhmät, joihin Suomi on päässyt osallistumaan EU-jäsenyytensä kautta.

Maailmanpankin Suomen ulkoasianministeriölle vuodesta 1993 lähtien toimittamissa asiakirjoissa selostetaan miten ja mihin apua tullaan kanavoimaan. Esimerkiksi Maailmanpankin 7.10.1993 toimittamassa muistiossa eritellään ne pääkohdat, joista sovittiin avunantajien ensimmäisessä, Washingtonissa järjestetyssä kokouksessa. Muistio on tulkittavissa ohjeistukseksi avunantajamaille siihen, miten kunkin maan tulisi prosessissa edetä ja toisaalta mitä on odotettavissa. Siinä korostetaan muun muassa toiminnan kiireellisyyttä senkin kustannuksella, että tuotokset olisivat vähemmän ”täydellisiä” (”The need for speed means we should be ready to settle for less than ”perfect” solutions.”). (UMA 7.10.1993.)

Kiire heijastui myös Suomen toimintaan. Anni Paltta haastatteli pro gradu -työtään varten ulkoasiainministeriön virkamiehiä suomalais-palestiinalaisesta kehitysyhteistyöstä, ja eräs haastateltavista (haastattelut esitettiin työssä nimettöminä) totesikin, että ”oli kiire, ei ehditty kovin paljoa miettiä, kun kutsu kävi. [...] Alueelle lähti nopeasti parin virkamiehen missio etsimään epätoivoisena, että ”nyt jotain” (Paltta 2006: 48).

Maailmanpankki loi rahoittajien eri taustoja ja painotushaluja silmällä pitäen kaksi eri kanavaa, joista kukin avunantaja sai valita itselleen sopivimman väylän. Ensimmäinen mahdollisuus oli lahjoittaa avustukset suoraan rahastoon (Johan Jörgen Holst Peace Fund), jonka varoja käytettiin erityisesti uuden hallinnon aloituskustannuksiin. Toinen mahdollisuus oli rahoittaa suoraan tiettyjä projekteja, kuten poliisivoimien tai jonkun tietyn viraston perustamista. (UMA 31.1.1994a.) Suomi oli päättänyt tukea jo vuoden 1993 aikana rahastoa 6 miljoonalla markalla (UMA 7.1.1994), ja mittavaa, joskin hieman ensimmäistä vuotta vähäisempää, tukea jatkettiin myös seuraavien vuosien ajan (UMA 11.7.1995).

Yleisesti ottaen Suomen linjana oli alkuvaiheessa avun kanavoiminen jo olemassa olevien järjestöjen kautta. Suunnitelmiin kuului myös, että rahat tultaisiin korvamerkitsemään niille sektoreille ja niihin hankkeisiin, joissa olisi mahdollista hyödyntää suomalaista osaamista. (UMA 7.1.1994.) Erityisen vilkasta väittelyä oli avustajatahojen välillä käyty siitä, millä tavoin palestiinalaisalueille perustettavia poliisivoimia tulisi tukea. Monet avustajatahot kokivat niiden tukemisen poliittisesti vaikeaksi kysymykseksi. Pohjoismaista Ruotsi ja Norja ilmoittivat lähtevänsä avustamaan poliisivoimia, mutta Suomen linja oli kielteinen. (UMA 31.1.1994b.) Suomi sai kuitenkin syksyllä 1994 tiedon siitä, että palestiinalaisten poliisivoimat olivat suurissa taloudellisissa vaikeuksissa eikä palkkoja ollut voitu maksaa kahteen kuukauteen. Tämän tiedon johdosta Suomi oli lieventänyt kantaansa

ja ilmoitti voivansa harkita osallistumista poliisien palkkakustannuksiin. (UMA 30.9.1994.) Merkintöjä siitä, että maksatuksia poliisivoimille olisi lopulta tehty, ei kuitenkaan löytynyt. Kokonaisuudessaan maksulupauksen puitteissa oli vuoden 1994 loppuun mennessä annettu tukea noin 14 miljoonaa markkaa lähinnä Maailmanpankin, UNRWA:n ja Kansainvälisen Punaisen Ristin kautta (UM 1996a: 84).

Maailmanpankin koordinoiman konsultatiiviryhmän seuraava kokous järjestettiin Pariisissa syksyllä 1995. Suomi oli edustettuna kokouksessa virkamiestasolla. Kokouksessa kritisoi-
tiin palestiinalaisia viranomaisia avun koordinoinnista. Niin ikään Maailmanpankin ja YK:n välisen yhteistyön sujuvuutta arvosteltiin. Pohjoismaiden edustajat pitivät kokouk-
sessa keskinäisen palaverin, jossa kaikkien maiden edustajat totesivat, että yleiskokoukses-
sa esitetty projektikohtainen lähestymistapa on vanhanaikainen ja siten sopimaton. Tästä seurasi, ettei yksikään Pohjoismaa luvannut uutta rahoitusta esitetyille projekteille. (UMA 25.10.1995.) Lähes kaikki Pohjoismaat olivat orientoituneet, varmasti osittain juuri kan-
sainvälisen ja palestiinalaisten koordinaatiokyvyn heikkouden vuoksi, yhä enemmän kohti kahdenvälisiä projekteja. Myös Suomi oli aloittanut juuri samana syksynä kahdenvälisten projektien kartoituksen. Kahdenväliset projektit toteutettiin suoraan sektorista vastaavan palestiinalaisministeriön kanssa ilman, että se olisi ensin mennyt Arafatin johtaman, koor-
dinoinnista pitkälti vastaavan palestiinalaisvirasto PECDAR:n kautta.

4.2 Suomi ja Palestiina-kysymys YK:ssa 1990-luvulla

Uusi vuosikymmen YK:ssa lähti Suomen osalta käyntiin mahtipontisesti turvallisuusneu-
vostojäsenyyden kautta. Käsittelin Suomen toimintaa neuvostossa luvussa kaksi. Yhdisty-
neissä kansakunnissa elettiin kaiken kaikkiaan erityislaatuisessa tilanteessa. Ensimmäistä
kertaa koko järjestön historiassa oli suurvaltojen välinen vastakkainasettelu ja sen luoma
herkkä tasapainottelu väistymässä. Suomi alkoi vähitellen integroitua itää voimakkaammin
länteen ja erityisesti Eurooppaan. Suomi ei myöskään enää vältellyt hakeutumista YK:n
päättäviin elimiin, sillä avoin kannan ottaminen luonnistui nyt aiempaa helpommin (YK
2013b). Lisäksi Suomi otti aiempaa konkreettisemmin kantaa ihmisoikeusloukkauksiin:
aikaisemmin ihmisoikeuksien kunnioittamisesta oli puhuttu lähes ainoastaan yleisellä

tasolla, mutta nyt Suomi alkoi ottaa esille yksittäisten maiden ihmisoikeustilanteita (Luoto 1997: 119).

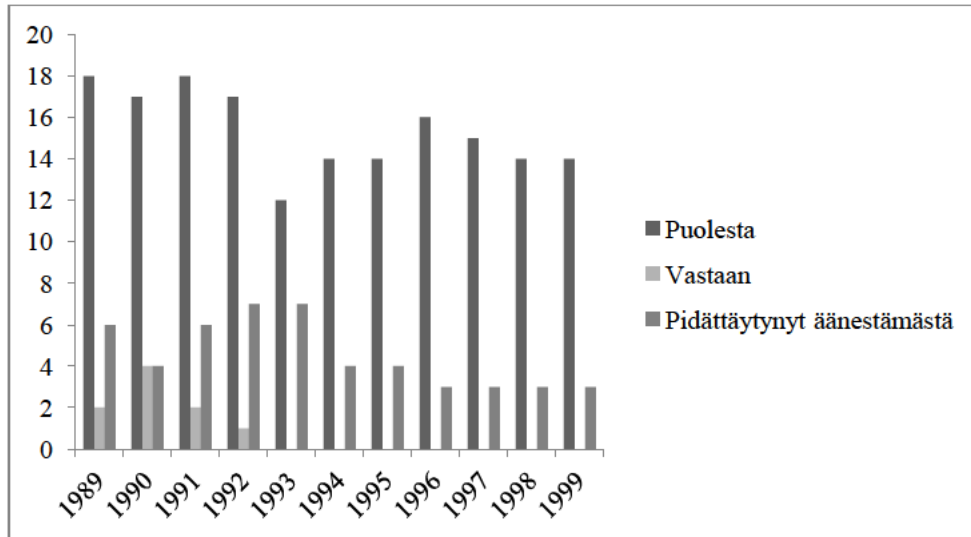
Vuosikymmenen edetessä Suomi panosti ”ihmisoikeusprofiilinsa” rakentamiseen yhä aktiivisemmin. Suomi haki ja pääsi YK:n ihmisoikeustoimikunnan (UNCHR) jäseneksi vuosiksi 1993–1995. Ihmisoikeusprofiilin luomista vahvisti Suomen edustajan, diplomaatti Hannu Halisen, nimitys keväällä 1995 YK:n ihmisoikeusraportoijaksi Israelin miehittämillä alueilla. Halinen vietti vuodesta 1995 alkaen kolme vuotta miehittyillä alueilla ja Israelissa tarkastelemassa alueella vallitsevaa ihmisoikeustilannetta. Halinen julkaisi raportteja vuosittain, ja niin raportit kuin Halisen toimintakin kirvoittivat kritiikkiä niin israelilaisten kuin palestiinalaisten taholta (ks. esim. Virta, HS 20.3.1998; Amayreh, Al-Ahram 17.3.1999).

Hannu Halinen kirjoitti tarkkailujaksonsa aikana Vieraskynä-kirjoituksen Helsingin Sanomiin ja nosti kirjoituksessaan esiin tärkeän Suomeakin koskevan seikan: ”Rauhanprosessi on näkyvästi poliittinen. Sitä tuetaan taloudellisin prosessein, mutta ihmisoikeusprosessi on unohdettu.” Halisen mukaan konfliktien syyt ovat osaltaan ihmisoikeusloukkauksissa, jotka taas puolestaan aiheuttavat väkivallan kierrettä. (Halinen, HS 8.6.1997.) Konfliktin molempia osapuolia ärsyttäneissä raporteissaan Halinen kritisoi erityisesti siirtokuntien laajentamista ja sekä israelilaisten että palestiinalaisten viranomaisten harjoittamaa systemaattista vankien kidutusta (ks. esim. Halinen 1999).

Suomi oli aktiivinen ihmisoikeustoimikunnan jäsen ja toimi useimmissa maatilanteita koskevissa päätöslauselmissa kanssasuosittajana. Suomi myös äänesti toimikunnassa kahta lukuun ottamatta kaikkien maatilannepäätöslauselmien puolesta. Ne kaksi päätöslauselmaa joiden puolesta Suomi ei äänestänyt, koskivat molemmat Israelin miehittämiä alueita. (Luoto 1997: 121.)

Äänestyskäyttäytymisessä ja linjavedossa Suomi oli osa Pohjoismaista koalitiota (YK 2013c), joka mahdollisti pienille, mutta saman arvopohjan omaaville valtioille enemmän painoarvoa. Pohjoismaiden YK-lähettiläät tapasivat toisiaan säännöllisesti ja keskustelivat ajankohtaisista kysymyksistä (Törnudd 1992: 46) ja siitä, miten missäkin YK:n elimessä kulloinkin istuvan Suomen, Ruotsin, Norjan, Tanskan tai Islannin edustajan tulisi äänestää.

Tämän yhteisen vastuunjaon vuoksi (Luoto 1997: 120) on toisinaan vaikea eritellä tarkasti sitä, miten Suomen myötävaikutuksesta on YK:ssa toimittu.

Kaavio 2. Suomen äänestyskäyttäytyminen YK:ssa Palestiinan kysymykseen liittyvissä äänestyksissä vuosina 1989–1999. Tiedot on koottu YK:n internet-sivuilla sijaitsevista arkistoista (<http://www.un.org/documents/resga.htm> & <http://research.un.org/en/docs/ga/voting>).

Yllä olevaan kaavioon (taulukko 3.) on taulukoitu Suomen äänestykset suoraan Palestiinaan liittyvissä äänestyksissä YK:n yleiskokouksissa vuosina 1989–1999 (istuntokaudet 44.–54.). Taulukosta ilmenee, että puoltavien äänien suhteellinen määrä nousi loppuvuosi-kymmentä kohti. Esitykset olivat aina siinä muodossa, että ”kyllä”-ääni oli myönteinen palestiinalaisten kannalta. Etenkin vuonna 1993 Suomen äänestyskäyttäytyminen oli varo-vaista. Äänestyksistä ilmenee myös se, että Suomen linja myötäili hyvin pitkälti eurooppa-laista linjaa, myös ennen vuotta 1995. Linja noudatteli kuitenkin ennen kaikkea Ruotsin linjaa, sillä kyseisinä vuosina Suomi äänesti näissä suoraan Palestiinaan liittyvissä kysy-myksissä Ruotsista poikkeavasti ainoastaan yhden kerran. Äänestyksiä pidettiin yhteensä 256 kappaletta.

Suomen pääasiallinen vaikutuskanava YK:ssa Lähi-idän politiikassa oli vuoden 1995 jälkeen Euroopan unionin jäsenvaltioiden muodostama yhteisö. Vaikka yhtenäistä kantaa oli usein vaikea saada aikaan, pyrittiin se kuitenkin muodostamaan kulloisenkin puheen-johtajamaan johdolla. Esimerkiksi vuoden 1998 istunnoissa (53. istuntokausi) EU kykeni

äänestään Lähi-idän kysymyksissä yhtenäisesti yhtä hätäistuntoa lukuun ottamatta. Yhtenäisyyttä pidettiin tärkeänä, koska katsottiin, että ilman sitä EU:n Lähi-idän erityisedustajan uskottavuus rauhanprosessin elvyttämisessä olisi vaarantunut. (YK 1999: 19.)

Suomi toi ilmi poliittista linjaansa YK:ssa muun muassa siellä pidettyjen puheenvuorojen kautta. Ulkoministeri Tarja Halonen otti voimakkaasti kantaa Palestiina-kysymykseen YK:n ihmisoikeustoimikunnan 54. istunnossa Genevessä keväällä 1998. Halonen pahoitteli rauhanprosessin tilaa ja ihmisten turhautumista sen edistymättömyyteen. Halonen myös totesi, että ihmisoikeuksien huomioiminen on välttämätöntä rauhan, turvallisuuden sekä sosiaalisen ja taloudellisen edistymisen näkökulmasta. Halosen mielestä palestiinalaisia kohtaan toteutetut kollektiivisen rangaistuksen muodot, kuten tiesulut, ovat ristiriidassa avustajamaiden yritysten kanssa luoda alueelle taloudellista hyvinvointia. Hänen toiveenaan oli, että näihin ihmisoikeusrikkomuksiin, siirtokuntien rakentaminen ja terroriteot mukaan luettuna, puututtaisiin ”asiaankuuluvien viranomaisten” toimesta. (UM 2000a: 276.)

Suomi osallistui lisäksi aktiivisesti kaikkiin Lähi-idän alueella toimiviin YK:n rauhanturvajoukkoihin. Tätä seikkaa pidettiin konkreettisena toimenä Lähi-idän kriisin ratkaisemiseksi. Lisäksi ollessaan YK:n turvallisuusneuvoston jäsenenä Suomi kannatti YK:n tai muun kansainvälisen henkilöstön läsnäolon lisäämistä miehitettyillä alueilla. (Törnudd 1991: 22.) Palestiinalaiset ovat perinteisesti arvostaneet YK:n asemaa konfliktin sovittelijana, ja myös Suomi on saanut kiitosta ja kunnioitusta palestiinalaisten taholta aktiivisesta osallistumisestaan Lähi-idän rauhanturvaoperaatioihin (ks. esim. Vuotila, HS 10.10.1998). En kuitenkaan tässä työssä käsittele Suomen panosta rauhanturvaamisessa, vaan keskityn ainoastaan Suomen suhteeseen miehitettyihin palestiinalaisalueisiin, eikä näillä alueilla ole toiminut rauhanturvaajia.

4.2.1 UNRWA:n kautta kanavoitu apu

Yhdistyneiden kansakuntien Lähi-idässä olevien palestiinalaispakolaisten avustus- ja yhteistyöelin eli UNRWA perustettiin vuonna 1949 YK:n yleiskokouksen päätöksellä. Alusta asti järjestön tarkoituksena oli avustaa Israelista ympäröiville Lähi-idän alueille karkotettuja tai vapaaehtoisesti lähteneitä palestiinalaispakolaisia. Järjestön hallintoon kuuluu suu-

rimpien avustajamaiden edustajia, ja sitä johtaa YK:n nimittämä päävaltuutettu. UNRWA:n päämaja on sijainnut vuodesta 1996 lähtien Gazassa. (UM 17.5.2006.)

Suomi antoi ensimmäiset lahjoitukset UNRWA:lle jo vuonna 1952, ja järjestön säännöllinen avustaminen aloitettiin vuonna 1962 (UM 17.5.2006). Vuosina 1950–1989 Suomi lahjoitti järjestölle yhteensä noin 13,174 miljoonaa dollaria avustusrahaa. Vertailun vuoksi todettakoon, että samalla aikavälillä Ruotsin lahjoittama yhteissumma oli yli 172 miljoonaa dollaria ja Norjan noin 92,5 miljoonaa dollaria. (UNRWA 1990: 30–31.) Lahjoituksia antoivat valtion lisäksi myös suomalaiset yksityishenkilöt, järjestöt ja yritykset. Esimerkiksi vuosina 1966–1967 UNRWA sai 1000 dollarin lahjoituksen tavaratalo Stockmannilta ja 500 dollarin lahjoituksen pitkän YK-uran tehneeltä ministeri Helvi Sipilältä (UNRWA 30.6.1967).

Neljänkymmen ensimmäisen avustusvuotensa aikana Suomi oli lahjoittanut järjestölle keskimäärin noin 330 000 dollaria vuodessa. Vuoden 1998 aikana Suomen lahjoitussumma oli yli 2 miljoonaa dollaria ja seuraavana vuonna lähestulkoon saman verran. Lisäksi Suomi osallistui UNRWA:n rahoittamiseen EU:n kehitysrahaston kautta. EU oli vuonna 1999 Yhdysvaltojen jälkeen järjestön toiseksi suurin lahjoittajataho lähes 64 miljoonan dollarin avustuksellaan. (UNRWA 2000: 58–59.)

Suomen ja muun maailman rahoituksen lisääntymisestä huolimatta UNRWA ajautui 1990-luvun aikana yhä syvempään taloudelliseen kriisiin. Palestiinalaispakolaisten määrä kasvoi rahoitusta nopeammin, ja kymmenessä vuodessa (1987–1997) vuotuinen yhtä pakolaista kohti käytettävä rahasumma oli pienentynyt 82,30 dollarista 71,86 dollariin (UNRWA 3.11.1998). UNRWA:n pääsihteerien tärkeäksi tehtäväksi tuli kerätä järjestölle rahaa ja vakuuttaa lahjoittajavaltiot siitä, että pakolaisjärjestön rahantarve oli suuri siitä huolimatta, että palestiinalaishallintoa tuettiin mittavilla apupaketeilla. Esimerkiksi loppuvuodesta 1997 UNRWA:n pääsihteeri Peter Hansenin vieraili Suomessa. Hansenin vierailun pääviestinä oli UNRWA:n heikko taloudellinen tilanne, ja hän toivoi Suomen kasvattavan mak-suosuuttaan, jota oli laskettu 1990-luvun lama-aikana reilusti. (HS 18.12.1997.) Vuonna 1991 Suomi oli lahjoittanut järjestölle jopa 27 miljoonaa markkaa (UM 16.5.2003). Vastaaviin lukemiin ei päästy enää koko vuosikymmenen aikana.

Pakolaisjärjestön rahoituksen riittämättömyys johtui myös osin siitä, että sen toiminta-alue poikkesi palestiinalaishallinnon hallinnoimasta alueesta. Vaikka palestiinalaishallinto otti järjestääkseen joitakin aikaisemmin UNRWA:n hoitamia tehtäviä, oli tästä pakolaisjärjestölle vain marginaalista apua, sillä sen toimialue käsitti Länsirannan ja Gazan lisäksi myös Libanonin, Syyrian ja Jordanian pakolaisleirit. Asetelma liittyy osaltaan Oslon prosessia kohtaan esitettyyn kritiikkiin. Palestiinalaishallinto ja kansainvälinen yhteisö keskittyivät miehityillä alueilla asuviin palestiinalaisiin, jolloin muualla asuneet miljoonat palestiinalaispakolaiset jätettiin täysin rauhanprosessin ulkopuolelle (Le More 2008: 2).

Oslon prosessista alkaneessa laajassa avustustoiminnassa Suomea voitiin pitää pienenä, mutta luotettavana avunantajamaana, sillä suuren kansainvälisen alkuinnostuksen jälkeen kävi ilmi, että useilla avunantajatahoilla oli vaikeuksia pysyä sovitussa maksuaikataulussa. Tämä tuli ilmi esimerkiksi UNRWA:n maksatuksissa. Järjestön pääsihteeri Hansen totesi Suomen vierailunsa aikana, että vain kourallinen maista, näiden joukossa Suomi, maksaa maalle YK:n budjetin mukaan jaetun maksuosuuden (HS 18.12.1997). Myös Jarno Syrjälä totesi ulkoministeriölle vuonna 1997 antamaan raportissa, että Suomi on luonut UNRWA:n suuntaan itsestään kuvan ”vakaana ja luotettavana” avunantajana (UMA 27.2.1997). UNRWA:lle kanavoitua tukea ei sisällytetty Suomen antamaan 80 miljoonan markan maksulupaukseen. Vuosien 1993 ja 1996 aikana Suomi lahjoitti järjestölle yhteensä 27,4 miljoonaa markkaa. (UMA 26.8.1996.) Siten Suomen taloudellinen tuki Palestiinalle oli 1990-luvun aikana yhteensä yli 100 miljoonaa markkaa.

4.3 Suomen vaikuttaminen Palestiina-kysymykseen Euroopan unionin kautta

Ennen Oslon prosessia, 1970 ja 1980 -luvuilla, Euroopan suhteita Lähi-itään leimasivat Kylmän sodan aiheuttamat suurvaltapoliittiset kamppailut, öljyriippuvuus sekä alueen maantieteellinen läheisyys. Monilla eurooppalaisilla valtioilla oli lisäksi omia voimakkaita historiallisia, poliittisia ja kaupallisia siteitä Israeliin ja arabivaltioihin. (Mueller 2013: 42.) Palestiinalaisten suoran avustamisen Euroopan yhteisö oli aloittanut vuonna 1971 UNRWA:n kautta. Vuonna 1980 silloin yhdeksästä valtiosta muodostunut yhteisö allekirjoitti Venetsian sopimuksen, jossa luvattiin tukea palestiinalaisia ja heidän itsemääräämisoikeuttaan. Sopimuksen seurauksena rahoitettiin runsaasti erilaisia kansalaisjärjestöprojekteja

sekä erilaisia yhteiskunnallisia instituutioita. (EU 8.5.1996.) Venetsian sopimusta pidetään yhä Euroopan Lähi-itä-position kulmakivenä. Sopimuksessa todettiin, että Israelilla on oikeus turvallisiin rajoihin, mutta siinä tunnustettiin ensimmäistä kertaa myös palestiinalaisten itsemääräämisoikeus ja PLO:n oikeus edustaa palestiinalaisia neuvotteluissa. (Altunişik 2008: 106.)

Venetsian sopimuksesta lähtien EU:n on katsottu noudattaneen, etenkin Yhdysvaltoihin verrattuna, palestiinalaisia suosivampaa ja Israelin teot herkemmin tuomitsevaa linjaa (Altunişik 2008: 106). Tapio Raunio ja Teija Tiilikainen katsovat, että Suomen aikaisempi konfliktia koskeva tiukka neutraali poliittinen linjaus (policy) olisi siten EU-jäsenyyden myötä korvautunut Israel-kriittisemmällä politiikalla (Raunio & Tiilikainen 2003: 138).

Tätä työtä varten käsittelemässäni aineistossa mikään ei kuitenkaan viittaa siihen, että Suomen Lähi-idän politiikkaa koskeva linjaus olisi muuttunut 1990-luvulla EU-jäsenyyden myötä. Venetsian sopimus perustuu pitkälti YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselmiin 242 ja 338 (EU 13.6.1980), joten EU:n politiikan taustalla vaikuttivat samat periaatteet, kuin Suomella ennen jäsenyyttä. Kuten työn edellisestä luvusta tulee ilmi, oli Suomi noudatellut Venetsian sopimuksen kaltaista linjaa muiltakin osin jo ennen EU-jäsenyyttään, etenkin 1990-luvun alkuvuosina. Suomi seurasi tiukasti esimerkiksi YK-äänestyksissään muiden Pohjoismaiden, etenkin Ruotsin, linjaa. Esimerkiksi PLO:n tiedotustoimiston tukemisesta ja aseman korottamisesta tehtiin päätös jo ennen EU-jäsenyyttä. Myös Jarno Syrjälä katsoo, että Suomella ja EU:lla vaikuttivat Palestiina-politiikan taustalla samat periaatteet (Syrjälä 11.4.2014).

Raunio ja Tiilikainen käyttävät esimerkkinä linjauksen muuttumisesta vuoden 2000 YK-äänestystä, jossa Suomi, toisin kuin yksikään muu EU-maa, äänesti tuomien Israelin voimankäyttöä palestiinalaisia kohtaan. Kyseinen äänestystoimi aiheutti Suomessa suurta kohua. Suomen YK-lähettilään Marjatta Rasin katsottiin määritelleen Suomen kannan omin päin kuulematta ulkoasiainhallintoa ja lopulta lähettiläs sai toimintansa johdosta nuhteet ulkoasiainministeriöltä. (Hämäläinen, HS 27.10.2000.) Suomen äänestyskäyttäytyminen voidaan täten nähdä pikemminkin satunnaisena ja poikkeuksellisenä tapahtumana kuin selvänä merkinä Suomen Palestiina-politiikan linjausten muuttumisesta.

EU-jäsenyyden myötä Suomelle avautui kuitenkin uusia väyliä vaikuttaa Lähi-idän tilanteeseen. Palestiinan Suomen edustuston entinen apulaispäälikkö Hashem Dajani näki myös Suomen saaneen EU-jäsenyyden myötä itseluottamusta ja rohkeutta ottaa kantaa. Ennen EU-jäsenyyttäkin Suomi oli toki hänen mukaansa ottanut kantaa, mutta pikemmin muiden Pohjoismaiden esimerkkiä seuraten kuin oma-aloitteisesti. Dajani katsoi EU-jäsenyyden myös laajentaneen Suomen poliittista vaikutuspiiriä. Lähi-itä oli nyt lähempänä kuin koskaan, ulottuivathan EU:n rajat aina itäiselle Välimerelle asti. (Dajani 26.2.2014.) Käsittelen seuraavaksi sitä, mitä nämä väylät käytännössä olivat.

Ennen Oslon prosessia Euroopan yhteisö ja myöhemmin Euroopan unioni olivat olleet lähinnä sivustakatsojia rauhanneuvotteluissa suhteen. Vasta Oslon prosessin – ja siihen liittyvän massiivisen talousavun – myötä EU entistä sai merkittävämpää jalansijaa ja vaikutusvaltaa. (Kurikkala 2003: 75–76.) Suomen kannalta sauma osui hyvään paikkaan: tuore jäsenvaltio pääsi saman tien osallistumaan EU:n Palestiinaa koskevien julkilausumien ja ihmisoikeuksia koskevien selonteiden laatimiseen. EU:n ja Yhdysvaltojen köyden veto EU:n asemasta neuvotteluissa jatkui koko 1990-luvun. Työ tuotti tulosta vasta vuonna 2002, kun Lähi-idän kvartetti (EU, Venäjä, Yhdysvallat ja YK) perustettiin virallisesti.

EU:n yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan (CFSP) yleinen ongelma, myös Palestiinakysymyksessä, on ollut sen typistyminen julkilausumien tuottamiseen. Julkilausumien funktiona on ollut usein vain osoittaa, missä asioissa jäsenvaltiot ovat onnistuneet saattamaan yhteen ulkopoliittiset näkemyksensä (Kurikkala 2003: 85). Esimerkiksi luvussa 2.2 mainitsin, että palestiinalaispoliitikko Hanan Ashrawi oli esittänyt Haloselle toiveen siitä, että Suomi vaatisi EU:lta julkilausumapolitiikkaa konkreettisempia toimia. Kertoessani Suomen osallistumista EU:n ulkopoliittisiin kokouksiin ja julkilausumien tuottamiseen onkin pidettävä mielessä se, ettei EU ollut pääsääntöisesti valmis menemään vaatimuksiinsa niiden julkaisua pidemmälle.

EU:n päätöksentekojärjestelmä on hyvin moninainen, joten Palestiinaa koskevan päätöksenteon yksityiskohtainen esitleminen on tässä työssä mahdotonta. Eurooppa-neuvosto on unionin ylin päättävä elin, joka määrittelee yleiset poliittiset suuntaviivat. Neuvoston lisäksi suomalaiset europarlamentaarikot ovat vaikuttaneet päätöksentekoon parlamentin ja valiokuntien kautta. Niiden toimintaa en kuitenkaan tässä työssä esitle, vaan keskityn tehtyihin päätöksiin ja sopimuksiin sekä annettuihin julkilausumiin.

Suomen voidaan katsoa vaikuttaneen vuosina 1995–1999 Palestiina-kysymykseen EU:n kautta käyttäen seuraavia kanavia: (1) Euroopan unionin yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka, johon sisältyivät (a) ulkoministerikokoukset, julkilausumat ja osallistuminen rauhanneuvotteluihin ja (b) kaupp- ja yhteistyösopimukset EU:n ja Israelin ja EU:n ja palestiinalaishallinnon välillä, (2) EU:n kehitysyhteistyöohjelma, (3) EU-maiden kesken koordinoitu YK-politiikka sekä (4) Suomen EU-puheenjohtajuus vuonna 1999.

(1) Kerron seuraavaksi tarkemmin niistä EU-toimista, joiden kautta Suomi pääsi vuoden 1995 aikana vaikuttamaan Palestiina-kysymykseen. Käytän vuotta esimerkivuotena selkiyttääkseni vaikutusprosessia. Muista vuosista, Suomen puheenjohtajakautta lukuun ottamatta, esittelen vain tärkeimmät tapahtumat. Suomen puheenjohtajakautta käsittelen tarkemmin alaluvussa 4.2.1.

Suomen ensimmäisen jäsenyysvuoden 1995 aikana unioni antoi kaikkiaan kymmenen Palestiinaa koskevaa lausuntoa. Lisäksi EU julkisti kolme uutta tukiprojektia. Lausunnoista neljä oli EU:n puheenjohtajamaan koko unionin puolesta antamia lausuntoja, kaksi EU:n, yksi EU:n puheenjohtajan ja kolme Eurooppa-neuvoston (European Council, EC) nimissä annettuja. EU:n nimissä annetut julkilausumat ovat Eurooppa-neuvoston hyväksymiä. (EU 1995.) Voidaan katsoa, että kymmenestä lausunnosta Suomella on ollut suurimmat mahdollisuudet päästä vaikuttamaan Eurooppa-neuvoston antamiin kuuteen julkilausumaan. Vuoden 1995 lausunnoissa muun muassa tuomittiin terrori-iskuja sekä luvattiin tukea vaaleja lähettämällä alueelle vaalitarkkailijoita eri EU-maista (EU 10.4.1995, EU 8.5.1996).

Oslo II -sopimuksena tunnettu asiakirja (Interim Agreement on the West Bank and Gaza Strip, Taba Agreement) allekirjoitettiin Egyptissä Taban kaupungissa 28.9.1995. Eurooppa-neuvosto julkaisi sopimuksen johdosta omat päätelmänsä rauhanprosessista. Asiaa käsitelleessä neuvoston kokouksessa Suomea edustivat ulkoasianministeri Tarja Halonen sekä Eurooppa-ministeri Ole Norrback. Päätelmissä todettiin, että neuvosto on vakuuttunut siitä, että taloudellinen ja sosiaalinen kehitys alueella on rauhan ehto. Tätä tukeakseen neuvosto lupasi painostaa Euroopan investointipankkia (European Investment Bank, EIB) jouduttamaan aikaisemmin luvattujen projektitukien maksamista. Lisäksi luvattiin järjestää palestiinalaishallinnon taloudellista tukea koskeva kansainvälinen ministerikonferenssi. (EU 2.10.1995.)

Suomen liittymisvuonna 1995 unioni lanseerasi myös massiivisen Euro-Välimeren kumppanuusohjelman (Euro-Mediterranean Partnership, EMP), joka tunnetaan myös Barcelonan prosessina. Prosessi tähtäsi ennen kaikkea Euroopan ja Välimeren maiden lähentymiseen ja niiden välisen vapaakauppa-alueen perustamiseen (EU 27.–28.1995). Sopimuksen muodostaman viitekehyksen sisällä solmittiin kahdenvälisiä assosiaatiosopimuksia, jotka määrittivät tarkemmin alueiden välistä yhteistyötä. Kumppanuusohjelma oli ennen kaikkea taloussopimus. Poliittinen ulottuvuus jätettiin sopimuksesta ulos tarkoituksella, sillä tavoitteena oli taata prosessin onnistuminen eikä haluttu ottaa riskiä, että poliittiset erimielisyydet olisivat sitä horjuttaneet (ks. esim. Mueller 2013: 27).

Kumppanuusohjelman puitteisiin kuului taloudelliseen ja sosiaaliseen rakennemuutokseen tähtäävän ohjelman (MEDA) toteuttaminen. Suomessa MEDA -asetukset tulivat eduskunnan suuren valiokunnan päätettäväksi, ja niissä määriteltiin EU:n ja sopimuksen kolmansien maiden rahoitusyhteistyön päälinjat (ks. esim. Ulkoasiainvaliokunta 23.2.1996). Seuraavana valiokunnan käsiteltäväksi tuli Palestiinan kanssa solmittu väliaikainen kumppanuussopimus. Ulkoasiainministeriön eduskunnalle toimittamassa kirjelmässä aiheesta todetaan, että ”sopimuksen tavoitteena on lisätä alueen poliittista vakautta sopimuspuolten välisen vuoropuhelun avulla sekä luoda edellytykset kaupan asteittaiselle vapauttamiselle. Sopimuksella pyritään edistämään tasapainoisten taloudellisten ja yhteiskunnallisten suhteiden kehittymistä sopimuspuolten välillä sekä edistämään alueen yhteiskunnallista ja taloudellista kehitystä. Tavoitteena on kannustaa alueellista yhteistyötä, jonka tarkoituksena on vakiinnuttaa rauhanomainen rinnakkaiselo sekä vakaa talous ja vakaat poliittiset olot. Tarkoitus on myös aloittaa yhteistyö talouden, kulttuurin, tieteen ja koulutuksen aloilla keskinäisen tietämyksen ja ymmärtämyksen parantamiseksi. [...] Sopimuksen taloudelliset vaikutukset Suomelle ovat vähäiset, koska ulkomaankauppamme Palestiinan kanssa on varsin vaatimatonta. Vuonna 1995 kauppavaihto oli 16 000 markkaa ja pääasiallisesti hedelmien tuontia”. (Valtioneuvosto 5.2.1997.)

Sopimustekstistä huolimatta, kuten aikaisemmin totesin, Euro-Välimeri-sopimus pyrittiin pitämään erillään rauhanprosessista. Ulkoasianvaliokunnan suurelle valiokunnalle antamassa lausunnossa (Ulkoasiainvaliokunta 23.2.1996) todetaan, että valiokunta pitää tärkeänä sitä, että sopimuksen osapuolet pitävät kiinni siihen kirjatuihin ihmisoikeuksien noudattamiseen liittyvistä vaatimuksista. Koko 1990-luvun aikana ei EU – eikä niin ikään

Suomi unionin jäsenmaana – kuitenkin vaatinut sopimuksen jäädyttämistä silloin, kun esimerkiksi Israel ja palestiinalaishallinto todistettavasti syyllistyivät ihmisoikeusloukkauksiin.

Seuraavien vuosien aikana EU jatkoi julkilausumatasolla johdonmukaisesti molemminpuolisten väkivallanteiden tuomitsemista sekä julkisti säännöllisesti uusia tukiprojekteja ja määrärahoja palestiinalaishallinnon tukemiseksi (EU 1995). Lisäksi EU päätti tukea palestiinalaisia ylimääräisellä 20 miljoonan ecun (114 miljoonan markan) lisätuella (UM 1998b: 452). Lisärahan myöntäminen oli vastaus Jasser Arafatin vierailuun EU:n ulkoministerikokouksen pitopaikalle Luxemburgiin, jossa tämä oli pyytänyt unionin ministereiltä poliittista ja taloudellista tukea (Raivio, HS 2.10.1996).

Vain muutamia päiviä ulkoministerikokouksen jälkeen EU-ministerit kokoontuivat ylimääräiseen ja epäviralliseen huippukokoukseen Dubliniin. Suomesta paikalla oli koko ulkopolitiittinen johto: presidentti Ahtisaari, ulkoasianministeri Halonen sekä pääministeri Lipponen. Kokouksen aikana EU:n ulkoministerit vastaanottivat Yhdysvaltain ulkoministeri Warren Christopherilta närkästyneen kirjeen, jossa toivottiin unionilta tukea Yhdysvaltain rauhanpyrkimyksille Lähi-idässä. (UM 1998b: 210.) Ulkoministerikokouksen Palestiina-myönteinen kannanotto oli ollut liikaa. Tarja Halosen mukaan unionin suhtautumista kriisiin ei kuitenkaan voinut arvioida pelkän julkilausumatekstin perusteella, vaikka siihenastinen Yhdysvaltain ulostulo oli ollut enemmän Israelin ja EU:n arabien puolella. Hänen mukaansa EU:n Lähi-idän toimien kokonaispaketti oli kaikesta huolimatta kokonaisvaltainen ja tasapuolinen. (Raivio, HS 6.10.1996.)

Vuosikymmenen loppua lähestyttäessä rauhanprosessin kariutuminen oli yhä selvempää. Vuoden 1997 aikanakin neuvotteluita käytiin, mutta EU:n rooli pysyi yhä niiden suhteen vähäisenä, sillä Yhdysvallat ei edelleenkään halunnut unionin puuttuvan neuvotteluihin. Keväällä järjestettiin Maltalla EU:n ja Välimeren maiden välinen ulkoministerikokous, jonka pääaiheena ollut kumppanuussopimus jäi sivuosaan rauhanprosessin viedessä huomion. Suomi oli pyrkinyt saamaan kokouksen päätöslauselmaan sanamuodon, jossa suhtauduttaisiin tasapuolisesti kriisin molempiin osapuoliin. Suomen edustajana toiminut Eurooppa-ministeri Norrback painotti kokouksessa konkreettisen yhteistyön merkitystä esimerkiksi juuri EU:n ja Israelin ja EU:n ja palestiinalaishallinnon välisten liitännäissopi-

musten muodossa. Myös Norrback koki, että ”taloudellinen yhteistyö ja riippuvaisuus ovat jo sinällään tae rauhanomaiselle kehitykselle”. (Sinekari, HS 16.4.1997.)

Pysähdyksissä ollutta Oslon prosessia pyrittiin elvyttämään Yhdysvalloissa vuonna 1999 solmitulla Wyen sopimuksella (Wye River Memorandum). Seuraavan vuoden syyskuussa solmittiin Egyptissä Wye II -sopimus, joka antoi palestiinalaisille uutta toivoa itsenäistymisestä. Vaikka Yhdysvaltain ja Egyptin roolit olivat merkittävät, antoi myös EU tähän oman näkyvän panoksensa. Suomi toimi EU:n puheenjohtajamaana juuri vuoden 1999 jälkimmäisellä puoliskolla. (UM 2000b: 108.) Myös palestiinalaiset itse sekä arabimaiden yhteisö toivoivat EU:n aseman vahvistumista. Esimerkiksi Helsingissä vuoden 1997 elokuussa vierailut Arabiliiton pääsihteeri Esmat Meguidi kehotti EU:ta aktiivisempaan rauhansovitteluun Israelin ja Yhdysvaltojen vastustuksesta huolimatta (Kivinen, HS 30.8.1997).

(2) Suomen kaupankäynti palestiinalaisalueiden kanssa oli vähäistä, joten Suomen kannalta EU:n olennaisimmat taloudellisen tuen kanavat olivat unionin kehitysyhteistyörahasto EDF sekä kehitysyhteistyön rahoittaminen suoraan EU:n budjetin kautta. Liittyminen Euroopan unioniin ei sinänsä muuttanut Suomen kehitysyhteistyön suuntaviivoja, sillä maan yleiset tavoitteet kehitysyhteistyön suhteen eivät juuri poikenneet EU:n asettamista. Kehitysyhteistyöpolitiikkaa alettiin kuitenkin tarkastella entistä enemmän osana ulkopoliitiikkaa. (UM 1996a: 26.) Suurimmat muutokset olivat taloudellisia ja byrokraattisia: esimerkiksi panostaminen kehitysyhteistyöhön oli aikaisemmin vapaaehtoista, mutta EU:n jäsenenä Suomen oli alettava osallistua määrättyllä osuudella unionin yhteiseen kehitysyhteistyöpottiin (UM 1996a: 25). EU-jäsenyys vaikutti kuitenkin myös kohdemaiden valintaan. Suomen kehitysyhteistyö 1994 -kertomuksen mukaan EU-jäsenyyden myötä syntyi uusia tarpeita Välimeren maiden avustamiselle (UM 1996a: 35). Palestiinaan kohdistuvan kehitysyhteistyön katsottiin liittyneen erityisen läheisesti ulkopoliitiikan johdonmukaisuuteen ja niin sanottuun ”laajempaan turvallisuuskäsitteeseen” (UM 1997b: 21). Suomen kehitysyhteistyö 1996 -katsauksessa todetaankin, että kehitysyhteistyötä palestiinalaisalueille lisättiin nimenomaan ulkopoliittisin ja humanitaarisin perustein (UM 1997b: 33).

Jo alkuvuodesta 1995 nousi esiin keskustelua siitä, millä tavalla avunantajien tulisi näkyä miehitetyillä alueilla. Suomen profiili oli ollut vaatimaton etenkin siksi, että apua oli suunnattu pääosin kansainvälisten järjestöjen, kuten EU:n, kautta. Avunannon tarjouskilpailussa Yhdysvallat voittanut Euroopan unioni vaati kuitenkin vastinetta rahoilleen. Suomalaisen

ulkoministeriön virkamiehen kertomuksen mukaan unionin kokousedustajien taholta oli tuotu ”yllättävänkin voimakkaasti” esiin se, ettei EU ”näkynyt” palestiinalaisalueilla kylliksi. Näkyvyyden lisäksi kaivattiin parempaa edustusta alueella pidettäviin poliittisiin kokouksiin ja kansainvälisiin koordinaatiojärjestelyihin. (UMA 23.2.1995.)

(3) Ennen liittymistään Euroopan unioniin oli Suomi vaikuttanut kansainvälisillä areenoilla Palestiina-kysymykseen lähinnä YK:n kautta. YK:ssa oli pyritty ylläpitämään pohjoismaista yhtenäisyyttä (YK 2013c), ja sitä oli luonteva jatkaa myös EU-tasolla yhdessä Ruotsin ja Tanskan kanssa. Lähes jokaisessa puolen vuoden välein järjestetyssä Pohjoismaiden ulkoministerikokouksessa käsiteltiin Palestiina-kysymystä, ja ne olivat lisäksi yhteisen linjan luomisen paikkoja. Kuten mainittu, Pohjoismaat pitivät myös usein kansainvälisten järjestöjen kokouksissa yhteispalavereja, joissa keskusteltiin ajankohtaisista kysymyksistä (ks. esim. Törnudd 1992: 46).

4.3.1 Suomi Euroopan Unionin puheenjohtajamaana

Suomi toimi EU:n puheenjohtajamaana vuonna 1999 heinäkuusta joulukuuhun. Puheenjohtajuutta alettiin pohjustaa jo hyvissä ajoin. Kauden suuntaviivoja käsitteli muun muassa presidentti Ahtisaaren neuvonantaja Alpo Rusi puheessaan Suomen suurlähetystössä Washingtonissa 13.1.1999. Rusi määritteli puheessaan neljä painopistettä, joihin Suomi tulisi erityisesti puheenjohtajakautensa aikana keskittymään. Ensimmäinen painopiste oli EU:n ja Venäjän välisen yhteistyön kehittäminen, toinen maailmanlaajuisen talouskasvun ja talouden tasapainon parantaminen, kolmas kansainväliseen kriisinhallintaan panostaminen ja neljäs uudennlaisiin turvallisuushyönteihin, kuten ympäristöongelmiin ja terrorismiin, keskittyminen. Kriisinhallintaan liittyen Rusi toivoi, mainiten erikseen muun muassa Lähi-idän, että EU ja Yhdysvallat kykenisivät löytämään toisensa jo sovittelun alkuvaiheessa. (UM 2001a: 44–45.)

Rusin mainitsemista suuntaviivoista huolimatta Lähi-idän osuus jäi Suomen puheenjohtajuuskauden aikana vähäiseksi. Esimerkiksi Tuomo Martikaisen ja Teija Tiilikaisen toimittamassa tutkimuksessa *Suomi EU:n johdossa, Tutkimus Suomen puheenjohtajuudesta 1999*

ei mainita aluetta muuten kuin ohimennen ulkoministeri Halosen Lähi-idän vierailusta kerrottaessa (Martikainen & Tiilikainen 2000: 192).

Kuten mainitsin, ulkoministeri Tarja Halonen vieraili Lähi-idässä EU:n Lähi-idän erikois-lähettiläs Miguel Moratinoksen ja EU:n neuvoston ja komission edustajien kanssa Suomen puheenjohtajuuskauden alkuvaiheessa (1.–5.8.1999) (UPIj 1999). Halonen oli mukana myös presidentti Ahtisaaren vierailulla Lähi-idässä 3.–6.10.1999. Vierailun ytimenä oli Suomen kaikkien aikojen ensimmäinen valtiovierailu Israeliin. Ahtisaari oli myös ensimmäinen suomalaispresidentti, joka vieraili miehityksellä Länsirannalla ja Gazassa. (UPIk 1999.)

Moratinos oli mukana myös Ahtisaaren matkalla ja osallistui kaikkiin virallisiin tapaami-siin tarkoituksenaan selvittää Israelin ja palestiinalaisten suhteiden tilaa ja sitä, miten EU-maat olisivat voineet auttaa rauhanprosessissa (Vuotila, HS 3.10.1999). Matkan aikana Ahtisaari tarjosi myös Suomea neuvottelupaikaksi Syyrian ja Israelin välisille orastaville neuvotteluille (Vuotila, HS 5.10.1999). Israel oli hiljattain esittänyt hankkeen rakentaa Länsirannalla sijaitseviin siirtokuntiin tuhansia uusia asuntoja. Helsingin Sanomien mu-kaan Ahtisaari oli arvostellut Israelissa siirtokuntahanketta amerikkalaistyyllisen, usein palestiinalaisia ärsyttävän, diplomatian sanakääntein: ”On äärimmäisen tärkeää, ettei ku-kaan muuta neuvottelujen perussääntöjä. Ettei kumpikaan osapuoli tee sellaista, joka vai-keuttaa suunniteltua prosessia” (Vuotila, HS 6.10.1999).

EU:n ja Israelin suhteiden lähentymisen taustalla olivat Suomen puheenjohtajuuskauden aikana etenkin Israelissa pidettyjen vaalien seuraukset. Edellisen pääministerin, oikeistolai-sen Benjamin Netanjahun, aikana Israelin välit unioniin olivat tulehtuneet ja rauhanproses-si oli ottanut huimaa takapakkia. Sen sijaan työväenpuolueen riveistä uudeksi pääministe-riksi nousseelta työväenpuolueen Ehud Barakilta EU odotti myönnytyksiä ja sitoutumista rauhanprosessiin. Myös Halosen alkusyksyn vierailun katsottiin vahvistaneen EU:n ja Lähi-idän sekä myös EU:n ja Barakin välisiä suhteita. (ks. esim. Turun Sanomat 5.8.1999.)

Marraskuussa 1999 järjestettiin Oslossa neljä vuotta aikaisemmin murhatun Jitzhak Rabi-nin muistotilaisuus, jonka yhteyteen Yhdysvaltain presidentti Clinton järjesti pienimuotoi-sen, huipputason poliitikoista koostuvan rauhankokouksen. Myös presidentti Ahtisaari

osallistui kokoukseen EU-puheenjohtajamaan päämiehen roolissa, ja hänellä oli useita kahdenkeskeisiä keskusteluja muun muassa Ehud Barakin, Jasser Arafatin ja Venäjän pääministeri Vladimir Putinin kanssa. Kokouksen aikana media uteli tiuhaan pian presidentin paikan jättävältä Ahtisaarelta rauhanvälityksen jatkosuunnitelmia. (Width, HS 27.10.1999; Pugin, HS 2.11.1999.)

EU:n puheenjohtajana Suomella oli roolinsa myös niin sanotun kolmikantasopimuksen (Tripartite Action Plan, TAP) solmimisessa Tokiossa vuonna 1999. Sopimuksen tarkoituksena oli määritellä palestiinalaishallinnon, Israelin sekä ulkoisten avunantajien välistä yhteistyötä palestiinalaisalueiden talouden hallinnassa. (UM 2000b: 108.) Sopimus solmittiin Tokiossa lokakuussa 1999 järjestetyssä AHLC:n kokouksessa, jossa Suomi edusti EU:ta (UM 2001b: 200). Sopimuksen allekirjoittamista edelsi Suomen Ramallahin edustuston valtava neuvottelu-urakka. Jarno Syrjälän mukaan Suomen valttina oli neutraalius ja rauhallisuus. Suomella ei ollut motiivina saada välitystyöstään kunniaa itselleen, vaan tavoitteena oli ainoastaan saada aikaan molempia osapuolia (Israelia ja palestiinalaishallintoa) tyydyttävä sopimus. Syrjälän mukaan sopimuksen saaminen oli hyvin vaikeaa ja ”viimeiset hakasulkeet poistettiin vasta Tokiossa”. (Syrjälä 11.4.2014.)

Oman mausteensa puheenjohtajuuskauteen, ja erityisesti Suomen Ramallahin-toimiston toimintaan, toi Syrjälän mukaan myös Euroopan sisäinen dynamiikka. Osa vanhoista eurooppalaisista suurvalloista, etunenässä Iso-Britannia, Ranska, Belgia ja Espanja, olivat ylläpitäneet toimistoja Jerusalemissa jo vuosikymmeniä, osa mandaattiajoista asti. Paikallisten toimistojensa kautta maat olivat luoneet suhteita palestiinalaisiin ja hoitaneet siten kulloisenkin EU-puheenjohtajamaan puolesta EU:n ja avun vastaanottajan välisten yhteistyökokousten isännöinnin.

Osloon prosessin aikana yksi EU-maa toisensa jälkeen alkoi avata toimistoja palestiinalaisalueilla. Sitä kautta myös sellainen puheenjohtajamaa, jolla ei aikaisemmin ollut alueella toimistoa, kykeni nyt myös itse hoitamaan nämä EU-maiden ja palestiinalaistahon väliset yhteistyökokoukset. Uusia toimistoja perustaneet EU-valtiot ehdottivat vanhoille suurvalloille, että joka toinen kokous pidettäisiin puheenjohtajamaan ja joka toinen kokous ennestään alueella toimistoa pitäneen maan toimistossa. Tämä ei kuitenkaan vanhoille valloille sopinut ja maat boikotoivat aluksi uusien tulokkaiden isännöimiä kokouksia. Syrjälän mukaan vuoden 1999 ensimmäisellä puoliskolla EU:n puheenjohtajana toiminut Saksa,

vasta paikallisen toimiston itsekin perustaneena, oli tehnyt suuren pohjatyön asian ratkaisemiseksi. Ensimmäinen kokous, johon kaikki alueella toimineet EU-maat, vanhat vallat mukaan luettuina, osallistuivat, järjestettiin lopulta juuri Suomen puheenjohtajuuskauden aikana. (Syrjälä 11.4.2014.)

Suomen EU-puheenjohtajuuden aikana EU antoi kuusi julkilausumaa tai päätelmää Pales tiinan tilanteesta. Näistä yksi oli puheenjohtajamaan koko EU:n puolesta antama julkilau suma. Tässä Suomen välittämässä julkilausumassa onnitiin presidentti Arafatia Wyejoen sopimuksen allekirjoittamisesta. Julkilausuman lisäksi suomalaiset poliitikot, ulkoministeri Tarja Halonen sekä ulkomaankauppaministeri Kimmo Sasi, pitivät EU:n parlamentissa Lähi-idän rauhanprosessiin liittyvät puheenvuorot. Sasin mukaan Suomi oli pitänyt pu heenjohtajakautensa aikana Lähi-idän tilannetta yhtenä tärkeimmistä ulko- ja turvallisuuspolitiikan kysymyksistä. (UM 2001b: 197–206.) Tämän voidaan kuitenkin katsoa olleen liioittelua. Kuten aikaisemmin tässä luvussa totesin, ei esimerkiksi Martikaisen ja Tiilikai sen Suomen puheenjohtajakautta koskevassa tutkimuksessa mainita Lähi-itää kuin kerran. Martti Ahtisaaren ja Tarja Halosen vierailuita alueelle voidaan toki pitää merkittävänä panostuksena hyvien henkilökohtaisten suhteiden luomiselle. Suomen Ramallahin lähetys tön tekemää työ TAP-sopimuksen aikaansaamiseksi voidaan myös pitää Suomen kannalta erityislaatuksena osallistumismahdollisuutena rauhanprosessin ydinryhmään. Poliittista sisältöä Suomi ei kuitenkaan sopimukseen tuonut, sillä, kuten edellä mainitsin, oli roolina toimia ainoastaan välittäjänä.

5. LOPPUSANAT

Oslon prosessi sai aikaan vuosikymmenen suurimman kansainvälisen ponnistuksen taloudellisen avun keräämiseksi. Palestiinalaishallinto ja Israelin hallitus saivat 1990-luvun aikana enemmän apua kuin mitä lahjoitettiin esimerkiksi Ruandan tai Bosnian humanitaaristen kriisien helpottamiseksi (Wake 2008: 109–110). Siitä huolimatta apu ei riittänyt kattamaan riittävästi palestiinalaishallinnon kustannuksia eikä se myöskään toiminut tarpeeksi suurena puskurina palestiinalaisalueiden kurjistuvan talouden pelastamiseksi. Rauhaa ei Suomen – tai muidenkaan maiden – avun myötä saatu aikaan.

Palestiinalaishallinto kehittyi vuoden 1994 jälkeen palestiinalaisen, pääosin yhtä puoluetta kannattavan, poliittisen eliitin hallinnoimaksi koneistoksi. Sen ominaispiirteisiin kuuluivat autoritaarisuus ja uuspatriarkaaliset toimintatavat. Hallintotapojen kehittymiseen ja kehittämiseen vaikutti ennen kaikkea Oslon prosessin turvallisuusorientoitunut painotus sekä hallinnon sitominen prosessin kautta tiiviiksi osaksi Israelin valtiota ja elinkeinoelämää. Kansainvälinen yhteisö tuki hallintoa koko vuosikymmenen, vaikka raportteja korruptiosta ja muista ongelmista alkoi ilmetä. Syynä ongelmien huomiotta jättämiselle oli Le Morin mukaan juuri voimakas halu saada hyvin alkaneelle rauhanprosessille onnistunut loppu. (Le More 2008: 6.)

Suomi teki päätöksen rauhanprosessin taloudelliseen tukemiseen osallistumiseen nopeasti. Päätöksen taustalla voidaan katsoa olleen avun laajan kansainvälisen tuen lisäksi – kaikki Länsi-Euroopan maat lähtivät mukaan avustusprosessiin – halu toimia poliittisesti johdonmukaisesti. Suomi toteutti Palestiina-politiikkaa ennen Euroopan unionin jäsenyyttä lähinnä YK:n kautta. Siellä – erityisesti vuosien 1989–1990 turvallisuusneuvoston jäsenenä – Suomen päävaatimuksena oli juuri kansainvälisen rauhankonferenssin järjestäminen.

Vuosien 1993 ja 1994 aikana Suomi kamppaili laman kourissa ja ulkopolitiikassa keskityttiin pian koittavan EU-jäsenyyden valmisteluihin. Jarno Syrjälän mukaan tuleva unionin jäsenyys kuitenkin myös herätti Suomea ajattelemaan Lähi-idän tilannetta aktiivisemmin (Syrjälä 11.4.2014). Kiireisellä ulkoministeri Heikki Haavistolla asia jäi kuitenkin jalkoihin. Ennen vuotta 1994, jolloin taloudellinenkin avustus vasta laajamittaisemmin alkoi, oli Palestiinan-kysymys Suomen ulkopolitiikassa ja ulkoministeriön toiminnassa hyvin vähäisessä osassa. Taustalla vaikutti vielä lisäksi puolueettomuuspolitiikan passiivinen perinne.

Rauhanprosessin taloudellisen tukemisen lisäksi Martti Ahtisaaren presidenttiys, Tarja Halosen nousu ulkoministeriksi sekä voimaan astunut EU-jäsenyys vaikuttivat aktiivoivasti Suomen Palestiina-politiikkaan. Vaikka linjaukset ja taustalla vaikuttaneet periaatteet pysyivät samoina, lisääntyi korkean tason poliittinen kanssakäyminen ja varsinkin Suomen Ramallahin-edustuston perustamisen myötä myös paikallisten kontaktien määrä.

Aktivoitumisesta huolimatta Suomen vaikutus rauhanprosessiin pysyi pienenä niin taloudellisesti kuin poliittisestikin. Väestömäärältään yhtä pieneen Tanskaankin verrattuna Suomen taloudellinen tuki jäi vähäiseksi. Tanskan apu nousi vuosien 1993 ja 1998 välillä yli 50 miljoonaan dollariin (Suomen avun määrä oli UNRWA:n tuki mukaan luettuna dollareissa noin 19 miljoonaa) (Brynen 2000: 75). Suomen avustussumman yksityiskohtaisempi tilastointi kohteiden ja sektoreiden perusteella vaatisi syvällisemmän selvityksen tekemistä ja olisikin mielenkiintoinen jatkotutkimuksen aihe.

Koska Suomen taloudellinen tuki oli pieni, myöskään poliittisella sanalla ei ollut juuri painoarvoa kansainvälisessä viitekehyksessä. Vaikka Suomi olisi esimerkiksi halunnut vaikuttaa palestiinalaishallinnon autoritaariseen rakenteeseen, ei siihen olisi ollut todennäköisesti juurikaan mahdollisuutta. Omilla projekteillaan Suomi pyrki hyödyntämään omaa osaamistaan ja Jarno Syrjälän mukaan ”paikkaamaan palestiinalaishallinnon aukkoja ja puutteita” (Syrjälä 11.4.2014).

Rauhanprosessin aikana miehitetyille alueille muodostui muiden suosittujen kehitysyhteistyömaiden tapaan eri tahojen rahoittamissa projekteissa työskentelevä ”donor”- eli avustusyhteisö. Etenkin 1990-luvun loppupuolelta lähtien on alueella vieraillut vuosittain yhä suurempi joukko suomalaisia kehitysyhteistyö-, vapaaehtois- ja projektityöntekijöitä. Avun kokonaishyöty oikeudenmukaisen rauhan saavuttamiseksi jäi pieneksi. Selvää on kuitenkin se, että suomalaisen kehitysyhteistyön avulla suomalaisten ja palestiinalaisten välinen kanssakäyminen on lisääntynyt sekä korkean tason poliitikoiden välillä että ruohonjuuritasolla.

Työni alussa kuvailin palestiinalaisten vieraiden Suomen matkaa. Vuosia sitten toteutunut vierailu rahoitettiin kehitysyhteistyövaroista. Vierailun kustannukset olivat pienet, mutta vaikutukset näkyvät edelleen molemmin puolin kohtaamisten ja kokemusten jättäminä jälkinä. Suomen tavoitteena oli kahdenvälisen kehitysyhteistyön aloittamisella nostaa maan

profiilia ja tunnettavuutta palestiinalaisalueilla. Olisi kuitenkin perusteellisemman tutkimuksen paikka selvittää, onko tässä onnistuttu.

Vuosituhanen vaihteen jälkeen Suomen pienen valtion identiteetti on korvautunut Ulkopoliittisen instituutin tutkijan Teemu Palosaaren mukaan pienen EU-jäsenvaltion identiteetillä. Palosaari käyttää vertauksessaan ”lastuteoriaa”: Suomi ei enää näe itseään ”lastuna” maailmanpolitiikan myrskyissä vaan kokee olevansa osa isompaa, eurooppalaista tukkilauttaa. (Palosaari 2013: 28.) Euroopan unionin osana myös kansallinen profiloituminen saattaa olla tänä päivänä haasteellisempaa kuin 1990-luvulla, edelleen käynnissä olevista kahdenvälisistä projekteista huolimatta.

Opinnäytetyötä tehdessäni minuun teki erityisen vaikutuksen suomalaisen veteraanidiplomaatin Klaus Törnuddin kirjoitukset ja muistelmat. Hän toimi vuosikausia politiikanteon korkeimmissa kabineteissa, muttei koskaan unohtanut poliittisen päätöksenteon inhimillistä vaikuttavuutta. Törnudd pohti muistelmissaan rehellisesti sitä, mitä vaikutuksia tehdyillä päätöksillä tai annetuilla julkilausumilla todella tulisi olemaan. Rauhanprosessin taloudellisen tukemisen avulla ei lopulta kyetty tarjoamaan miehitettyjen alueiden asukkaille vakuuksia siitä, että prosessi olisi edullinen heidän kannaltaan.

Päätän työni Törnuddin sanoihin, jotka on poimittu hänen vuonna 1993 julkaisemastaan kirjasta. Vaikka paljon on muuttunut kahdessakymmenessä vuodessa, on Suomen ihmisoikeuksia kunnioittava arvopohja pysynyt yhä samana.

Suomi ei suinkaan ole maailmanpolitiikan vastustamattomien voimien uhri. Omilla päätöksillämme voimme ainakin määrätyissä rajoissa ohjata omaa suhdettamme muihin valtioihin, järjestöihin ja meitä ympäröivän maailman eri ilmiöihin. Ne päätökset on tehtävä siten, että ne vastaavat meidän omia etujamme – tai sanokaamme niitä arvoja, joita Suomen kansa pitää tärkeinä maan ja ihmiskunnan tulevaisuuden kannalta. Pitkälle menevä yksimielisyyss maamme ulkopolitiikasta saa aikaan sen, että hyvin pohjustetut kannanotot myös painavat jotakin kansainvälisellä tasolla. Ei ole mitään syytä miksi Suomen ei tulisi olla aktiivisesti mukana työssä maailman parantamiseksi. Valmista siitä ei tule koskaan. (Klaus Törnudd 1993: 17.)

LÄHTEET

Kirjallisuus:

Brynen, Rex, 2000. *A Very Political Economy. Peacebuilding and Foreign Aid in the West Bank and Gaza*. United States Institute of Peace, Washington DC.

Juusola, Hannu, 2005. *Israelin historia*. Gaudeamus, Helsinki.

Lehtinen, J. (toim.), Nissinen P. & J. Pykälä, 2012. *Muuttuva asekauppa. Tapaustutkimus Suomesta ja Israelista*. SaferGlobe Finland.

Le More, Anne, 2008. *International Assistance to the Palestinians After Oslo. Political guilt, wasted money*. Routledge Studies on the Arab-Israeli Conflict. Routledge, Oxon.

Luoto, Jari, 1997. *Ulkopolitiikka ja ihmisoikeudet*. Gaudeamus, Tampere.

Martikainen, T. & T. Tiilikainen, 2000. *Suomi EU:n johdossa. Tutkimus Suomen puheenjohtajuudesta 1999*. Yleisen valtio-opin laitos. Helsingin yliopisto. Gummerrus, Saarijärvi.

Raunio, T. & T. Tiilikainen, 2003. *Finland in the European Union*. Frank Cass Publishers, London.

Shlaim, Avi, 2000. *The Iron Wall. Israel and the Arab world*. Penguin Books, Lontoo.

Törnudd, Klaus, 1991. *Suomen YK-politiikka 1991*. Ulkoasiainministeriön julkaisuja. Ulkoasiainministeriö, Helsinki.

Törnudd, Klaus, 1992. *Uuteen maailmanjärjestykseen. Suomi turvallisuusneuvoston jäsenenä 1989–1990*. Kirjayhtymä, Helsinki.

Törnudd, Klaus, 1993. *Uusi politiikka. Ulkopoliittisia kirjoitelmia*. Hangon kirjapaino, Hanko.

Artikkelit:

Altunişik, Meliha B., 2008. *EU Foreign Policy and the Israeli–Palestinian Conflict: How much of an Actor?* European Security 17:1, 105–121.

Arter, David, 1983. *The 1983 Finnish Election: Protest or Consensus?* West European Politics 6:4, 252–255.

Friedberg, Rachel M., 2001. *The Impact of Mass Migration on the Israeli Labor Market*. The Quarterly Journal of Economics 116:4, 1373–1408.

Husain, Amin, M., 2003. *Who is the Legitimate Representative of the Palestinian People?* Chinese Journal of International Law 2:1, 207–225.

Isotalo, Riina, 2009. *Palestine Research of Hilma Granquist: An Analysis of Academic Discrimination in Finland*. Finland & Palestine – Proceedings of a Joint Workshop 2008, 25–36. PASSIA Publication, Jerusalem.

Legrain, Jean-Fraçois, 1999. *The Successions of Yasir Arafat*. Journal of Palestine Studies 28:4, 5–20.

Mueller, Patrick, 2013. *Europe's Foreign Policy and the Middle East Peace Process: The Construction of EU Actorness in Conflict Resolution*. Perspectives on European Politics and Society 14:1, 20–35.

Palosaari, Teemu, 2013. *Neither Neutral Nor Non-Aligned. The Europeanization of Finland's foreign and security policy*. Finnish Foreign Policy Papers 03, December 2013. Ulkopoliittinen instituutti.

- Ruohomäki, Olli, 2009. *Reflections on Finnish-Palestinian Relations*. Finland & Palestine – Proceedings of a Joint Workshop 2008, 79–88. PASSIA Publication, Jerusalem.
- Tuhkanen, Martti, 2009. *Development of Relations between the Evangelical Lutheran Church of Finland (ELCF) and the Protestant Churches in the Middle East*. Finland & Palestine – Proceedings of a Joint Workshop 2008, 56–57. PASSIA Publication, Jerusalem.
- Wake, Chris, 2008. *An Unaided Peace? The (unintended) consequences of international aid on the Oslo Peace Process*. Conflict, Security and Development. Special Issue: Aid During Conflict 8:1, 109–131.

Eduskunnan arkistolähteet:

- Paakkinen & al., 1993. *Raportti varapuhemies Saara-Maria Paakkisen johtaman parlamenttivaltuuskunnan matkasta Israeliin ja Palestiinan itsehallintoalueille 17.–22.10.1993*. Diaarinumero 93/151/1993. Eduskunnan arkisto.
- Paakkinen, Saara-Maria, 28.10. ja 4.11.1999. Veteraanikansanedustajien muistitietohaastattelu. Haastattelija Jorma Kallenautio. Tuusula. Eduskunnan kirjasto.
- Seppänen ym., 22.5.1990. *Kysymys valtioneuvostolle Neuvostoliitosta muuttavien juutalaisten kauttakulusta*. N:o 45/1990vp. Eduskunnan arkisto.
- Ulkoasiainvaliokunta, 23.2.1996. *MEDA-asetus*. Suuren valiokunnan lausuntopyyntö E 17. Lausunto, VEPS-tunnus UaVL 2/1996. Eduskunnan arkisto
<http://217.71.145.20/TRIPviewer/show.asp?tunniste=UaVL+2/1996&base=erml&palvelin=www.eduskunta.fi&f=WP>. Haettu 13.1.2014.
- Valtioneuvosto, 5.2.1997. *Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle ehdotuksesta Euroopan yhteisöjen ja Länsirannan ja Gazan alueen Palestiinalaishallinnon puolesta toimivan Palestiinan vapautusjärjestön väliaikaisesta kauppaa ja yhteistyötä koskevasta Euro-Välimeri-assosiaatiosopimuksesta*. Kauppapoliittinen osasto, ulkoasiainministeriö. Muistio. U 1/1997. Eduskunnan arkisto. <http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/akxhref2.sh?{KEY}=U+1/1997>. Haettu 13.1.2014.

Euroopan unionin arkistolähteet (EU):

- Euroopan unioni, 13.6.1980. *Venice Declaration*.
http://eeas.europa.eu/mepp/docs/venice_declaration_1980_en.pdf. Haettu 20.1.2014.
- Euroopan unioni, 1995. Palestiinan kysymys oli esillä EC:n kokouksissa seuraavasti ja seuraavat julkilausumat annettiin: (Kaikki haettu 3.1.2014)
Declaration by the European Union European Council on EU Support for Palestinian Elections. Eurooppa-neuvosto. Lehistötiedote. http://europa.eu/rapid/press-release_PESC-95-37_en.htm.
1830. Council Meeting, General Affairs. Eurooppa-neuvosto. Lehistötiedote. http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/gena/028a0014.htm.
1844. Council Meeting, General Affairs. Eurooppa-neuvosto. Lehistötiedote. http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/gena/028a0020.htm.
1849. Council Meeting, General Affairs. Eurooppa-neuvosto. Lehistötiedote. http://europa.eu/rapid/press-release_PRES-95-271_en.htm.
1864. Council Meeting, General Affairs. Eurooppa-neuvosto. Lehistötiedote. http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/gena/028a0029.htm.
1871. Council Meeting, General Affairs. Eurooppa-neuvosto. Lehistötiedote. http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/gena/028a0034.htm.

Declaration by the Presidency on behalf of the European Union on the situation in the Palestinian Territories.
http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/cfsp/026a0001.htm.
Declaration by the European Union on the Attack in Netanya.
http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/cfsp/026a0004.htm.
Declaration by the European Union following the Cairo Summit.
http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/cfsp/026a0013.htm.
Declaration by the Presidency on behalf of the European Union on the Expropriation of Land in East Jerusalem.
http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/cfsp/026a0048.htm.
Declaration by the Presidency on behalf of the European Union on the Attack in Ramat-Gan.
http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/cfsp/026a0070.htm.
Declaration by the Presidency on behalf of the European Union on the Middle East Peace Process.
http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/cfsp/026a0087.htm.
Declaration by the Presidency on behalf of the European Union on the Terrorist Attack in Jerusalem.
http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/cfsp/026a0079.htm.

- Euroopan unioni, 10.4.1995. *Declaration by the European Union European Council on EU Support for Palestinian Elections.* Lehdistötiedote. Eurooppa-neuvosto. http://europa.eu/rapid/press-release_PESC-95-37_en.htm. Haettu 3.1.2014.
- Euroopan unioni, 2.10.1995. *1871. Council Meeting, General Affairs, Luxembourg.* Lehdistötiedote. Eurooppa-neuvosto. http://europa.eu/rapid/press-release_PRES-95-271_en.htm. Haettu 3.1.2014.
- Euroopan unioni, 27.–28.11.1995. *Barcelona Declaration. Adopted at the Euro-Mediterranean Conference.* Lehdistötiedote. Eurooppa-neuvosto. http://www.eeas.europa.eu/euromed/docs/bd_en.pdf. Haettu 13.12.2013.
- Euroopan unioni, 8.5.1996. *EU/Palestine – ECU 15 Million to Support Palestinian Budget.* Lehdistötiedote. Eurooppa-neuvosto. http://europa.eu/rapid/press-release_IP-96-406_en.htm. Haettu 3.1.2014.

Haastattelut:

- Dajani, Hashem, 26.2.2014. Puhelinhaastattelu.
- Stenius-Kaukonen, Marjatta, 18.2.2013. Haastattelu. Tampere.
- Syrjälä, Jarno, 11.4.2014. Haastattelu. Helsinki.

Helsingin Sanomien arkistolähteet (HS):

- Akkanen, Juha, 4.7.1990. Helsingin Sanomat. *Suomen hallitus antoi luvan neuvostojuutalaisten muutolle.*
<http://www.hs.fi/paivanlehti/arkisto/Suomen+hallitus+antoi+luvan+neuvostojuutalaisten+muutolle+Paasion+mukaan+Israelin+kanta+on+l%C3%A4hentynt+Suomen+vaatimuksia/aa900704191?src=haku&ref=arkisto%2F>. Haettu 3.12.2013.
- Halinen, Hannu, 8.6.1997. Helsingin Sanomat. Vieraskynä. *Ihmisoikeudet rauhan ehto lähi-idässä.*
<http://www.hs.fi/paivanlehti/arkisto/Ihmisoikeudet+rauhan+ehto+l%C3%A4hi-id%C3%A4ss%C3%A4/aa970608004?src=haku&ref=arkisto%2F>. Haettu 6.12.2013.
- Hautamäki, Jaakko, 2.9.1993. Helsingin Sanomat. *Pohjoismaat lupasivat rahaa noin miljardi Ruotsin kruunua.*

- <http://www.hs.fi/paivanlehti/arkisto/Pohjoismaat+lupasivat+rahaa+noin+miljardi+Ruotsin+kruunua/aa930902168?src=haku&ref=arkisto%2F>. Haettu 6.12.2013.
- Hautamäki, Jaakko, 13.12.1994. Helsingin Sanomat. *PLO:n Suomen-toimisto muuttuu edustustoksi. Arafatin vierailu nosti järjestön arvoa*. <http://www.hs.fi/paivanlehti/arkisto/PLOn+Suomen-toimisto+muuttuu+edustustoksi+Arafatin+vierailu+nosti+j%C3%A4rjest%C3%B6n+arvoa/aa941213046?src=haku&ref=arkisto%2F>. Haettu 5.1.2014.
- Hautamäki, Jaakko, 3.9.1997. Helsingin Sanomat. *Hannu Kemppainen tapaa PLO:n Jasser Arafatin*. <http://www.hs.fi/paivanlehti/arkisto/Hannu+Kemppainen+tapaa+PLOn+Jasser+Arafatin+IPU-kokouksessa+haetaan+my%C3%B6s+juuria/aa970903115?src=haku&ref=arkisto%2F>. Haettu 3.1.2014.
- Hautamäki, Jaakko, 18.9.1997. Helsingin Sanomat. *Kemppainen ei tavannut Arafatia*. <http://www.hs.fi/paivanlehti/arkisto/Kemppainen+ei+tavannut+Arafatia/aa970918109?src=haku&ref=arkisto%2F>. Haettu 3.1.2014.
- Helsingin Sanomat, 8.11.1990. *PLO:n Arafat yrittää saada suomalaiset vapaiksi*. <http://www.hs.fi/paivanlehti/arkisto/PLOn+Arafat+yritt%C3%A4%C3%A4+saada+suomalaiset+vapaiksi/aa901108176?src=haku&ref=arkisto%2F>. Haettu 13.1.2014.
- Helsingin Sanomat, 19.6.1993. *PLO sulkee Helsingin toimistonsa*. <http://www.hs.fi/paivanlehti/arkisto/PLO+sulkee+Helsingin+toimistonsa/aa930619130?src=haku&ref=arkisto%2F>. Haettu 15.1.2014.
- Helsingin Sanomat, 4.7.1993. *Toimisto sulkee, yhteys säilyy*. Mielipide, Zuheir al-Wazir. <http://www.hs.fi/paivanlehti/arkisto/Toimisto+sulkee+yhteys+s%C3%A4ilyy/aa930704071?src=haku&ref=arkisto%2F>. Haettu 13.12.2013.
- Helsingin Sanomat, 14.9.1993. *Ulkoministeri Holst salaa Suomessa*. <http://www.hs.fi/paivanlehti/arkisto/Ulkoministeri+Holst+salaa+Suomessa/aa930914037?src=haku&ref=arkisto%2F>. Haettu 15.1.2014.
- Helsingin Sanomat, 29.10.1997. *Halonen keskusteli Arafatin kanssa lähi-idän rauhasta*. <http://www.hs.fi/paivanlehti/arkisto/Halonen+keskusteli+Arafatin+kanssa+l%C3%A4hi-id%C3%A4n+rauhasta+Palestiinalaisten+presidentti+huolissaan+vaikeutuneesta+tilanteesta/aa971029129?src=haku&ref=arkisto%2F>. Haettu 16.1.2014.
- Helsingin Sanomat, 18.12.1997. *YK:n pakolaisapu palestiinalaisille suurissa vaikeuksissa*. <http://www.hs.fi/paivanlehti/arkisto/YKn+pakolaisapu+palestiinalaisille/aaHS971218S11UL069hx?src=haku&ref=arkisto%2F>. Haettu 11.12.2013.
- Hopsu, Janne, 24.5.1990. Helsingin Sanomat. *Herzog uskoo rauhan syntyvän lähi-idässä*. <http://www.hs.fi/paivanlehti/arkisto/Herzog+uskoo+rauhan+syntyv%C3%A4n+l%C3%A4hi-id%C3%A4ss%C3%A4/aa900524217?src=haku&ref=arkisto%2F>. Haettu 13.1.2014.
- Hämäläinen, Unto, 23.6.1993. Helsingin Sanomat. *Suomi kieltäytyi PLO:n toimiston tukemisesta. Kiistelty toimisto oli Helsingissä kymmenen vuotta*. <http://www.hs.fi/paivanlehti/arkisto/Suomi+kielt%C3%A4ytyi+PLOn+toimiston+tukemisesta+Kiistelty+toimisto+oli+Helsingiss%C3%A4+kymmenen+vuotta/aa930623058?src=haku&ref=arkisto%2F>. Haettu 13.1.2014.
- Hämäläinen, Unto, 15.9.1993. Helsingin Sanomat. *Suomi ei tunnusta Palestiinan vapautusjärjestöä*. <http://www.hs.fi/paivanlehti/arkisto/Suomi+ei+tunnusta+Palestiinan+vapautusj%C3%A4rjest%C3%B6n/aa930915037?src=haku&ref=arkisto%2F>. Haettu 13.1.2014.
- Hämäläinen, Unto, 24.10.1996. Helsingin Sanomat. *Arafatia odotetaan Suomeen ensi viikolla. Palestiinalaisjohtajan tulo vielä epävarmaa*. <http://www.hs.fi/paivanlehti/arkisto/Arafatia+odotetaan+Suomeen+ensi+viikolla+Palestiinal>

- aisjohtajan+tulo+viel%C3%A4+ep%C3%A4varmaa/aa961024047?src=haku&ref=arkisto%2F. Haettu 16.2.2014.
- Hämäläinen, Unto, 27.10.2000. Helsingin Sanomat. *Marjatta Rasi saa nuhteet.*
<http://www.hs.fi/paivanlehti/arkisto/Marjatta+Rasi+saa+nuhteet/aaHS20001027SI1YO016yv?src=haku&ref=arkisto%2F>. Haettu 13.1.2014.
- Karvonen, Kyösti, 2.10.1993. Helsingin Sanomat. *Lähi-itärahas to alkoi karttua.*
<http://www.hs.fi/paivanlehti/arkisto/L%C3%A4hi-it%C3%A4rahas to+alkoi+karttua+L%C3%A4hes+50+valtiota+tuli+mukaan+Washingtonin+rahoituskokoukseen+Suomi+tukee+palestiinalaisten+itsehallintoa+40+miljoonalla+markalla/aa931002180?src=haku&ref=arkisto%2F>. Haettu 13.12.2013.
- Kivinen, Olli, 25.5.1990. Helsingin Sanomat. *Israelin presidentti ei antanut takeita neuvostojuutalaisten asuttamisesta.*
<http://www.hs.fi/paivanlehti/arkisto/Israelin+presidentti+ei+antanut+takeita+neuvostojuutalaisten+asuttamisesta+Herzog+Miehitetyille+alueille+on+asettunut+h%C3%A4vi%C3%A4v%C3%A4n+v%C3%A4h%C3%A4n+Neuvostoliiton+juutalaisia/aa900525103?src=haku&ref=arkisto%2F>. Haettu 14.1.2014.
- Kivinen, Olli, 30.8.1997. Helsingin Sanomat. *EU:n panostettava lähi-itään.*
<http://www.hs.fi/paivanlehti/#arkisto/EUn+panostettava+l%C3%A4hi-it%C3%A4n/aa970830001?src=haku&ref=%23arkisto%2F>. Haettu 12.1.2014.
- Lähtenmäki, Pekka, 15.3.1999. Helsingin Sanomat. *Mandela saapui Suomeen, Arafatia odotettiin yöllä. Legendaariset vapaustaistelijat tapaavat Suomessa tänään.*
<http://www.hs.fi/paivanlehti/arkisto/Mandela+saapui+Suomeen+Arafatia+odotettiin+y%C3%B6ll%C3%A4/aaHS990315SI2YO02q06?src=haku&ref=arkisto%2F>. Haettu 15.1.2014.
- Lähtenmäki, P. & S. Sillanpää, 16.7.1999. Helsingin Sanomat. *Arafat ehdotti Ahtisaarelle uusia välitystehtäviä lähi-idässä.*
<http://www.hs.fi/paivanlehti/arkisto/Arafat+ehdotti+Ahtisaarelle+uusia+v%C3%A4litysteht%C3%A4vi%C3%A4+l%C3%A4hi-id%C3%A4ss%C3%A4/aaHS990716SI3UL01fgq?src=haku&ref=arkisto%2F>. Haettu 20.2.2014.
- Peltola, Katri, 22.9.1993. Helsingin Sanomat. *Eduskunnan valtuusto tutustuu Lähi-itään.*
<http://www.hs.fi/paivanlehti/arkisto/Eduskunnan+valtuuskunta+tutustuu+l%C3%A4hi-it%C3%A4n/aa930922056?src=haku&ref=arkisto%2F>. Haettu 13.12.2013.
- Peltola, Katri, 9.1.1995. Helsingin Sanomat. *Maaailman mullistusten tyyni tarkkailija.*
<http://www.hs.fi/paivanlehti/arkisto/Maaailman+mullistusten+tyyni+tarkkailija/aa950109152?src=haku&ref=arkisto%2F>. Haettu 10.1.2014.
- Pentikäinen, Mikael, 3.1.1995. Helsingin Sanomat. *Tuore ministeri Jan-Erik Enestam haluaa Suomesta kriisien sovittelijan.* <http://www.hs.fi/paivanlehti/arkisto/Tuore+ministeri+Jan-Erik+Enestam+haluaa+Suomesta+kriisien+sovittelijan+Puolustusministeri+ei+ole+kiinnostunut+Rkpn+puheenjohtajan+teht%C3%A4vist%C3%A4/aa950103044?src=haku&ref=arkisto%2F>. Haettu 20.12.2013.
- Pietiläinen, Tuomo, 17.7.1991. Helsingin Sanomat. *PLO:n toimisto jatkaa säästölinjalla.*
<http://www.hs.fi/paivanlehti/arkisto/PLOn+Suomen+toimisto+jatkaa+s%C3%A4st%C3%A4st%C3%B6linjalla+Rahapula+leikkaa+Zuheir+al-Wazirin+toimintaa/aa910717130?src=haku&ref=arkisto%2F>. Haettu 14.12.2013.
- Pugin, Leo, 2.11.1999. Helsingin Sanomat. *Oslon huippukokous ei avaa lähi-idän solmuja.*
<http://www.hs.fi/paivanlehti/#arkisto/Oslon+huippukokous+ei+avaa+l%C3%A4hi-id%C3%A4n+ongelmien+solmuja/aaHS991102SI3UL012cj?src=haku&ref=%23arkisto%2F>. Haettu 12.1.2014.

- Raivio, Jyri, 2.10.1996. Helsingin Sanomat. *EU-ministerit antoivat tukensa palestiinalaisten näkemyksille.*
<http://www.hs.fi/paivanlehti/arkisto/EU-ministerit+antoivat+tukensa+palestiinalaisten+n%C3%A4kemyksille+Arafatin+pikavierailu+Luxemburgiin+tuotti+my%C3%B6t%C3%A4tuntoa+ja+rahaa/aa961002155?src=haku&ref=arkisto%2F>. Haettu 13.1.2014.
- Raivio, Jyri, 6.10.1996. Helsingin Sanomat. *Näkyvämpi rooli lähi-idässä.*
<http://www.hs.fi/paivanlehti/arkisto/N%C3%A4kyv%C3%A4mpi+rooli+l%C3%A4hi-id%C3%A4ss%C3%A4/aa961006206?src=haku&ref=arkisto%2F>. Haettu 13.1.2014.
- Rautio, Paavo, 1.9.1993. Helsingin Sanomat. *PLO:n edustaja jää Suomeen toistaiseksi.*
<http://www.hs.fi/paivanlehti/arkisto/PLOn+edustaja+j%C3%A4+Suomeen+toistaiseksi/aa930901042?src=haku&ref=arkisto%2F>. Haettu 16.1.2014.
- Rimmi, Riitta, 10.7.1994. Helsingin Sanomat. *Suomi lahjoittaa luotiliivejä palestiinalaispoliiseille.*
<http://www.hs.fi/paivanlehti/#arkisto/Suomi+lahjoittaa+luotiliivej%C3%A4+palestiinalaispoliiseille/aa940710090?src=haku&ref=%23arkisto%2F>. Haettu 14.1.2014.
- Sinekari, Kaarina, 16.4.1997. Helsingin Sanomat. *Lähi-itä vei EU:n huomion Maltalla.*
<http://www.hs.fi/paivanlehti/#arkisto/L%C3%A4hi-it%C3%A4+vei+EUn+huomion+Maltalla+EUn+ja+V%C3%A4limeren+maiden+kokouksen+p%C3%A4%C3%A4tt%C3%A4minen+eli+kumppanuusohjelma+j%C3%A4+sivuosaan/aa970416253?src=haku&ref=%23arkisto%2F>. Haettu 16.1.2014.
- Strömberg, Jari, 29.6.1990. Helsingin Sanomat. *Juutalaisten kuljetusten ajankohta vieläkin avoinna.*
<http://www.hs.fi/paivanlehti/#arkisto/Juutalaisten+kuljetusten+ajankohta+viel%C3%A4kin+avoinna+Paasio+ja+Shamir+eiv%C3%A4t+l%C3%A4htyneet+siirtolaiskiistassa/aa900629198?src=haku&ref=%23arkisto%2F>. Haettu 16.12.2013.
- Strömberg, Jari, 28.11.1993. Helsingin Sanomat. *Arafat Suomeen neuvotteluiden kriisihetkellä.*
<http://www.hs.fi/paivanlehti/arkisto/Arafat+Suomeen+neuvottelujen+kriisihetkell%C3%A4+Kiistaa+Israelin+joukkojen+asemista/aa931128092?src=haku&ref=arkisto%2F>. Haettu 6.12.2013.
- Strömberg, Jari, 29.11.1993. Helsingin Sanomat. *PLO:n johtaja kiitteli Suomen lupaamaa tukea.*
<http://www.hs.fi/paivanlehti/arkisto/PLOn+johtaja+kiitteli+Suomen+lupaamaa+tukea+Arafat+vaati+Israelia+vet%C3%A4ytym%C3%A4%C3%A4n+aikataulussa/aa931129055?src=haku&ref=arkisto%2F>. Haettu 6.12.2013.
- Tahkolahti, Jaakko, 24.1.1991. Helsingin Sanomat. *Suomesta palestiinalaisille 5000 kaasunaamaria.*
<http://www.hs.fi/paivanlehti/#arkisto/Suomesta+palestiinalaisille+5000+kaasunaamaria/aa910124197?src=haku&ref=%23arkisto%2F>. Haettu 14.1.2014.
- Virta, Kaija, 20.3.1998. Helsingin Sanomat. *Israel sätii suomalaista ihmisoikeusselvittäjää.*
<http://www.hs.fi/paivanlehti/arkisto/Israel+s%C3%A4tti+suomalaista+ihmisoikeus+selvitt%C3%A4j%C3%A4/aaHS980320SI3UL03rbz?src=haku&ref=arkisto%2F>. Haettu 18.12.2013.
- Vuoristo, Pekka, 16.12.1990. Helsingin Sanomat. *PLO:n toimistoa vaaditaan kiinni adressin voimin.*
<http://www.hs.fi/paivanlehti/#arkisto/PLOn+toimistoa+vaaditaan+kiinni+adressin+voimin/aa901216163?src=haku&ref=%23arkisto%2F>. Haettu 11.12.2013.
- Vuotila, Johannes (Jussi), 19.4.1990. Helsingin Sanomat. *Arafat lähetti Koivistolle viestin lähi-idän tilanteesta.*
<http://www.hs.fi/paivanlehti/arkisto/Arafat+l%C3%A4hetti+Koivistolle+viestin+l%C3%A4hi-id%C3%A4n+tilanteesta+PLO+vastustaa+NLn+juutalaisten+pakkomuutto+Israeliin+ja+toivo+Suomea+sillanrakentajaksi/aa900419054?src=haku&ref=arkisto%2F>. Haettu 16.12.2013.

- Vuotila, Johannes (Jussi), 18.8.1993. Helsingin Sanomat. *Israel toivoo Pohjoismaista sijoituksia miehitysalueille*.
<http://www.hs.fi/paivanlehti/arkisto/Israel+toivoo+Pohjoismaista+sijoituksia+miehitysalueille/aa930818153?src=haku&ref=arkisto%2F>. Haettu 16.12.2013.
- Vuotila, Johannes (Jussi), 23.8.1993. Helsingin Sanomat. *Israelin ulkoministeri Peres uskoo pikaiseen rauhaan*.
<http://www.hs.fi/paivanlehti/arkisto/Israelin+ulkoministeri+Peres+uskoo+pikaiseen+rauhaan+Suomeen+saapunut+Peres+toivoo+rahaa+Gazan+palestiinalaisille/aa930823049?src=haku&ref=arkisto%2F>. Haettu 16.12.2013.
- Vuotila, Johannes (Jussi), 24.8.1993. Helsingin Sanomat. *Peres markkinoi rauhanmallia Suomen johdolle*.
<http://www.hs.fi/paivanlehti/arkisto/Peres+markkinoi+rauhanmallia+Suomen+johdolle+Kaikki+Israelin+edustajat+eiv%C3%A4t+jaa+ulkoministerin+rauhantoiveita/aa930824045?src=haku&ref=arkisto%2F>. Haettu 12.12.2013.
- Vuotila, Johannes (Jussi), 12.12.1994. Helsingin Sanomat. *Kiistat Israelin kanssa viivyttivät Arafatin saapumista*.
<http://www.hs.fi/paivanlehti/arkisto/Kiistat+Israelin+kanssa+viivyttiv%C3%A4t+Arafatin+saapumista+Pikavierailulla+PLOn+johtaja+tapasi+Ahtisaaren+ja+Ahon+Suomalaisia+tarkkailijoita+pyydetty+Gazaan+ja+Jerikoon/aa941212055?src=haku&ref=arkisto%2F>. Haettu 16.12.2013.
- Vuotila, Johannes (Jussi), 10.10.1998. Helsingin Sanomat. *Arafat pistäytyi luottavaisena Ahtisaaren luona*.
<http://www.hs.fi/paivanlehti/arkisto/Arafat+pist%C3%A4ytyi+luottavaisena+Ahtisaaren+luona/aaHS981010SI1YO03vxb?src=haku&ref=arkisto%2F>. Haettu 13.1.2014.
- Vuotila, Johannes (Jussi), 16.3.1999. Helsingin Sanomat. *Arafat haki tukea Palestiinan valtion perustamishankkeelle*.
<http://www.hs.fi/paivanlehti/arkisto/Arafat+haki+tukea+Palestiinan+valtion+perustamishankkeelle/aaHS990316SI3YO04qae?src=haku&ref=arkisto%2F>. Haettu 15.1.2014.
- Vuotila, Jussi, 3.10.1999. Helsingin Sanomat. *Ahtisaari sukkuloi lähi-idässä neljä päivää*.
<http://www.hs.fi/paivanlehti/#arkisto/Ahtisaari+arvosteli+varovasti+Israelin+siirtokuntapolitiikka/aaHS991006SI1YO04w9g?src=haku&ref=%23arkisto%2F>. Haettu 13.1.2013.
- Vuotila, Jussi, 5.10.1999. Helsingin Sanomat. *Suomi tarjoutui Israelissa isännäksi rauhanneuvotteluihin*.
<http://www.hs.fi/paivanlehti/#arkisto/Suomi+tarjoutui+Israelissa+is%C3%A4nn%C3%A4ksi+rauhan+neuvotteluihin/aaHS991005SI2YO03w0e?src=haku&ref=%23arkisto%2F>. Haettu 13.1.2013.
- Vuotila, Jussi, 6.10.1999. Helsingin Sanomat. *Ahtisaari arvosteli varovasti Israelin siirtokuntapolitiikkaa*.
<http://www.hs.fi/paivanlehti/#arkisto/Ahtisaari+arvosteli+varovasti+Israelin+siirtokuntapolitiikka/aaHS991006SI1YO04w9g?src=haku&ref=%23arkisto%2F>. Haettu 16.1.2014.
- Width, Terhi, 27.10.1999. Helsingin Sanomat. *Ahtisaari Norjaan Rabinin muistotilaisuuteen*.
<http://www.hs.fi/paivanlehti/#arkisto/Ahtisaari+Norjaan+Rabinin+muistotilaisuuteen/aaHS991027SI1YO040tw?src=haku&ref=%23arkisto%2F>. Haettu 12.1.2014.
- Yrjämä-Rantinoja, Tellervo, 9.8.1991. Helsingin Sanomat. *Palestiinalaistieto: Helsinki ehkä isännöi lähi-idän rauhankokouksen*.
<http://www.hs.fi/paivanlehti/arkisto/LYHYESTI+Palestiinalaistieto+Helsinki+ehk%C3%A4+is%C3%A4nn%C3%B6i+l%C3%A4hi-id%C3%A4n+rauhankokouksen/aa910809096?src=haku&ref=arkisto%2F>. Haettu 11.12.2013.

Ulkoasiainministeriön julkaisut, tiedotteet ja arkistolähteet (UM, UMA):

- Ulkoasiainministeriö, 1974. *Ulkopoliittisia lausuntoja ja asiakirjoja 1973*. Ulkoasiainministeriön julkaisuja. Valtion painatuskeskus, Helsinki.
- Ulkoasiainministeriö, 1991. *Suomi YK:n turvallisuusneuvoston jäsenenä 1989–90*. Ulkoasiainministeriön julkaisuja. Ulkoasiainministeriö, Helsinki.
- Ulkoasiainministeriö, 1992a. *Ulkopoliittisia lausuntoja ja asiakirjoja 1990*. Ulkoasiainministeriön julkaisuja. Länsi-Savo Oy, Mikkeli.
- Ulkoasiainministeriö, 1992b. *Ulkopoliittisia lausuntoja ja asiakirjoja 1991*. Ulkoasiainministeriön julkaisuja. Länsi-Savo Oy, Mikkeli.
- Ulkoasiainministeriö, 1994. *Ulkopoliittisia lausuntoja ja asiakirjoja 1993*. Ulkoasiainministeriön julkaisuja. Länsi-Savo Oy, Mikkeli.
- Ulkoasiainministeriö, 1996a. *Suomen kehitysyhteistyö 1994. Hallituksen kehitysyhteistyökertomus eduskunnalle vuodelta 1994*. Ulkoasiainministeriön kehitysyhteistyöosasto. Ulkoasiainministeriön julkaisuja. Edita Oy, Helsinki.
- Ulkoasiainministeriö, 1996b. *Suomen kehitysyhteistyö 1995. Hallituksen kehitysyhteistyökertomus eduskunnalle vuodelta 1995*. Ulkoasiainministeriön kehitysyhteistyöosasto. Ulkoasiainministeriön julkaisuja. Edita Oy, Helsinki.
- Ulkoasiainministeriö, 1997a. *Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikka 1995*. Ulkoasiainministeriön julkaisuja. Edita Oy, Helsinki.
- Ulkoasiainministeriö, 1997b. *Suomen kehitysyhteistyö 1996. Hallituksen kehitysyhteistyökertomus eduskunnalle vuodelta 1996*. Ulkoasiainministeriön kehitysyhteistyöosasto. Ulkoasiainministeriön julkaisuja. Uusimaa Oy, Porvoo.
- Ulkoasiainministeriö, 1998a. *Ulkoasiainministeri Tarja Halosen eduskunnan ulkoasiainvaliokunnalle antama selonteko Suomen hallituksen ihmisoikeuspolitiikasta*. Annettu 11.11.1998. Helsinki.
- Ulkoasiainministeriö, 1998b. *Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikka 1996*. Ulkoasiainministeriön julkaisuja. Tammer-Paino Oy, Tampere.
- Ulkoasiainministeriö, 1999. *Suomen kehitysyhteistyö 1998. Hallituksen kehitysyhteistyökertomus eduskunnalle vuodelta 1998*. Ulkoasiainministeriön kehitysyhteistyöosasto. Ulkoasiainministeriön julkaisuja. Uusimaa Oy, Porvoo.
- Ulkoasiainministeriö, 2000a. *Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikka 1998*. Ulkoasiainministeriön julkaisuja. Tammer-Paino Oy, Tampere.
- Ulkoasiainministeriö, 2000b. *Suomen kehitysyhteistyö 1999. Hallituksen kehitysyhteistyökertomus eduskunnalle vuodelta 1999*. Ulkoasiainministeriön kehitysyhteistyöosasto. Ulkoasiainministeriön julkaisuja. Uusimaa Oy, Porvoo.
- Ulkoasiainministeriö, 2001a. *Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikka 1999: I*. Ulkoasiainministeriön julkaisuja. Tammer-Paino Oy, Tampere.
- Ulkoasiainministeriö, 2001b. *Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikka 1999: II*. Ulkoasiainministeriön julkaisuja. Tammer-Paino Oy, Tampere.
- Ulkoasiainministeriö, 16.5.2003. *Tausta: Suomen tuki palestiinalaisalueille*. Uutiset. <http://formin.finland.fi/public/default.aspx?contentid=43421&contentlan=1&culture=fi-FI>. Haettu 13.12.2013.

- Ulkoasiainministeriö, 11.11.2004. *Jasser Arafat ja Suomen ulkoasiainhallinto*. Uutiset. Ulkoasiainministeriö, kehityspolitiikka.
<http://formin.finland.fi/public/?contentid=43608&contentlan=1&culture=fi-FI>. Haettu 15.2.2014.
- Ulkoasiainministeriö, 17.5.2006. *Tausta: UNRWA*. UM/GLO-56.
<http://www.ulkoasiainministerio.fi/public/default.aspx?contentid=66919>. Haettu 20.12.2013.
- Ulkoasiainministeriön arkisto, 24.5.1989. *Israelin rauhanaloite: Ruotsalaisnäkemys; Suomen suhtautuminen*. Muistio. Arkisto 5, signum 13.60 Lähi-itä.
- Ulkoasiainministeriön arkisto, 7.10.1993. *Middle East: Follow-up of the October 1 Conference*. The World Bank. Muistio. Arkisto 5, signum 96.06 Lähi-itä; Taloudellinen apu/Palestiina –1993.
- Ulkoasiainministeriön arkisto, 15.10.1993. *Lähi-idän OT-alueiden avustaminen, koordinoitavien valmistelu*. Sanoma. Arkisto 5, signum 96.06 Lähi-itä; Taloudellinen apu/Palestiina –1993.
- Ulkoasiainministeriön arkisto, 24.11.1993. *PLO:n puheenjohtaja Arafatin vierailu 27.–28.1.1994*. Taustamuistio. Arkisto 5, signum 96.06 Lähi-itä; Taloudellinen apu/Palestiina –1993.
- Ulkoasiainministeriön arkisto, 7.1.1994. *Länsirannan ja Gazan avustaminen: konsultatiiviryhmän CG kokous Pariisissa 16.12.1993*. Muistio. Arkisto 5, signum 96.06 Lähi-itä; Taloudellinen apu/Palestiina 1.1.1994–31.5.1994.
- Ulkoasiainministeriön arkisto, 31.1.1994a. *Länsiranta ja Gaza: Konsultatiiviryhmän (CG) kokous (käyttökustannukset) Pariisissa 27.–28.1.1994. Kokousraportti*. Muistio. Arkisto 5, signum 96.06 Lähi-itä; Taloudellinen apu/Palestiina 1.1.1994–31.5.1994.
- Ulkoasiainministeriön arkisto, 31.1.1994b. *Länsirannan ja Gazan avustaminen: Poliisivoimien luominen*. Muistio. Arkisto 5, signum 96.06 Lähi-itä; Taloudellinen apu/Palestiina 1.1.1994–31.5.1994.
- Ulkoasiainministeriön arkisto, 30.9.1994. *Länsirannan ja Gazan konsultatiiviryhmän kokous Pariisissa 8.–9.9.1994*. Muistio. Arkisto 5, signum 96.06 Lähi-itä; Taloudellinen apu/Palestiina 1.6.1994–30.9.1994.
- Ulkoasiainministeriön arkisto, 23.2.1995. *Lähi-Idän/MENA –aputilanne; Maailmanpankki, EU, Yhdysvallat*. Sanoma. Arkisto 5, signum 96.06 Lähi-itä; Taloudellinen apu/Palestiina 1995/I–II.
- Ulkoasiainministeriön arkisto, 18.4.1995. *Apu Lähi-idän palestiinalaisalueille: Maailmanpankki*. Sanoma. Arkisto 5, signum 96.06 Lähi-itä; Taloudellinen apu/Palestiina 1995/I–II.
- Ulkoasiainministeriön arkisto, 11.7.1995. *Maailmanpankki; apu Lähi-idän palestiinalaisalueille; tilanne*. Sanoma. Arkisto 5, signum 96.06 Lähi-itä; Taloudellinen apu/Palestiina 1995/I–XIII.
- Ulkoasiainministeriön arkisto, 3.10.1995. *Fact finding mission Gazaan ja Länsirannalle*. Avosanoma. Arkisto 5, signum 93.00 Lähi-itä – Suomi; Kehitysyhteistyötä koskevat apupyynnöt, tiedustelut ja ehdotukset 1995–1996.
- Ulkoasiainministeriön arkisto, 25.10.1995. *Palestiinan konsultatiiviryhmän kokous Pariisissa 18.–19.10.1995*. Kokousmuistio. Arkisto 5, signum 96.06 Lähi-itä; Taloudellinen apu/Palestiina 1995/IX–XII.
- Ulkoasiainministeriön arkisto, 8.11.1995. *Länsirannan ja Gazan avustaminen: Hankeidentifikaatio & liite: Toimintamalleja*. Telekopiosanoma. Arkisto 5, signum 93.00 Lähi-itä – Suomi; Kehitysyhteistyötä koskevat apupyynnöt, tiedustelut ja ehdotukset 1995–1996.
- Ulkoasiainministeriön arkisto, 1996. *Terms of Reference for the Programme Preparation in the Field of Education in the West Bank and Gaza*. Arkisto 5. Signum 93.00 Lähi-itä; Lähi-itä – Suomi; Kehitysyhteistyötä koskevat apupyynnöt, tiedustelut ja ehdotukset 1995–1996.

- Ulkoasiainministeriön arkisto, 30.1.1996. *Palestiina/Hankeidentifikaatiomission raportti; Kairon edustuston näkemyksiä*. Avosanoma. Arkisto 5. Signum 93.00 Lähi-itä; Lähi-itä – Suomi; Kehitysyhteistyötä koskevat apupyynnöt, tiedustelut ja ehdotukset 1995–1996.
- Ulkoasiainministeriön arkisto, 20.8.1996. *Questionnaire on Planned Projects or Financial Supports*. Arkisto 5. Signum 93.10 Lähi-itä; Lähi-itä – Suomi, kehitysyhteistyö, yleistä.
- Ulkoministeriön arkisto, 26.8.1996. *The Finnish Development Cooperation in Gaza and West Bank*. Arkisto 5. Signum 93.10 Lähi-itä; Lähi-itä – Suomi, kehitysyhteistyö, yleistä.
- Ulkoasiainministeriön arkisto, 29.8.1996. *Suomen kehitysapu palestiinalaisille; palestiinalaiskriittikkiä*. Arkisto 5. Signum 93.10 Lähi-itä; Lähi-itä – Suomi, kehitysyhteistyö, yleistä.
- Ulkoasiainministeriön arkisto, 9.9.1996. *Palestiinan jälleenrakennusapu*. Arkisto 5. Signum 93.10 Lähi-itä; Lähi-itä – Suomi, kehitysyhteistyö, yleistä.
- Ulkoasiainministeriön arkisto, 27.2.1997. *Kehitysyhteistyösaston delegaation matka palestiinalaisalueille; näkemyksiä esille tulevista kysymyksistä*. Sanoma. Arkisto 5. Signum 93.10 Lähi-itä; Lähi-itä – Suomi, kehitysyhteistyö, yleistä.
- Ulkoasiainministeriön arkisto, 22.2.2000. *Pienprojektimäärärahojen käyttö edustustoissa; Ramallah*. Telekopiosanoma. Arkisto 5. Signum 93.30 Lähi-itä.

Ulkopoliittisen instituutin arkistolähteet (UPI):

- UPIa, 1.9.1990. Ulkopoliittisen instituutin eilen.fi-arkisto. <http://www.eilen.fi/fi/chronology/1990/?q=paasio>. Haettu 3.1.2014.
- UPIb, 12.6.1990. Ulkopoliittisen instituutin eilen.fi-arkisto. <http://www.eilen.fi/fi/chronology/1990/?q=israel>. Haettu 3.1.2014.
- UPIc, 13.6.1990. Ulkopoliittisen instituutin eilen.fi-arkisto. <http://www.eilen.fi/fi/chronology/1990/?q=israel>. Haettu 3.1.2014.
- UPId, 19.–21.6.1990. Ulkopoliittisen instituutin eilen.fi-arkisto. <http://www.eilen.fi/fi/chronology/1990/?q=israel>. Haettu 3.1.2014.
- UPIe, 23.–30.6.1990. Ulkopoliittisen instituutin eilen.fi-arkisto. [http://www.eilen.fi/fi/chronology/1990/?q=paasio israel](http://www.eilen.fi/fi/chronology/1990/?q=paasio%20israel). Haettu 3.1.2014.
- UPIf, 25.11.1991. Ulkopoliittisen instituutin eilen.fi-arkisto. <http://www.eilen.fi/fi/chronology/1991/#m11?q=väyrynen>. Haettu 2.12.2013.
- UPIg, 26.7.1995. Ulkopoliittisen instituutin eilen.fi-arkisto. <http://www.eilen.fi/fi/chronology/1995/?q=palestinian>. Haettu 3.12.2013.
- UPIh, 22.9.–2.10.1982. Ulkopoliittisen instituutin eilen.fi-arkisto. <http://www.eilen.fi/fi/chronology/1982/>. Haettu 15.11.2013.
- UPIi, 9.10.1998. Ulkopoliittisen instituutin eilen.fi-arkisto. <http://www.eilen.fi/fi/chronology/1998/?q=arafat>. Haettu 3.12.2013.
- UPIj, 1.–5.8.1999. Ulkopoliittisen instituutin eilen.fi-arkisto. <http://www.eilen.fi/fi/chronology/1999/#m8>. Haettu 16.1.2014.
- UPIk, 3.–6.10.1999. Ulkopoliittisen instituutin eilen.fi-arkisto. <http://www.eilen.fi/fi/chronology/1999/#m10>. Haettu 16.1.2014.

Yhdistyneiden kansakuntien julkaisut, tiedotteet ja päätöslauselmat (YK, UNRWA):

- Halinen, Hannu, 19.2.1997. *Question of the Violation of Human Rights in the Occupied Arab Territories, Including Palestine*. E/CN.4/1997/16. ECOSOC. United Nations Commission on Human Rights.
- Yhdistyneet kansakunnat, 22.11.1974. *Observer Status for the Palestine Liberation Organization: resolution*. A/RES/3237 (XXIX). Voting records. <http://unbisnet.un.org:8080/ipac20/ipac.jsp?session=139EY84853514.8560&profile=voting&uri=full=3100023~!888300~!1&ri=1&aspect=power&menu=search&source=~!horizon>. Haettu 3.4.2014.
- Yhdistyneet kansakunnat, 1999. *Yhdistyneiden kansakuntien yleiskokous 1998. 53. istuntokausi*. Ulkoministeriön julkaisuja, Helsinki.
- Yhdistyneet kansakunnat, 2013a. *Rauhanturvaaminen ja kriisinhallinta*. Päivitetty 15.3.2013. <http://www.yk.fi/node/473>. Haettu 14.12.2013.
- Yhdistyneet kansakunnat, 2013b. *Suomi ja YK 1990-luvulla*. Päivitetty 20.8.2013. <http://www.yk.fi/node/460>. Haettu 14.12.2013.
- Yhdistyneet kansakunnat, 2013c. *Suomi ja YK*. Päivitetty 11.11.2013. <http://www.yk.fi/suomijayk>. Haettu 14.12.2013.
- UNRWA, 30.6.1967. *Report of the Commissioner-General of the United Nations Relief and Works Agency for Palestine in the Near East 1 July 1966 – 30 June 1967*. Official Records: Twenty-second session. Supplement No. 13 (A/6713). <http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/2A43E4D980F2C20685256A48004D0424>. Haettu 15.12.2013.
- UNRWA, 1990. *UNRWA, Serving Palestine Refugees 1950 – 1990*. UNRWA Public Information Office. Vienna. http://repository.forcedmigration.org/show_metadata.jsp?pid=fmo%3A3094. Haettu 3.12.2013.
- UNRWA, 3.11.1998. *Report of the Working Group on the Financing of the United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East*. Fifty-Third Session (A/53/569). <http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/C30E9D3282D88C16052566B70071C8EF>. Haettu 15.12.2013.
- UNRWA, 2000. *Report of the Commissioner-General of the United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East 1 July 1999-30 June 2000*. Official Records: Fifty-fifth session. Supplement No. 13 (A/55/13). <http://www.un.org/documents/ga/docs/55/a5513.pdf>. Haettu 15.12.2013.

Opinnäytetyöt:

- Eshroukh-Maharzah, Laila, 2006. *Euroopan unionin demokratian edistämiseen liittyvä toiminta palestiinalaisalueilla 1993–2004*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. Poliittisen historian laitos.
- Kurikkala, Flora, 2003. *Representation of a Changing Self: An EU Performance in the Middle East*. Väitöskirja. Tampereen yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. Poliittikan tutkimuksen laitos.
- Latvasalo, Laura, 2008. *Suomen Lähi-idän politiikka, kansalaisjärjestöt ja PLO*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. Valtio-opin laitos.

- Paltta, Anni, 2006. *Konfliktisensitiivistä kehitysyhteistyötä? Suomalais-palestiinalaisen opetussektorin tukihankkeen tarkastelu 1997–2005*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. Kehitysmatutkimuksen laitos.
- Ruotsalainen, Mika, 2002. *Suomi ja palestiinalaiskysymys 1967–1974*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. Valtio-opin laitos.
- Salonen, Laura, 2011. *Israel Suomen ulkopolitiikassa 1967–1973: suomalaisen puolueettomuuspolitiikan tarkastelua*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. Poliittisen historian laitos.
- Stewart, Timo, 2007. *Siionin puolesta: Kristillinen sionismi Suomen Kristillisessä Liitossa 1970-luvulla*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. Valtio-opin laitos.

Muut internetlähteet:

- Al Bawaba, 30.6.2000. *PLO to Debate Upcoming Declaration of Independent State*. <http://www.albawaba.com/news/plo-debate-upcoming-declaration-independent-state>. Haettu 14.12.2013.
- Amayreh, Khaled, 17.3.1999. *Al-Ahram Weekly. Torture all the same*. Issue No. 420. <http://weekly.ahram.org.eg/1999/420/re4.htm>. Haettu 8.11.2013.
- JTA, The Global Jewish News Source, 1.9.1992. *Likud Lawmakers Won't Seek Action Against Laborite Who Met with PLO*. <http://www.jta.org/1992/09/01/archive/likud-lawmakers-wont-look-action-against-laborite-who-met-with-plo>. Haettu 16.12.2013.
- Local Development Forum, 2011. *Consultative Group (CG)*. <http://www.lacs.ps/article.aspx?id=7>. Haettu 3.1.2014.
- MTV, 10.8.2000. *Arafat Suomeen huomenna*. <http://www.mtv.fi/uutiset/kotimaa/artikkeli/arafat-suomeen-huomenna/1829736>. Haettu 12.1.2014.
- Sun Sentinel, 20.11.1990. *Shamir Reignites Immigration Issue*. http://articles.sun-sentinel.com/1990-11-20/news/9002260500_1_soviet-immigrants-mass-immigration-shamir. Haettu 16.12.2013.
- Turun Sanomat, 5.8.1999. *Halosen matka lujittaa EU:n ja Suomen roolia Lähi-idässä*. Pääkirjoitus. <http://www.ts.fi/maailman/maailmanuutiset/1073773297/Paakirjoitus+58+1999Halosen+matka+lujittaa+EU+n+ja+Suomen+roolia+Lahidassa>. Haettu 17.1.2013.
- YLE, Yleisradio, 5.10.1998. *Palestiinalaisten presidentti Jasser Arafat vierailulle Suomeen*. http://yle.fi/uutiset/palestiinalaisten_presidentti_jasser_arafat_vierailulle_suomeen/5134419. Haettu 12.1.2014.
- YLE, Yleisradio, 15.7.1999. *Arafat: Ahtisaari välittäjäksi Lähi-itään*. http://yle.fi/uutiset/arafat_ahtisaari_valittajaksi_lahi-itaan/5171253. Haettu 9.2.2014.

Muut lähteet:

- Väyrynen, Paavo, 27.11.1979. *Suomi ja Lähi-idän tilanne: esitelmä Paasikivi-Seura r.y.:n vuosikokouksessa*. Paasikivi-Seura, Helsinki.
- Wallfish, Asher, 8.1.1992. *Jerusalem Post. Sharon built 18, 000 homes in Judea and Samaria, say 2 MKS*. Siv. 12.

LIITTEET

Liite 1

Suomen ulkopoliittinen johto ja kehitysministerit opinnäytetyötä koskehtavan ajanjakson aikana:

Presidentti	Pääministeri	Ulkoministeri	Kehitysministeri	Puolue	Virassa
Mauno Koivisto					27.1.1982–1.3.1994
	Harri Holkeri			Kok.	30.4.1987–26.4.1991
		Kalevi Sorsa		SDP	30.4.1987–31.1.1989
		Pertti Paasio		SDP	1.2.1989–26.4.1991
	Esko Aho			Kesk.	26.4.1991–13.4.1995
		Paavo Väyrynen		Kesk.	26.4.1991–5.5.1993
			Toimi Kankaanniemi	SKL	26.4.1991–28.6.1994
				Kok.	26.4.1991–13.4.1995
		Heikki Haavisto		Kesk.	5.5.1993–3.2.1995
Martti Ahtisaari					1.3.1994–1.3.2000
		Paavo Rantanen		amm.*	3.2.1995–13.4.1995
	Paavo Lipponen			SDP	13.4.1995–17.4.2003**
		Tarja Halonen		SDP	13.4.1995–25.2.2000**
			Pekka Haavisto	Vih.	13.4.1995–15.4.1999
			Satu Hassi	Vih.	15.4.1999–31.2.2002

* Ammattiministeri, astui virkaan Heikki Haaviston saatua sairaskohtauksen.

** Lipposen I ja II hallitus